

De rechter heeft gesproken

'Een onderzoek naar de wijze waarop jeugdrechters de belangen moeten afwegen tussen enerzijds de rechten van de minderjarige verdachte en anderzijds de rechten van het slachtoffer, naar aanleiding van het gewijzigde spreekrecht.'

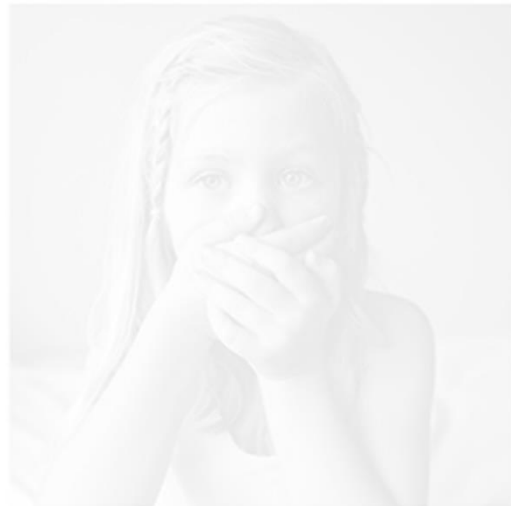
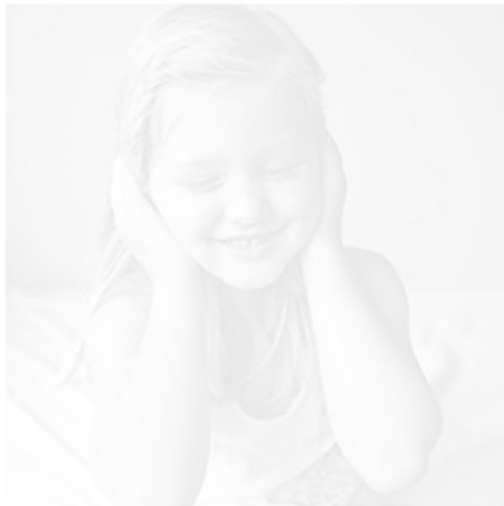

Suzanne Janssen
Breda, januari 2017

De rechter heeft gesproken

‘Een onderzoek naar de wijze waarop jeugdrechters de belangen moeten afwegen tussen enerzijds de rechten van de minderjarige verdachte en anderzijds de rechten van het slachtoffer, naar aanleiding van het gewijzigde spreekrecht.’

Student: Suzanne Janssen
Studentnummer: 2071103

Afstudeerorganisatie: Rechtbank Zeeland-West-Brabant, locatie Breda, team Jeugdrecht
Afstudeerperiode: september 2016 - januari 2017
Opdrachtgever: Dhr. mr. H. Pijnenburg
Afstudeermentor: Dhr. mr. B. Prenger

Onderwijsinstelling: Juridische Hogeschool Avans-Fontys
Opleiding: HBO-Rechten
Eerste afstudeerdocent: Mevr. mr. S. van Dooren
Tweede afstudeerdocent: Mevr. mr. N. Sommers

Voorwoord

Voor u ligt mijn scriptie die ik ter afsluiting van mijn opleiding HBO-Rechten heb geschreven. In opdracht van de rechtbank Zeeland-West-Brabant, team Jeugdrecht, heb ik een onderzoek verricht naar het spreekrecht dat op 1 juli 2016 is gewijzigd.

Mijn interesse is altijd uitgegaan naar het jeugd- en het strafrecht. Dat ik deze twee rechtsgebieden mocht combineren, heeft ervoor gezorgd dat ik me de afgelopen vier maanden met veel plezier heb verdiept in het onderwerp. Een onderwerp dat dicht bij de mens staat en waarmee iedereen ongewild in aanraking kan komen.

Dit eindresultaat had ik niet kunnen bereiken zonder de hulp van een aantal collega's. Allereerst wil ik mr. Hans Pijnenburg bedanken, voor het beschikbaar stellen van een afstudeerplek en de tijd die hij voor mij heeft vrijgemaakt. Daarnaast wil ik mr. Bas Prenger bedanken, mede door zijn kritische blik is mijn scriptie geworden tot wat het nu is. Tevens richt ik een woord van dank aan de respondenten die hebben meegewerkt aan dit onderzoek. Ondanks hun drukke agenda's hebben zij tijd vrijgemaakt om mijn vragen op een waardevolle manier toe te lichten. Ook wil ik graag mijn afstudeerdocent mr. Sylvia van Dooren bedanken voor haar waardevolle feedback en het beantwoorden van mijn vragen. Mijn dank gaat eveneens uit naar mr. Nicolle Sommers voor haar rol als tweede afstudeerdocent. Ten slotte wil ik graag mijn familie en vrienden bedanken voor hun steun en het vertrouwen dat ze mij hebben gegeven gedurende de afstudeerperiode.

Ik wens u veel leesplezier toe, waarbij u hopelijk het enthousiasme ervaart waarmee ik deze scriptie heb geschreven.

Suzanne Janssen

Breda, januari 2017

Inhoudsopgave

Samenvatting

Lijst van afkortingen

1 Inleiding	9
1.1 Aanleiding en probleembeschrijving	9
1.2 Centrale vraag en deelvragen	10
1.3 Doelstelling	11
1.4 Afbakening	11
1.5 Verantwoording	11
1.6 Leeswijzer	12
2 Het spreekrecht	13
2.1 Historie van de rol van het slachtoffer in het strafproces	13
2.2 Verruiming van artikel 51e Sv	15
2.3 Uitgangspunten	17
2.4 Tussenconclusie	19
3 De rechten van het slachtoffer	20
3.1 Het begrip slachtoffer	20
3.2 Rechten van slachtoffers	22
3.2.1 Recht op correcte bejegening	22
3.2.2 Recht op informatie	23
3.2.3 Recht op kennisneming, toevoeging en afschrift van processtukken	24
3.2.4 Recht op bijstand en vertegenwoordiging	24
3.2.5 Recht om te spreken	24
3.2.6 Recht op schadevergoeding	25
3.2.7 Recht op aanwezigheid bij het onderzoek ter terechtzitting	25
3.3 Tussenconclusie	27
4 De rechten van een minderjarige verdachte	28
4.1 Positie minderjarige verdachte in het Nederlandse jeugdstrafrecht	28
4.2 Positie minderjarige verdachte in internationaal perspectief	29
4.2.1 Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens	29
4.2.2 Het Verdrag inzake de Rechten van het Kind	31
4.3 Artikel 495b Sv	35
4.3.1 Recht op een besloten behandeling	36
4.3.2 Bijzondere toegang	36
4.3.3 Openbare behandeling	38
4.3.4 Toegang van het slachtoffer tot een besloten jeugdstrafzitting	40
4.4 Tussenconclusie	41
5 De belangenafweging in de praktijk	42
5.1 Inleiding op hoofdstuk 5	42
5.2 Het spreekrecht	43
5.2.1 Onderzoek van het recht	43
5.2.2 Onderzoek van de praktijk	44
5.2.3 Belangenafweging	47
5.3 Aanwezigheid van het slachtoffer ter terechtzitting	48
5.3.1 Onderzoek van het recht	48
5.3.2 Onderzoek van de praktijk	49
5.3.3 Belangenafweging	49

5.4 Tussenconclusie	50
6 Conclusies en aanbevelingen	52
6.1 Conclusies	52
6.2 Aanbevelingen	55
6.2.1 Aanbevelingen voor de rechtbank, team Jeugdrecht	55
6.2.2 Aanbevelingen voor de wetgever	56
Literatuurlijst	58
Bijlagen¹	
Bijlage 1 Verantwoording	
Bijlage 2 Bijgewoonde jeugdstrafzittingen	
Bijlage 3 Bloedverwanten tot en met de vierde graad	
Bijlage 4 Interview met prof. mr. P. Vlaardingerbroek	
Bijlage 5 Interview met mr. J. Kerkhofs	
Bijlage 6 Interview met N. Vollebregt	
Bijlage 7 Interview met een letselschadeadvocaat	
Bijlage 8 Interview met een jeugdrecht advocaat	
Bijlage 9 Interview met mr. M. Meeuwisse	
Bijlage 10 Interview met J. Beijer	
Bijlage 11 Interview met mr. B. Prenger	
Bijlage 12a Datamatrix spreekrecht	
Bijlage 12b Datamatrix aanwezigheid van slachtoffers bij jeugdstrafzittingen	

¹ De bijlagen zijn opgenomen in een aparte bijlagenbundel. Deze is voorzien van een eigen inhoudsopgave.

Samenvatting

Op 1 juli 2016 is het beperkte spreekrecht door een wijziging van artikel 51e lid 2 Sv aangevuld tot een 'onbeperkt spreekrecht'. Door deze wetswijziging worden slachtoffers nauwelijks meer beperkingen opgelegd over hetgeen ze in de strafzaak aan de orde willen stellen. De wet en de memorie van toelichting laten zich niet uit over de wijze waarop de rechters ter terechtzitting zouden moeten omgaan met het verruimde spreekrecht. Daarnaast werkt de wetswijziging op grond van artikel 488 Sv automatisch door in het jeugdstrafrecht. Een rechtsgebied waarin het uitgangspunt is dat kwetsbare, jonge kinderen extra bescherming nodig hebben en waarbij de zitting een pedagogisch karakter heeft. Bij de bestudering van de totstandkomingsgeschiedenis van de wet, is nergens een link naar het jeugdstrafrecht gevonden. Nu deze wetswijziging consequenties heeft voor het werk van de jeugdrechters, is het doel van dit onderzoek om duidelijkheid en inzicht te geven in de nieuwe situatie na de invoering van het 'onbeperkte spreekrecht'.

De behoefte aan duidelijkheid heeft geleid tot de centrale vraag van dit onderzoek:

"Op welke wijze moeten de jeugdrechters de belangen afwegen tussen enerzijds de rechten van de minderjarige verdachte ter bescherming van zijn persoonlijke levenssfeer ter terechtzitting en anderzijds de uitbreiding van de rechten van het slachtoffer ter terechtzitting naar aanleiding van de wetswijziging ingetreden op 1 juli 2016, van het Wetboek van Strafvordering ter aanvulling van het spreekrecht van slachtoffers en nabestaanden in het strafproces?"

Er kan geconcludeerd worden dat de wetgever met deze wetswijziging niet of nauwelijks rekening heeft gehouden met de bescherming en de rechten die een minderjarige verdachte vanuit het nationale recht en de internationale verdragen, te weten het Sv, EVRM en het IVRK, worden geboden. Het gevolg hiervan is dat het 'onbeperkte spreekrecht' op gespannen voet staat met de bepalingen uit het IVRK, die tezamen maken dat de persoonlijke levenssfeer van een minderjarige verdachte tijdens alle stadia van het proces moet worden beschermd. Uit de praktijk en de afgenomen interviews blijkt dat het onbeperkte spreekrecht in jeugdstrafzaken weinig wordt toegepast, met als reden dat slachtoffers niet het risico willen lopen om als getuige te worden gehoord. Indien een slachtoffer toch gebruik maakt van het 'onbeperkte spreekrecht' en daarbij de grenzen van de wet opzoekt, zal de rechter niet meteen moeten ingrijpen. De rechter zal het slachtoffer eerder het voordeel van de twijfel moeten geven en hem moeten laten uitpraten, met als reden dat de wetgever de positie van het slachtoffer in het strafproces heeft willen versterken.

Een knelpunt dat samenhangt met deze wetswijziging is de vraag of het slachtoffer bij het gehele onderzoek ter terechtzitting aanwezig mag zijn. Waar de jeugdrechter voorheen op verzoek van een advocaat een slachtoffer wegens bijzondere redenen de toegang weigerde, kan er nu voor worden gekozen het slachtoffer nog steeds te weigeren bij bespreking van de persoonlijke omstandigheden, maar hem wél bij het requisitoir en het pleidooi toe te laten, waar ook voor een deel de persoonlijke omstandigheden aan bod komen. Zo kan er gedeeltelijk worden bijgedragen aan de verwerking van de traumatische ervaring van het slachtoffer en wordt er toch een goed evenwicht verkregen tussen de belangen van het slachtoffer aan de ene kant en de privacy van de jeugdige verdachte aan de andere kant.

Tot slot kan er worden gesteld dat de wijze waarop de jeugdrechters de belangen moeten afwegen tussen de rechten van de minderjarige verdachte en de rechten van het slachtoffer naar aanleiding van de wetswijziging, is veranderd. Dit kan ertoe leiden dat aan de belangen van het slachtoffer meer gewicht moet worden toegekend dan voorheen. Het is belangrijk dat de jeugdrechters zich bewust zijn van de grotere rol die het slachtoffer in het strafproces toekomt. Het verdient dan ook aanbeveling dat de jeugdrechters meer tijd en aandacht aan het slachtoffer besteden tijdens een jeugdstrafzitting.

Lijst van afkortingen

Afkortingen	Volledige benaming
Art.	Artikel
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
Gw	Grondwet
HR	Hoge Raad
IVRK	Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind
LJN	Landelijk Jurisprudentienummer
NJ	Nederlandse Jurisprudentie
Nr.	Nummer
Om	Openbaar Ministerie
P.	Pagina
Rb.	Rechtbank
Stcrt.	Staatscourant
Stb.	Staatsblad
Sr	Wetboek van Strafrecht
Sv	Wetboek van Strafvordering
WODC	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum

Hoofdstuk 1 Inleiding

“De weegschaal van Vrouwe Justitia kan wel eens in onbalans komen.”²

- Advocaat Jeugdrecht

In dit hoofdstuk wordt het onderwerp van deze scriptie beschreven. Er wordt ingegaan op de aanleiding en de problematiek die ten grondslag liggen aan dit onderzoek. Tevens worden in dit hoofdstuk de centrale vraag, de deelvragen en de verantwoording van de bronnen en methoden weergegeven. Deze inleiding sluit af met een leeswijzer.

§ 1.1 Aanleiding en probleembeschrijving

Op 1 januari 2005 hebben slachtoffers en nabestaanden letterlijk een stem in de rechtszaal gekregen. Dankzij de invoering van het wettelijke spreekrecht kunnen slachtoffers en nabestaanden van misdrijven, met een wettelijke strafbedreiging van minimaal acht jaar en een aantal specifieke zeden- en geweldsmisdrijven met een lagere strafbedreiging, ter terechtzitting spreken over de gevolgen die het delict bij hen teweeg heeft gebracht.³

Uit een evaluatie⁴ van het spreekrecht bleek echter dat slachtoffers en nabestaanden het frustrerend vonden dat zij zich niet mochten uitlaten over de strafmaat en de bewezenverklaring van het misdrijf. Aan deze frustratie is op 1 juli 2016 tegemoet gekomen. Het beperkte spreekrecht is door een wijziging van artikel 51e lid 2 van het Wetboek van Strafvordering (hierna: Sv) aangevuld tot een 'onbeperkt spreekrecht'. Dit maakt het voor slachtoffers en nabestaanden mogelijk om tijdens de zitting onder andere te spreken over de mogelijke bewezenverklaring, het strafbare feit, de schuld van de verdachte en de straf.⁵

Zoals hiervoor kort is aangegeven is het Wetboek van Strafvordering gewijzigd ter aanvulling van het spreekrecht van slachtoffers en nabestaanden in het strafproces. Artikel 488 Sv stelt als uitgangspunt voorop dat de bepalingen van het Wetboek van Strafvordering ook van toepassing zijn op jeugdige personen, dat wil zeggen op personen in de leeftijd van 12 tot 18 jaar op het tijdstip van het plegen van het strafbare feit. Deze wetwijziging geldt daarom ook voor het jeugdstrafrecht. Er gelden binnen het jeugdstrafrecht echter andere regels dan bij het volwassenenstrafrecht, zoals het uitgangspunt dat de behandeling van een jeugdstrafzaak achter gesloten deuren plaatsvindt.⁶ Het is de vraag of de wetgever bij deze automatische doorwerking van de wetwijziging in het jeugdstrafrecht heeft stilgestaan en zo ja of voldoende rekening is gehouden met de extra bescherming die een minderjarige verdachte nodig heeft en vanuit internationaalrechtelijke kaders geniet.

Het uitgangspunt van een apart jeugdstrafrecht is dat kwetsbare, jonge verdachten extra bescherming nodig hebben en moeten kunnen leren van hun fouten. 'Het belang van het kind' heeft grote betekenis in het jeugdstrafrecht. Het kind moet worden beschermd tegen schade en er moet waar mogelijk erkenning zijn voor de eigen inbreng van de minderjarige. Oog voor 'het belang van het kind' betekent dat recht wordt gedaan aan de kwetsbare positie van de minderjarige in het strafproces, aan diens beperkte verantwoordelijkheden voor zijn daden en aan zijn rechtspositie in de tenuitvoerlegging van sancties⁷.

² Zie bijlage 8, interview met jeugdrecht advocaat.

³ *Kamerstukken II* 2000/01, 27632, 3.

⁴ K. Lens, A. Pemberton & M. Groenhuijsen, *Het spreekrecht in Nederland, een bijdrage aan een emotioneel herstel van slachtoffers?* Tilburg: Intervict 2010.

⁵ *Kamerstukken II* 2014/15, 34082, 3.

⁶ Artikel 495b Wetboek van Strafvordering

⁷ I. Weijers & F. Imkamp, *Jeugdstrafrecht. In internationaal perspectief*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2008.

Een nieuw aspect van het 'onbeperkte spreekrecht' is dat slachtoffers en nabestaanden tijdens een (jeugd)strafzitting onder andere mogen spreken over de bewezenverklaring, het strafbare feit, de schuld van de verdachte en de straf. Dit staat mogelijk op gespannen voet met de bescherming die een minderjarige verdachte in het jeugdstrafrecht nodig heeft.

Een andere kwestie die samenhangt met de wetswijziging is de vraag of het slachtoffer bij alle onderdelen van het onderzoek ter terechtzitting aanwezig mag zijn. Dit leidde voorheen al tot discussie. De wetswijziging benadrukt nu nogmaals dat de wetgever de positie van het slachtoffer wil versterken. Dit werpt de vraag op of er na de invoering van de nieuwe wet ook anders tegen de aanwezigheid van het slachtoffer op de terechtzitting van een minderjarige verdachte moet worden aangekeken. Bij de rechtbank hebben zich recent kwesties voorgedaan waarin problemen met betrekking tot de aanwezigheid van het slachtoffer naar voren kwamen. Een minderjarige verdachte verzocht de rechter om te bepalen dat het slachtoffer bij de bespreking van de persoonlijke omstandigheden van de verdachte, de zaal moest verlaten. Dit is een praktijkvoorbeeld waarin de minderjarige verdachte vraagt om extra bescherming, maar waar daarnaast het slachtoffer ook een versterkte positie heeft gekregen. De belangen van de minderjarige verdachte en de (versterkte) positie van het slachtoffer botsten hier. Kortom, de praktijk wijst uit dat er zich problemen voordoen met de aanwezigheid van het slachtoffer bij jeugdstrafzaken.

Gelet op het bovenstaande is het relevant de vraag te onderzoeken hoe beide kwesties, te weten de verdere uitbreiding van het spreekrecht van het slachtoffer en de aanwezigheid van het slachtoffer bij alle onderdelen van het onderzoek ter terechtzitting, zich verhouden tot de rechten en de bescherming van een minderjarige verdachte die hem enerzijds vanuit nationale wetgeving en anderzijds vanuit internationale verdragen worden geboden. Nu deze wetswijziging consequenties heeft voor het werk van de jeugdrechters, verdient dit onderwerp nader onderzocht te worden, zodat er duidelijkheid en inzicht wordt gegeven in de nieuwe situatie na de invoering van het 'onbeperkte spreekrecht'.

§ 1.2 Centrale vraag en deelvragen

Uit de probleembeschrijving volgt de centrale vraag die tijdens dit onderzoek wordt beantwoord met behulp van een aantal deelvragen:

Op welke wijze moeten de jeugdrechters de belangen afwegen tussen enerzijds de rechten van de minderjarige verdachte ter bescherming van zijn persoonlijke levenssfeer ter terechtzitting en anderzijds de uitbreiding van de rechten van het slachtoffer ter terechtzitting naar aanleiding van de wetswijziging, ingetreden op 1 juli 2016, van het Wetboek van Strafvordering ter aanvulling van het spreekrecht van slachtoffers en nabestaanden in het strafproces?

1. Wat hield de wetswijziging van het Wetboek van Strafvordering ter aanvulling van het spreekrecht van slachtoffers en nabestaanden in het strafproces in?
2. Welke rechten van het slachtoffer ter terechtzitting zijn na de wetswijziging substantieel gewijzigd?
3. Welke rechten en bescherming worden een minderjarige verdachte vanuit nationale wetgeving en internationale verdragen in het jeugdstrafproces geboden?
4. Hoe verhouden de rechten van de minderjarige verdachte ter bescherming van zijn persoonlijke levenssfeer ter terechtzitting zich tot de rechten van het slachtoffer ter terechtzitting?
5. Welke conclusies kunnen er worden getrokken en welke aanbevelingen kunnen worden gedaan in de richting van enerzijds de jeugdrechters van de rechtbank Zeeland-West-Brabant en anderzijds de wetgever?

§ 1.3 Doelstelling

Op 10 januari 2017 wordt aan de rechtbank Zeeland-West-Brabant een onderzoeksrapport overhandigd, waarin is onderzocht hoe het uitgebreide spreekrecht van het slachtoffer en de aanwezigheid van het slachtoffer bij alle onderdelen van het onderzoek ter terechtzitting, zich verhouden tot de rechten en de bescherming van een minderjarige verdachte die hem enerzijds vanuit nationale wetgeving en anderzijds vanuit internationale verdragen worden geboden. Met dit onderzoeksrapport zal er duidelijkheid en inzicht worden gegeven in de nieuwe situatie na de invoering van het 'onbeperkte spreekrecht', zodat de jeugdrechters houvast hebben bij het maken van een belangenafweging bij een jeugdstrafzitting.

§ 1.4 Afbakening

Dit onderzoek richt zich op een belangenafweging tussen enerzijds de rechten van de minderjarige verdachte ter bescherming van zijn persoonlijke levenssfeer ter terechtzitting en anderzijds de uitbreiding van de rechten van het slachtoffer ter terechtzitting. Er is voor gekozen om de rechten van een verdachte en een slachtoffer buiten de reikwijdte van het onderzoek ter terechtzitting buiten beschouwing te laten, om de omvang van het onderzoek te beperken.

Daarnaast worden de betreffende slachtoffers en nabestaanden in dit onderzoek vaak samen aangeduid als 'de slachtoffers' of 'het slachtoffer'. De minderjarige verdachte wordt in dit onderzoek ook wel aangeduid als 'jeugdige' of 'minderjarige'. Tot slot is het nog goed om te vermelden dat waar 'hij' of 'zijn' is vermeld, tevens 'zij' of 'haar' kan worden begrepen.

§ 1.5 Verantwoording

Voor de totstandkoming van deze paragraaf is er gebruik gemaakt van de verantwoording die als bijlage 1 bij deze scriptie is gevoegd. Hierin wordt dieper ingegaan op de bronnen en methoden die in dit onderzoek zijn gebruikt.

In dit praktijkgerichte juridisch onderzoek is in de hoofdstukken 1, 2, 3 en 4 veelvuldig gebruik gemaakt van een rechtsbronnen- en literatuuronderzoek. In hoofdstuk 5 is voornamelijk de praktijk op een kwalitatieve manier onderzocht door middel van een casestudy.

In de hoofdstukken 1, 2, 3 en 4 is er gebruikgemaakt van een inhoudsanalyse. Hierbij is bestaand materiaal gebruikt, zoals de wet, de jurisprudentie, de literatuur en het materiaal op internet of uit databanken. Uit het materiaal is de relevante informatie geselecteerd en gekeken of de literatuur aansluit bij het niveau van een praktijkgericht juridisch onderzoek. Om de betrouwbaarheid te verifiëren is er gekeken naar de afkomst van de bron, de achtergrond van de auteur en de plaats waar het artikel is gepubliceerd. Daarnaast zal de literatuur die is gebruikt, altijd door middel van voetnoten controleerbaar zijn.

Om het praktijkgerichte karakter van dit onderzoek vorm te geven, is er gebruik gemaakt van de expertise van personen. In elk hoofdstuk zullen passages uit de interviews geciteerd worden, waardoor dit als een rode draad door het onderzoek loopt. In hoofdstuk 5 komen de interviews uitvoeriger aan bod. Alle respondenten zijn professionals op het gebied van jeugdrecht en hebben de wetswijziging in de praktijk meegemaakt, waardoor de bevindingen uit de interviews een valide uitgangspunt bieden om antwoord te geven op de centrale vraag en de deelvragen. Vanwege de betrouwbaarheid en validiteit heeft de onderzoeker de meningen van de respondenten zo letterlijk mogelijk overgenomen, wat voorkomt dat de meningen van de respondenten mogelijk verkeerd worden geïnterpreteerd.

Tevens heeft de onderzoeker door het observeren van jeugdstrafzittingen een goed beeld verkregen van de praktijk en zijn deze ervaringen een waardevolle toevoeging voor het gehele onderzoek.

§ 1.6 Leeswijzer

Om tot een antwoord op de centrale vraag te komen is dit onderzoek als volgt opgebouwd:

In hoofdstuk 2 wordt het wettelijk kader van het spreekrecht uiteengezet. Er wordt gekeken naar de aanleiding, het doel en de totstandkoming van het wetsvoorstel. Dit hoofdstuk is de basis voor het vervolg van het onderzoek.

In hoofdstuk 3 wordt aandacht besteed aan het begrip slachtoffer. Daarnaast wordt er een antwoord gezocht op de vraag welke algemene rechten een slachtoffer in het strafproces toekomen. Tevens wordt er dieper ingegaan op het recht van het slachtoffer om aanwezig te zijn bij een (jeugd)strafzaak.

Vervolgens wordt in hoofdstuk 4 ingegaan op de rechten en bescherming die een minderjarige verdachte in het strafproces worden geboden. Hierbij worden het nationale recht en de internationale verdragen behandeld. Tot slot wordt artikel 495b Sv kritisch bekeken. Dit wordt ondersteund door jurisprudentieonderzoek, waarin aanknopingspunten worden gezocht over de manier waarop de rechters in de praktijk omgaan met artikel 495b Sv. Hoofdstuk 2, 3 en 4 maken deel uit van het wettelijk kader.

Het doel van hoofdstuk 5 is om een link te leggen tussen de theorie uit de voorgaande hoofdstukken en de praktijk. In dit hoofdstuk komt alles samen en wordt onderzocht op welke wijze de rechten van het slachtoffer uit hoofdstuk 3, zich verhouden tot de rechten van een minderjarige verdachte uit hoofdstuk 4, naar aanleiding van de wetswijziging uit hoofdstuk 2. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen het onbeperkte spreekrecht en de aanwezigheid van slachtoffers tijdens de terechtzitting. In dit hoofdstuk wordt gebruik gemaakt van de standpunten die blijken uit de interviews met professionals op het gebied van het jeugdrecht.

Tot slot volgt hoofdstuk 6, waarin de conclusies en aanbevelingen die uit onderhavig onderzoek voortvloeien, worden besproken. Hierna volgt de literatuurlijst. De bijlagen worden opgenomen in een aparte bijlagenbundel.

Hoofdstuk 2 Het spreekrecht

*"Ik was gelukkig in staat om mezelf verstaanbaar te maken, want er kwamen veel emoties bij kijken. Ik had elk woord gewogen. Het was beknopt, daadkrachtig en 'to the point'. Daarna was het minutenlang stil, omdat het bij iedereen binnenkwam."*⁸

- Slachtoffer N. Vollebregt over haar ervaring met het spreekrecht

Er gaat een lange periode aan vooraf om te komen tot een definitie van het begrip 'slachtoffer' en het bepalen van zijn rol en zijn positie in het strafproces. Dit hoofdstuk beperkt zich tot de hoogtepunten in de wetsgeschiedenis, waarbij de nadruk ligt op de actuele ontwikkelingen met betrekking tot het spreekrecht. De gewijzigde wettekst van artikel 51e Sv wordt besproken en tot slot wordt er ingegaan op de uitgangspunten van de nieuwe wet. Dit hoofdstuk is de basis voor het vervolg van dit onderzoek.

§ 2.1 Historie van de rol van het slachtoffer in het strafproces

De rol van het slachtoffer is in het strafproces gedurende lange tijd onderbelicht geweest. Het slachtoffer werd honderd jaar geleden zelfs met overtuiging uit het strafproces gemeden. Door voeging van het slachtoffer in het strafproces zou de strafzaak op de achtergrond belanden, doordat de aandacht van de rechter teveel zou worden afgeleid van de zaak. Destijds was het uitgangspunt dat slachtoffers alleen werden toegelaten indien de zaak eenvoudig van aard was, de rechter daar niet veel aandacht aan hoefde te wijden en hij zich geheel met de strafzaak kon bezighouden.⁹

Nadat in de jaren zeventig het Wetboek van Strafvordering werd aangepast, met het doel de positie van de verdachte tegenover het Openbaar Ministerie te versterken, is de discussie over de marginale positie van het slachtoffer in het strafprocesrecht op gang gekomen. Dat heeft geresulteerd in enkele wijzigingen met betrekking tot de positie van het slachtoffer. Internationale ontwikkelingen hebben ertoe geleid dat de rechtspositie van het slachtoffer steeds verder is versterkt.¹⁰ Dit resulteerde in richtlijnen die in de jaren tachtig werden opgesteld betreffende de omgang met slachtoffers van bepaalde delicten.¹¹

Met de invoering van de Wet Terwee¹² in 1995 is er een structurele erkenning van het slachtoffer als deelnemer aan het strafproces gekomen. Het slachtoffer kon zich vanaf dat moment voegen in het strafproces en een vordering tot vergoeding van materiële schade tegen de verdachte indienen. Het slachtoffer werd niet beëdigd wanneer hij het woord voerde en hij kreeg het recht zich bij te laten staan door een advocaat.¹³

Het spreekrecht voor slachtoffers is in het Wetboek van Strafvordering opgenomen naar aanleiding van het initiatiefvoorstel¹⁴ van de leden van de Tweede Kamer, Dittrich en Schonewille, en is in werking getreden op 1 januari 2005. Dankzij deze wet konden slachtoffers en nabestaanden, van misdrijven met een wettelijke strafbedreiging van minimaal acht jaar en een aantal specifieke zeden- en geweldsmisdrijven met een lagere strafbedreiging¹⁵, ter terechtzitting spreken over de gevolgen die het delict bij hen teweeg bracht. De wetswijziging strekte tevens tot implementatie van het Kaderbesluit van de

⁸ Zie bijlage 6, interview met N. Vollebregt.

⁹ A.C. Bijlsma, *Handboek benadeelde partij. De rol en positie van het slachtoffer in het strafproces*, Alphen aan den Rijn: Kluwer 2005, p. 14-16.

¹⁰ Zo zijn in de jaren tachtig de Recommendation on the Position of the Victim in the Framework of Criminal Law and Procedure (De Raad van Europa, 1985) en de Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power tot stand gekomen (Verenigde Naties, 1986).

¹¹ B.F. Keulen e.a., *Naar een tweefasenproces? Over voor- en nadelen van een strafproces in twee fasen, in relatie tot de posities van slachtoffer en verdachte* (Rijksuniversiteit Groningen) 2013.

¹² Kamerstukken II 1989/90, 21345, 3.

¹³ Kamerstukken II 2001/02, 27632, 5, p. 1-2.

¹⁴ Kamerstukken II 2001/02, 27632, 3.

¹⁵ De misdrijven genoemd in de artikelen 240b, 247, 248a, 248b, 249, 250, 285, 285b, 300, tweede en derde lid, 301, tweede en derde lid, 306, 307, 308 en 318 van het Wetboek van Strafrecht en artikel 6 van de Wegenverkeerswet 1994.

Raad van de Europese Unie van 15 maart 2001, inzake de status van het slachtoffer in het strafproces.¹⁶ Het spreekrecht was nu in lijn met de algemene erkenning van de rechten en rechtmatige belangen van het slachtoffer, zoals neergelegd in artikel 2 van het Kaderbesluit. Voorts vloeit dit recht voort uit artikel 3 van het Kaderbesluit. In artikel 3 is bepaald dat elke lidstaat waarborgt dat het slachtoffer de mogelijkheid heeft om tijdens de procedure gehoord te worden. In overweging 8 van de considerans van het Kaderbesluit wordt ook verwezen naar het recht van het slachtoffer om te spreken.

Met de invoering van het spreekrecht werd beoogd een bijdrage te leveren aan het herstel van emotionele schade en erkenning van het slachtoffer. De memorie van toelichting¹⁷ zegt hierover dat het voor een slachtoffer kan helpen om een verklaring in het openbaar af te leggen om de gevolgen van het misdrijf geheel of gedeeltelijk te verwerken. Voorts dient het spreekrecht tot informatievergaring ten behoeve van het rechterlijk oordeel. Verder treedt het gepleegde misdrijf door de mondelinge verklaring van het slachtoffer als het ware uit de anonimiteit en draagt het er wellicht toe bij dat de verdachte gaat beseffen wat hij heeft gedaan. Dit besef kan helpen bij het voorkomen van recidive. Bovendien wordt door het spreekrecht de zichtbaarheid van het slachtoffer vergroot en dat kan eveneens in het algemeen preventief werken. De wet sluit ook aan bij de rechters die er in de praktijk al voor kozen slachtoffers of nabestaanden aan het woord te laten.¹⁸

Het was uitdrukkelijk niet de bedoeling dat aan het slachtoffer of diens nabestaanden de mogelijkheid werd geboden een visie over de verdachte of de toe te kennen straf te geven. Het slachtoffer zou zich bij een dergelijke verklaring kunnen ontpoppen tot een schaduw officier van justitie. De wetgever vond destijds een dergelijke procespositie niet passen in het Nederlandse rechtssysteem.¹⁹

Sinds de zaak van Robert M.²⁰, waarin hij werd beschuldigd van kindermisbruik met peuters en baby's, heeft het spreekrecht van slachtoffers hernieuwde aandacht gekregen. Aangezien de misbruikte kinderen te jong waren om het spreekrecht zelfstandig te gebruiken, wilden de ouders van deze kinderen dit in hun plaats doen. Aangezien zij 'slechts' indirecte slachtoffers waren, hadden zij volgens de wet echter geen spreekrecht. Het enige geval waarin iemand anders dan het slachtoffer spreekrecht had, was wanneer het slachtoffer was overleden. De rechtbank Amsterdam bepaalde echter dat, "gezien de aard en omvang van de zaak", ook de ouders van de jonge kinderen als slachtoffer moesten worden gezien en namens de kinderen het woord mochten voeren. "Schade aan het kind is schade aan de ouders", aldus de rechtbank.²¹ De Hoge Raad oordeelde anders en vond dat de rechtbank Amsterdam in de zaak Robert M. te voorbarig was geweest door aan de ouders van de slachtoffers spreekrecht toe te kennen, de wettelijke regeling kende daarvoor immers geen voorziening.²² De zaak van Robert M. bracht aan het licht dat deze kring van spreekgerechtigden dus te beperkt was.

Naar aanleiding van de zaak Robert M. en gelet op ervaringen in de praktijk, achtte de wetgever het noodzakelijk dat het spreekrecht werd verruimd. Op 1 september 2012 trad de daartoe strekkende Wet van 12 juli 2012 tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering ter uitbreiding van het spreekrecht van slachtoffers en nabestaanden in het strafproces in werking.²³ Het betrof in het bijzonder de verruiming van het spreekrecht van nabestaanden en een nieuwe kring van spreekgerechtigden voor personen die vanwege

¹⁶ PbEG 2001, L 82/2.

¹⁷ Kamerstukken II 2001/02, 27632, 3.

¹⁸ Kamerstukken II 2001/02, 27632, 5, p. 5.

¹⁹ Kamerstukken II 2001/02, 27632, 5, p. 4.

²⁰ Het proces begon op 12 maart 2012.

²¹ Rb. Amsterdam 21 mei 2012, ECLI:NL:RBAMS:2012:BW6148.

²² HR 6 maart 2012, ECLI:NL:HR:2012:BR1149.

²³ Kamerstukken II 2014/15, 34082, 3, p. 1.

hun jeugdige leeftijd of feitelijke toestand niet in staat zijn om zelf van hun spreekrecht gebruik te maken. In de omvang van het spreekrecht zelf kwam geen wijziging. Uit een daaropvolgende evaluatie²⁴ van het spreekrecht bleek dat de helft van de slachtoffers de reikwijdte van het spreekrecht nog steeds te beperkt vond. Ook bleek dat meer slachtoffers gebruik zouden maken van het spreekrecht als zij ook zouden kunnen spreken over de strafmaat en de feiten van het misdrijf. Daarom is op 1 juli 2016 de Wet van 14 april 2016 tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering ter uitbreiding van het spreekrecht van slachtoffers en nabestaanden in het strafproces in werking getreden.²⁵ Het beperkte spreekrecht van slachtoffers van ernstige misdrijven en nabestaanden is aangevuld tot een 'onbeperkt spreekrecht'.²⁶ Dit 'onbeperkte spreekrecht' maakt het voor slachtoffers en nabestaanden mogelijk om tijdens de zitting onder andere te spreken over de mogelijke bewezenverklaring, het strafbare feit, de schuld van de verdachte(n) en de straf.

§ 2.2 Verruiming van artikel 51e Sv

In artikel 51e lid 1 Sv wordt omschreven bij welke misdrijven het spreekrecht kan worden uitgeoefend. Sinds 1 juli 2016 is hieraan toegevoegd dat *“van het voornemen tot het uitoefenen van het spreekrecht degenen die daartoe gerechtigd zijn, voor de aanvang van de terechtzitting hiervan schriftelijk kennis geven aan de officier van justitie, opdat deze hen tijdig kan oproepen”*. Uit de memorie van toelichting²⁷ blijkt dat door deze bepaling een groter gewicht toekomt aan de aanwezigheid van het slachtoffer, met extra inspanningen voor het goed verzenden van de oproeping. Dit vergt intensievere planning bij de voorbereiding. Als het slachtoffer (al dan niet goed opgeroepen) niet verschijnt, zal in beginsel aanhouding van de zaak moeten volgen.²⁸

In artikel 51e lid 2 Sv (oud) stond dat *“het slachtoffer of een nabestaande op de terechtzitting een verklaring kan afleggen over de gevolgen die het strafbare feit bij hem teweeg hebben gebracht”*. Artikel 51e lid 2 Sv bepaalt nu dat *‘het slachtoffer een verklaring kan afleggen’*. Dit heeft als gevolg dat aan het slachtoffer geen beperkingen worden opgelegd over hetgeen hij in het kader van de strafzaak aan de orde wil stellen. Daarmee zijn de belemmeringen die slachtoffers bij de uitoefening van hun spreekrecht ervaren, weggenomen.²⁹ Overigens volgt uit onderzoek dat er ongelijkheid bestond bij de verschillende gerechten omtrent de grenzen die gehanteerd werden bij de uitoefening van het spreekrecht. Slachtoffers lieten zich in de praktijk soms over de strafmaat uit en werden daarin zelden door de rechter of op verzoek van de verdediging gecorrigeerd. De wens bestond dus ook om de wet meer in overeenstemming te brengen met de huidige praktijk.³⁰

In 2012 is de kring van spreekgerechtigden ruimhartig uitgebreid. De wet blijft nu dan ook op deze punten ongewijzigd. De leden 2, 3 en 4 zijn met deze wetswijziging wel opnieuw ingedeeld. Het spreekrecht kan worden uitgeoefend door de vader of moeder van een minderjarig slachtoffer die een nauwe band met het slachtoffer heeft of door een persoon die dat slachtoffer als behorende tot zijn gezin, verzorgt en opvoedt en in een nauwe persoonlijke betrekking tot het kind staat. Van het spreekrecht kan gezamenlijk of elk afzonderlijk gebruik worden gemaakt. De voorzitter kan het spreekrecht ambtshalve of op vordering van de officier van justitie beperken of ontzeggen wegens strijd met het belang

²⁴ K. Lens, A. Pemberton & M. Groenhuijsen, *Het spreekrecht in Nederland, een bijdrage aan een emotioneel herstel van slachtoffers?* Tilburg: Intervict 2010.

²⁵ *Stb.* 2016, 160.

²⁶ Artikel 51e lid 2 Wetboek van Strafvordering.

²⁷ *Kamerstukken II* 2014/15, 34082, 3.

²⁸ *Kamerstukken II* 2014/15, 34082, 3, p. 13.

²⁹ *Kamerstukken II* 2014/15, 34082, 3, p. 12.

³⁰ R. Beaujean, *Wet aanvulling van het spreekrecht van slachtoffers en nabestaanden in het strafproces en uitbreiding van de mogelijkheid van uitkering aan nabestaanden uit het schadefonds geweldsmisdrijven* (Wetgevingsbericht voor de Rechtspraak, intern document), 2016.

van het minderjarig slachtoffer.³¹ Het spreekrecht kan ook worden uitgeoefend door een nabestaande van een slachtoffer die als gevolg van een strafbaar feit is overleden. Tot de nabestaanden behoren de echtgenoot of geregistreerde partner dan wel een andere levensgezel, en de bloedverwanten in de rechte lijn en die in de zijlijn tot de vierde graad. Indien meer dan drie nabestaanden hebben medegedeeld dat zij van hun spreekrecht gebruik willen maken en zij het onderling niet eens kunnen worden over wie van hen het woord zal voeren, beslist de voorzitter welke drie personen van het spreekrecht gebruik kunnen maken.³²

De leden 5, 6 en 7 blijven ongewijzigd. De essentie van deze leden is dat tot de slachtoffers of nabestaanden die van het spreekrecht gebruik kunnen maken, de minderjarige die de leeftijd van twaalf jaar heeft bereikt, behoort. Dit geldt ook voor de minderjarige die die leeftijd nog niet heeft bereikt en die in staat kan worden geacht tot een redelijke waardering van zijn belangen.³³ Indien het slachtoffer of een nabestaande de leeftijd van twaalf jaren nog niet heeft bereikt, kan het spreekrecht worden uitgeoefend door zijn wettelijke vertegenwoordigers.³⁴

Dat er ondanks bovenstaande wetswijzigingen niet tegenmoet wordt gekomen aan alle wensen van slachtoffers en nabestaanden, laat de recente zaak van Nicole van den Hurk³⁵ zien. De rechtbank Oost-Brabant besloot op 2 november 2015³⁶ dat de stiefmoeder en stiefzus van Nicole van den Hurk geen spreekrecht mochten uitoefenen. Volgens de rechtbank kan hen geen spreekrecht worden gegeven, omdat ze volgens de wet geen nabestaanden zijn.³⁷ De rechtbank begrijpt dat de stiefmoeder en stiefzus nabestaanden in de ruimste zin van het woord zijn, maar ze zijn geen bloedverwanten zoals artikel 51e lid 4 Sv voorschrijft. De rechtbank vindt dat het op de weg van de wetgever ligt om eventueel de wet ten aanzien van nabestaanden en spreekrecht aan te passen of uit te breiden.³⁸

Over deze kwestie zijn Kamervragen gesteld aan de minister van Veiligheid en Justitie, Ard van der Steur. Hij is van mening dat het aan de rechter is om te beoordelen wie hij uit hoofde van zijn eigen verantwoordelijkheid voor de omvang en volledigheid van het onderzoek op de terechtzitting wenst te horen. Dat geldt ook voor personen die om toelating tot het spreekrecht verzoeken. Waar strikt genomen nabestaanden van slachtoffers van levensdelicten alleen spreekrecht hebben als zij bloedverwanten zijn van het slachtoffer, heeft de rechter de ruimte om in individuele zaken spreekrecht toe te kennen aan nabestaanden van het slachtoffer zonder bloedverwantschap, indien zij verzoeken om te spreken. De wettelijke voorziening kan gelezen worden in de ruimte die de rechter nu al heeft, in de vorm van de ambtshalve bevoegdheid om personen tot het spreekrecht toe te laten die daarom verzoeken. De minister ziet gelet op het voorgaande geen aanleiding om over te gaan tot het bevorderen van een verdere uitbreiding van de kring van spreekgerechtigden.³⁹

Mede doordat de rechters in deze zaak weigerden de nabestaanden spreekrecht toe te kennen, ondanks dat daarvoor volgens de minister van Veiligheid en Justitie conform de

³¹ Artikel 51e lid 2 Wetboek van Strafvordering (oud) en artikel 51e lid 3 Wetboek van Strafvordering (nieuw).

³² Artikel 51e lid 4 Wetboek van Strafvordering (oud en nieuw).

³³ Artikel 51e lid 5 Wetboek van Strafvordering (oud en nieuw).

³⁴ Artikel 51e lid 6 Wetboek van Strafvordering (oud en nieuw).

³⁵ De vijftienjarige Nicole van den Hurk verdween op 6 oktober 1995 spoorloos toen ze op weg was van haar huis naar haar werk. Haar levenloze lichaam werd zes weken later gevonden in de bossen. In januari 2014, ruim achttien jaar na de moord, werd bekend dat de politie een verdachte had aangehouden op basis van een positieve DNA-match. Zie 'Moord op Nicole van den Hurk', *Wikipedia*, [Wikipedia.nl](https://nl.wikipedia.org/wiki/Moord_op_Nicole_van_den_Hurk).

³⁶ Op deze datum ging de rechtszaak tegen Jos de G. van start.

³⁷ A. Sas, 'Geen spreekrecht voor stiefmoeder en stiefzus: rechtsvinding in Den Bosch', *NJBlog*, [NJB.nl](http://njb.nl).

³⁸ 'Waarom geen spreekrecht voor stiefmoeder en -zus van het 15-jarige Eindhovense meisje?', *De Rechtspraak* 2 november 2015, Rechtspraak.nl.

³⁹ G.A. van der Steur, *Antwoorden Kamervragen over het spreekrecht van stieffamilie in het strafrecht* (brief van de Minister van Veiligheid en Justitie), 2015.

geest van de wet ruimte voor bestaat, hebben de spreekgerechtigden een wrakingsverzoek ingediend. Naar het inzicht van verzoekers was er niet langer sprake van een eerlijk proces als bedoeld in artikel 6 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (hierna: EVRM). De wrakingskamer was van oordeel dat het wrakingsverzoek afgewezen diende te worden. De processuele en organisatorische beslissingen van de rechter, leveren niet zonder meer een zwaarwegende aanwijzing op dat een vrees voor partijdigheid objectief is gerechtvaardigd.⁴⁰

Deze zaak brengt aan het licht dat er rondom het spreekrecht onduidelijkheden blijven bestaan en dat nog niet iedereen tevreden is met het gewijzigde spreekrecht. Aangezien de maatschappij steeds meer uit samengestelde gezinnen bestaat, waarbij de gezinsband niet door bloedverwantschap wordt bepaald, lijkt er aanleiding te zijn om in de toekomst over te gaan tot een nog verdere uitbreiding van de kring van spreekgerechtigden.⁴¹

§ 2.3 Uitgangspunten

Voorgaand is de nieuwe en gewijzigde wettekst van artikel 51e Sv besproken. Uit de memorie van toelichting blijkt dat aan deze wijzigingen drie uitgangspunten ten grondslag liggen. Het eerste uitgangspunt is dat de uitbreiding van het spreekrecht plaatsvindt binnen de context van de huidige regeling van het onderzoek op de terechtzitting. Daarnaast geldt dat het slachtoffer geen vragen heeft te dulden en dat zijn verklaring niet voor weerlegging vatbaar is. Als een slachtoffer gebruik maakt van zijn spreekrecht wordt hij niet beëdigd, tenzij het slachtoffer een belastende verklaring aflegt. Deze bestaande situatie blijft gehandhaafd. Het laatste uitgangspunt is dat het slachtoffer procesdeelnemer blijft en geen zelfstandige procespartij wordt. Er is voor hem ook geen rol weggelegd als zogeheten Nebenkläger. Het vervolgingsmonopolie blijft bij het openbaar ministerie.⁴² Tevens blijven de doelen die bij het wetsvoorstel uit 2005 golden en die besproken zijn in paragraaf 2.1 van kracht.

Wanneer wordt het spreekrecht uitgeoefend?

Het spreekrecht wordt vaak uitgeoefend voordat de officier van justitie zijn requisitoir houdt. Dat betekent dat de rechter de feiten met de verdachte heeft doorgenomen en dat zijn persoonlijke omstandigheden aan de orde zijn geweest. De wetgever stelt in zijn nota naar aanleiding van het verslag dat er geen reden is om in de wet te bepalen dat het slachtoffer spreekt voordat de officier van justitie rekwireert. Het is namelijk niet uitgesloten dat het spreekrecht wordt uitgeoefend nadat de officier van justitie heeft gerekwireerd, maar dat is niet gebruikelijk.⁴³ Dit sluit aan bij het eerste uitgangspunt, waarbij de uitbreiding binnen de context van de huidige regeling van het onderzoek ter terechtzitting blijft. De wetgever ziet dus geen reden voor het wijzigen van de bestaande wettelijke volgorde en de praktijk.

Wat mag de spreekgerechtigde zeggen?

Voor 1 juni 2016 diende de verklaring beperkt te zijn tot de gevolgen die het tenlastegelegde feit bij het slachtoffer teweeg hadden gebracht. Het slachtoffer kon verklaren over fysieke, psychische en economisch geleden schade en de sociaal-maatschappelijke gevolgen van het misdrijf, bijvoorbeeld voor zijn gezinsleven, studie, werk of sociale contacten. Een nabestaande kon spreken over het verlies van zijn echtgenoot of bloedverwant en de uitwerking die dit had op zijn gezinsleven, werk of welbevinden.⁴⁴ Nu mag de spreekgerechtigde spreken over de gevolgen van het strafbare feit én daaraan gerelateerde onderwerpen, voor zover het strafproces daardoor niet

⁴⁰ Rb. Oost-Brabant 19 oktober 2016, ECLI:NL:RBOBR:2016:5799.

⁴¹ Uit een actueel nieuwsbericht van 24 december 2016 blijkt dat er mogelijk binnenkort een wetsvoorstel wordt ingediend waarin ook stief- pleeg- en adoptieouders het recht krijgen om te spreken. Zie 'Ook spreekrecht voor stieffamilie in strafzaak', Nu, Nu.nl.

⁴² Kamerstukken II 2014/15, 34082, 3, p. 13.

⁴³ Kamerstukken II 2014/15, 34082, 6, p. 9 en Kamerstukken I 2015/16, 34082, E, p. 2.

⁴⁴ J.H. Nieuwenhuis, C.J.J.M. Stolker & W.L. Valk (red.), *Strafvordering. Tekst & Commentaar*, Deventer: Kluwer 2011.

onnodig wordt belast. De beoordeling daarvan is aan de voorzitter van de rechtbank. Volgens de wetgever behoeft de uitdrukkelijke bevoegdheid om in te grijpen geen nadere specificatie, omdat dit reeds voortvloeit uit de bestaande systematiek in de wettelijke regeling. De wetgever doelt hier op artikel 272 lid 1 Sv, waarin staat dat de voorzitter de leiding van het onderzoek op de terechtzitting heeft en daartoe de nodige bevelen geeft. Dat houdt in dat hij de orde bepaalt in de zittingszaal, in welke volgorde de verdachte, de getuigen, de deskundigen en het slachtoffer worden gehoord, wie het woord krijgt en wanneer de ondervraging is afgelopen.

De verantwoordelijkheid van de rechter voor de orde op de terechtzitting houdt onder meer nog in dat de verdachte, het slachtoffer en de getuigen elkaar correct bejegenen. Als een van de aanwezigen zich op de terechtzitting misdraagt, kan hij (tijdelijk) uit de zittingzaal worden verwijderd.⁴⁵

De wetgever geeft in zijn nota naar aanleiding van het verslag⁴⁶ aan dat de rechter pure scheldtirades of stromen van verwensingen aan het adres van verdachte niet hoeft toe te laten. Het slachtoffer kan hierin door de rechter worden belemmerd voor zover deze daar in mensenrechtenverdragen, beginselen van een behoorlijke procesorde of de handhaving van de orde ter terechtzitting een handvat voor vindt.⁴⁷ Slachtofferhulp Nederland, het Openbaar Ministerie en de slachtofferadvocaten hebben een belangrijke rol bij het voorbereiden van het slachtoffer op het spreekrecht, zodat het hopelijk zo ver niet zal komen. Het slachtoffer kan ingaan op de wijze waarop het strafproces is verlopen en de wijze waarop het opsporingsonderzoek is gevoerd. Het slachtoffer kan ook zijn opvatting geven over een passende kwalificatie van het strafbare feit, het bewijs en de strafmaat. Het slachtoffer kan de rechter daarbij een advies geven. Tevens kunnen er verzoeken worden gedaan om alsnog getuigen te horen of deskundigen te benoemen.^{48 49} Er zijn dus geen duidelijke richtlijnen opgesteld door de wetgever. Hij laat het op grond van artikel 272 lid 1 Sv aan de rechter over om in te grijpen als het slachtoffer te ver gaat; de rechter kan het slachtoffer dan verzoeken zijn verklaring te beperken, af te ronden of hem uit de zaal verwijderen.

Wanneer wordt een spreekgerechtigde als getuige beëdigd?

Naarmate het slachtoffer zich meer uitlaat over de toedracht en de feiten die ten grondslag liggen aan de tenlastelegging, of het slachtoffer de door de verdachte afgelegde verklaring betwist, zal de verdediging de beweringen van het slachtoffer niet onweersproken willen laten. De verdediging kan de rechter in dit geval vragen het slachtoffer als getuige te beëdiggen⁵⁰. Het slachtoffer kan zo ongewild in een kwetsbare positie komen te verkeren.⁵¹ Het slachtoffer kan door deze gang van zaken op de terechtzitting een extra klap krijgen, de zogenaamde secundaire victimisatie. De beslissing over de vraag of het slachtoffer wel of niet als getuige zal moeten worden beëdigd, is aan de rechter opgedragen. Als het gaat om een enkele ontkenning van de juistheid van de verklaring van de verdachte of een hartenkreet dat een zware gevangenisstraf op zijn plaats is, ligt toewijzing van een verzoek tot ondervraging niet voor de hand. Indien een slachtoffer evenwel een met feiten onderbouwd standpunt geeft over

⁴⁵ R. Beaujean, *Wet aanvulling van het spreekrecht van slachtoffers en nabestaanden in het strafproces en uitbreiding van de mogelijkheid van uitkering aan nabestaanden uit het schadefonds geweldsmisdrijven* (Wetgevingsbericht voor de Rechtspraak, intern document), 2016.

⁴⁶ *Kamerstukken II* 2014/15, 34082, 6, p. 15.

⁴⁷ R. Beaujean, *Wet aanvulling van het spreekrecht van slachtoffers en nabestaanden in het strafproces en uitbreiding van de mogelijkheid van uitkering aan nabestaanden uit het schadefonds geweldsmisdrijven* (Wetgevingsbericht voor de Rechtspraak, intern document), 2016.

⁴⁸ Het slachtoffer wordt met deze wet geen procespartij, er zal niet bedoeld zijn dat het slachtoffer formele verzoeken tot het horen van getuigen en deskundigen tot de rechter kan richten. Dit sluit aan bij het derde uitgangspunt uit de Memorie van Toelichting.

⁴⁹ *Kamerstukken II* 2014/15, 34082, 6, p. 15.

⁵⁰ Dit sluit aan bij het tweede uitgangspunt uit de Memorie van Toelichting: het slachtoffer wordt beëdigd als hij een belastende verklaring aflegt.

⁵¹ *Kamerstukken II* 2014/15, 34082, 6, p. 14.

de bewezenverklaring of op te leggen straf, zal vanwege het belastende karakter van een dergelijke verklaring beëdiging als getuige wel aangewezen zijn.⁵²

Uit de bijgewoonde (jeugd)strafzaken⁵³ blijkt dat de meeste slachtoffers er nog voor kiezen om zich te beperken tot het weergeven van de ervaringen als gevolg van het strafbare feit. Zo is het slachtoffer ervan verzekerd dat hij zijn verklaring ononderbroken en zonder nadere vragen kan afleggen. Er is dan geen reden om hem als getuige te horen.⁵⁴ Dat sommige spreekgerechtigden zich niet laten weerhouden om zich uit te laten over de door hem of haar gewenste beslissing in de strafzaak, blijkt uit de zaak van Nicole van den Hurk. De broer van Nicole van den Hurk adviseerde op 12 oktober 2016 de rechter het volgende:

“Ik vraag u dan ook, uit de grond van mijn hart, namens mijn familie, ook namens de stiefmoeder en stiefzus van Nicole, ook al vindt u dat die niet mogen spreken, om deze meneer tbs met dwangverpleging op te leggen en daarbij expliciet te bepalen dat hij behandeld dient te worden voor dit misdrijf en daar ook openheid van zaken over moet geven, omdat anders behandeling geen zin heeft.”⁵⁵

§ 2.4 Tussenconclusie

Door middel van deze wetswijziging is de positie van het slachtoffer wederom versterkt. De grootste wijziging vindt plaats in artikel 51e lid 2 Sv. Het slachtoffer mag voortaan spreken over de gevolgen van het strafbare feit en daaraan gerelateerde onderwerpen, voor zover het strafproces daardoor niet onnodig wordt belast. De memorie van toelichting geeft niet aan wanneer het strafproces dan daadwerkelijk wordt belast. De enige begrenzing hierbij is gelegen in de uitoefening van de ordebevoegdheid van de voorzitter, maar deze bevoegdheid wordt alleen genoemd met het oog op het geval dat het slachtoffer zou vervallen in pure scheldtirades of stromen van verwensingen aan het adres van de verdachte.⁵⁶ Het gevolg van een uitgebreider spreekrecht is dat naarmate het slachtoffer zich meer uitlaat over de toedracht van het misdrijf, hij als getuige kan worden beëdigd. De uitbreiding van het spreekrecht vindt plaats binnen de context van de huidige regeling van het onderzoek ter terechtzitting. De wetgever ziet dan ook geen reden voor het wijzigen van de bestaande wettelijke volgorde voor het uitoefenen van het spreekrecht.

De memorie van toelichting laat zich nauwelijks uit over de wijze waarop de rechters ter terechtzitting zouden moeten omgaan met het verruimde spreekrecht. Vele principiële vragen blijven onbesproken, waardoor het niet te voorkomen is dat er weer verschillen gaan ontstaan tussen de ruimte die op zitting wordt geboden voor de uitoefening van het spreekrecht. Een algemene notitie of algemene richtlijn lijkt wenselijk. Tevens is bij de bestudering van alle kamerstukken nergens een link naar het jeugdstrafrecht gevonden. Er kan geconcludeerd worden dat de wetgever geen rekening heeft gehouden met de regels die gelden binnen het jeugdstrafrecht en niet heeft nagedacht over de automatische doorwerking van de wetswijziging in het jeugdstrafrecht, waarbij de minderjarige verdachte extra bescherming nodig heeft.

⁵² Kamerstukken II 2014/15, 34082, 3, p. 12.

⁵³ Zie bijlage 2.

⁵⁴ Kamerstukken II 2014/15, 34082, 3, p. 13.

⁵⁵ T. van den Hurk, *Spreekrecht zaak Van den Hurk*, 12 oktober 2016, Richardkorver.nl.

⁵⁶ M.J. Borgers, 'Op het bord van de rechter', *DD* 2015/64.

Hoofdstuk 3 De rechten van het slachtoffer

“Het is eerlijker als niet alleen het wel en wee van de dader in een strafzaak wordt meegerekend. Het lijkt soms wel alsof de dader het slachtoffer is. Het slachtoffer zwemt een beetje op het droge.”⁵⁷

- Slachtoffer N. Vollebregt

In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan het begrip slachtoffer, de rechten die hem binnen het strafproces toekomen en de verschillende hoedanigheden die het slachtoffer daarbij kan innemen. Het doel van dit hoofdstuk is om de huidige stand van het recht ten aanzien van het slachtoffer te beschrijven. Voorts wordt waar mogelijk praktische handreikingen gegeven voor de invulling van deze rechten.

§ 3.1 Het begrip slachtoffer

De definitie van het slachtoffer is wettelijk vastgelegd in artikel 51a lid 1 Sv. Iedereen die als rechtstreeks gevolg van een strafbaar feit schade lijdt, kan aanspraak maken op de rechten die hem of haar als slachtoffer in het Wetboek van Strafvordering zijn toegekend. Het is goed om bij de bespreking van deze rechten in het achterhoofd te houden dat wanneer het ‘directe’ slachtoffer is komen te overlijden, ook nabestaanden en enkele andere personen aanspraak kunnen maken op de rechten die het slachtoffer zouden zijn toegekomen. Het gaat hierbij om de rechten als bedoeld in de artikel 51a tot en met 51c Sv.⁵⁸ De volgende personen horen tot de kring die aanspraak kunnen maken op de rechten die het slachtoffer (bij leven) zouden zijn toegekomen⁵⁹:

- de vader of moeder van een minderjarig slachtoffer die een nauwe band met het slachtoffer heeft of door een persoon die dat slachtoffer als behorende tot zijn gezin, verzorgt en opvoedt en in een nauwe persoonlijke betrekking tot het kind staat⁶⁰;
- de echtgenoot of geregistreerde partner dan wel een andere levensgezel van het overleden slachtoffer⁶¹;
- de bloedverwanten in de rechte lijn en die in de zijlijn tot de vierde graad ingesloten van het overleden slachtoffer^{62 63};
- de erfgenamen ter zake van hun onder algemene titel verkregen vordering⁶⁴;
- de personen bedoeld in artikel 6:108 lid 1 BW (degene die (deels) in hun levensonderhoud werd voorzien door de overledene)⁶⁵;
- de personen bedoeld in artikel 6:108 lid 2 BW (iedereen die de kosten voor de lijkbezorging heeft gedragen)^{66 67}.

Het slachtoffer kan in Nederland tijdens het strafproces in verschillende hoedanigheden zijn rechten uitoefenen. Hoewel artikel 161 Sv bepaalt dat iedereen die kennis draagt van een begaan strafbaar feit, bevoegd is daarvan aangifte of klacht te doen, beginnen de meeste opsporingsonderzoeken naar strafbare feiten met een aangifte door het slachtoffer. Bij sommige specifieke delicten waarbij is bepaald dat een klacht noodzakelijk is, treedt het slachtoffer niet alleen op als aangever, maar ook als klager. Indien het Openbaar Ministerie besluit om een persoon (van wie de vervolging door het slachtoffer

⁵⁷ Zie bijlage 6, interview met slachtoffer N. Vollebregt.

⁵⁸ In artikel 51e lid 2 en 3 en artikel 51f lid 2 Sv is al expliciet opgenomen dat ook anderen dan het slachtoffer gebruik kunnen maken van het recht.

⁵⁹ Artikel 51d Wetboek van Strafvordering.

⁶⁰ Artikel 51e lid 3 Wetboek van Strafvordering.

⁶¹ Artikel 51e lid 4 sub a Wetboek van Strafvordering.

⁶² Artikel 51e lid 4 sub b Wetboek van Strafvordering.

⁶³ Zie bijlage 2. Bijlage 2 bevat een tabel waarin bloedverwanten tot en met de vierde graad zijn weergegeven.

⁶⁴ Artikel 51f lid 2 Wetboek van Strafvordering.

⁶⁵ Artikel 51f lid 2 Wetboek van Strafvordering.

⁶⁶ Artikel 51f lid 2 Wetboek van Strafvordering.

⁶⁷ J. Candido e.a., *Slachtoffer en de rechtspraak. Handleiding voor de strafrechtspraktijk. Slachtoffer en de rechtspraak. Handleiding voor de strafrechtspraktijk*, Den Haag: Van Deventer 2013, p. 14-16 (ook online te vinden op Rechtspraak.nl).

wordt verlangd) niet (verder) te vervolgen, geeft artikel 12 Sv het slachtoffer de mogelijkheid om zijn beklag bij het gerechtshof te doen.

Aangezien het slachtoffer in veel gevallen nauw betrokken is bij het strafbare feit, kan de officier van justitie ervoor kiezen om het slachtoffer in de hoedanigheid van getuige op te roepen. Ten slotte bepaalt artikel 51f lid 1 Sv dat een slachtoffer zich kan voegen terzake van zijn vordering tot schadevergoeding als benadeelde partij, wanneer hij rechtstreeks schade heeft geleden door een strafbaar feit. Als het slachtoffer is overleden ten gevolge van het strafbare feit, biedt artikel 51f lid 2 Sv de mogelijkheid dat een kring van indirect belanghebbenden een vordering kan indienen.

Dat het van belang is in welke hoedanigheid het slachtoffer zijn rechten uitoefent, blijkt uit de reeds eerder aangehaalde wraking in de zaak van Nicole van den Hurk. Naar het oordeel van de wrakingskamer dient er onderscheid te worden gemaakt tussen de hoedanigheden waarin verzoekers hun verzoek hebben gedaan. Voor zover verzoekers hun wrakingsverzoek hebben ingediend in hun hoedanigheid van spreekgerechtigden, zijn ze in hun verzoek niet-ontvankelijk verklaard. Het middel van wraking staat voor spreekgerechtigden in een strafzaak niet open op grond van artikel 10 van de Europese Richtlijn (hierna: Richtlijn)⁶⁸ en artikel 47 van het Handvest van de Grondrechten⁶⁹. Voor zover verzoekers hun wrakingsverzoek hebben ingediend in hun hoedanigheid van benadeelde partij, ziet de wrakingskamer geen belemmeringen voor de ontvankelijkheid van verzoekers. De wrakingskamer is van oordeel dat ten aanzien van verzoekers sprake is van de vaststelling van burgerlijke rechten of verplichtingen als bedoeld in artikel 6 EVRM. De rechters dienen immers te beslissen op de door verzoekers als benadeelde partijen ingediende vorderingen tot schadevergoeding. Hieruit blijkt dat wanneer het slachtoffer zich als benadeelde partij heeft gevoegd, hij het recht heeft de rechter te wraken op grond van artikel 512 Sv.⁷⁰

Gelet op het voorgaande kan het slachtoffer in het strafproces verschillende rollen hebben. Een slachtoffer kan optreden als aangever, klager, getuige, spreekgerechtigde en benadeelde partij. Deze verschillende rollen van het slachtoffer zijn voortgekomen uit het Europees Kaderbesluit inzake de status van het slachtoffer in de strafprocedure (hierna: Kaderbesluit).⁷¹ Kaderbesluiten moeten leiden tot harmonisatie van de wetgeving van de aangesloten lidstaten. Het Hof van Justitie oordeelde in de *Pupino/OM-zaak*⁷² dat de rechter verplicht is het nationale recht zoveel mogelijk conform de bewoordingen en met het doel van het Kaderbesluit uit te leggen. Het Kaderbesluit werkt met andere woorden indirect door in het nationale recht. Het Kaderbesluit stelt bijvoorbeeld normen voor de bejegening van slachtoffers van misdrijven, de uitoefening van het recht van slachtoffers op het ontvangen van informatie over de strafzaak en de inbreng van slachtoffers in de strafprocedure. Dit Kaderbesluit is inmiddels vervangen door een Europese Richtlijn⁷³, die een nadere uitwerking geeft ten aanzien van de in het Kaderbesluit al voorgeschreven maatregelen. Uit de Richtlijn blijkt dat verwijzingen naar het Kaderbesluit, automatisch verwijzen naar de Richtlijn. De rechten voor slachtoffers die uit het Kaderbesluit en de Richtlijn voortvloeien, worden in de volgende paragraaf besproken.⁷⁴

⁶⁸ Richtlijn 2012/29/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012 tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten, en ter vervanging van Kaderbesluit 2001/220/JBZ (*PbEU* 2012, L 315/57).

⁶⁹ Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie (*PbEU* 2007 C 303/1).

⁷⁰ Rb. Oost-Brabant 19 oktober 2016, ECLI:NL:RBOBR:2016:5799.

⁷¹ Kaderbesluit 2001/220/JBZ van de Raad van 15 mei 2001 inzake de status van het slachtoffer in de strafprocedure (*PbEG* 2001, L 82/1).

⁷² HvJ EU 16 juni 2005, zaak C-105/03, ECLI:NL:XX:2005:AU2335 (*Pupino/OM*).

⁷³ Richtlijn 2012/29/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012 tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten, en ter vervanging van Kaderbesluit 2001/220/JBZ (*PbEU* 2012, L 315/57).

⁷⁴ F.F. Langemeijer, *Het slachtoffer en het strafproces*, Deventer: Kluwer 2010, p. 6-10.

§ 3.2 Rechten van slachtoffers

In onderhavig hoofdstuk is ervoor gekozen de opbouw van de wet te volgen door de algemene rechten als bedoeld in Titel IIIA boek 1 Sv te bespreken en waar mogelijk in te gaan op de invulling van die rechten ter terechtzitting.⁷⁵

§ 3.2.1 Recht op correcte bejegening

In artikel 51a lid 2 Sv is niet een recht van het slachtoffer, maar een instructienorm voor de officier van justitie geformuleerd. Het gaat om een specifieke verantwoordelijkheid van de officier van justitie voor een behoorlijke bejegening van het slachtoffer, die zich ook uitstrekt tot het optreden van de politie in het opsporingsonderzoek en de medewerkers op het parket belast met de uitvoering van slachtofferhulp. Met betrekking tot het onderzoek ter terechtzitting draagt artikel 288a lid 2 Sv de zorg voor een correcte bejegening van het slachtoffer op aan de rechter.⁷⁶

Hoewel de correcte bejegening van slachtoffers op te vatten is als een algemene fatsoensnorm, werd het verschaffen van een duidelijke aanwijzing in de wet van belang geacht. Uit de memorie van toelichting⁷⁷ volgt dat de achterliggende gedachte bij de invoering van het recht op een correcte bejegening is, dat de strafrechtelijke procedure het leed en de schade voor slachtoffers niet mag vergroten. Het Kaderbesluit benadrukte in artikel 15 lid 1, het belang om secundaire victimisatie te voorkomen. Voorts werd in artikel 2 van het Kaderbesluit bepaald dat elke lidstaat al het nodige moet doen om te waarborgen dat elk slachtoffer met gepast respect voor zijn persoonlijke waardigheid wordt bejegend. Dit is ook in artikel 1 van de Richtlijn⁷⁸ opgenomen. Tevens kent de Richtlijn een aantal speciale artikelen met betrekking tot bejegening van slachtoffers met specifieke beschermingsbehoeften, zoals de persoonlijke kenmerken van het slachtoffer, het soort strafbare feit, de aard van het strafbare feit en de omstandigheden van het strafbare feit.^{79 80}

Dit recht vormt de kern van de slachtofferrechten en wordt op alle onderdelen uitgewerkt. Dit betekent bijvoorbeeld dat wanneer een slachtoffer recht heeft op informatie, deze informatie tijdig en duidelijk aan het slachtoffer moet worden verstrekt. Het recht op correcte bejegening is zoals hiervoor aangegeven een algemene instructienorm en dit recht kan het slachtoffer niet afdwingen. Wel kan het slachtoffer klagen wanneer de overheid zich in strijd met fatsoensnormen gedraagt. Ten aanzien van rechterlijke ambtenaren op grond van artikel 26 Wet op de rechterlijke organisatie en ten aanzien van het Openbaar Ministerie op grond van artikel 1a Wet op de Nationale Ombudsman.⁸¹

Het verdient aanbeveling om het slachtoffer aan het begin van de zitting in te lichten over de planning en diens rol en positie ter terechtzitting.⁸² Verder vormt het spreken over het slachtoffer ter terechtzitting een typisch bejegeningsaspect. Op het moment dat het slachtoffer in beeld komt, zal nog niet onherroepelijk vast staan dat een strafbaar feit heeft plaatsgevonden. Dat zal immers nog uit de strafzaak moeten blijken. Uit de memorie van toelichting⁸³ blijkt dat zolang hierover nog geen definitieve beslissing is genomen, dat degene die op redelijke gronden stelt slachtoffer te zijn geworden van een strafbaar feit,

⁷⁵ J. Candido e.a., *Slachtoffer en de rechtspraak. Handleiding voor de strafrechtspraktijk. Slachtoffer en de rechtspraak. Handleiding voor de strafrechtspraktijk*, Den Haag: Van Deventer 2013, p. 13 (ook online te vinden op Rechtspraak.nl).

⁷⁶ C.P.M. Cleiren e.a., *Strafvordering Tekst & Commentaar* (commentaar op artikel 51a lid 2), Deventer: Kluwer 2011, p. 180.

⁷⁷ *Kamerstukken II* 2004/05, 30143, 3, p. 5.

⁷⁸ Richtlijn 2012/29/EU (*PbEU* 2012, L 315/57).

⁷⁹ Artikel 22 en 23 Richtlijn 2012/29/EU (*PbEU* 2012, L 315/57).

⁸⁰ C.P.M. Cleiren e.a., *Strafvordering Tekst & Commentaar* (commentaar op artikel 51a lid 2), Deventer: Kluwer 2011, p. 180.

⁸¹ J. Candido e.a., *Slachtoffer en de rechtspraak. Handleiding voor de strafrechtspraktijk. Slachtoffer en de rechtspraak. Handleiding voor de strafrechtspraktijk*, Den Haag: Van Deventer 2013, p. 17-18 (ook online te vinden op Rechtspraak.nl).

⁸² C.P.M. Cleiren e.a., *Strafvordering Tekst & Commentaar* (commentaar op artikel 288a), Deventer: Kluwer 2011, p. 1142.

⁸³ *Kamerstukken II* 2007/08, 30143, 3, p. 6.

als slachtoffer wordt aangemerkt. Volgens de wetgever geldt dat slachtoffers slachtoffer zijn, totdat het tegendeel komt vast te staan.⁸⁴ De wetgever gaat hierbij als het ware uit van een vorm van ‘slachtofferpresumptie’, maar de vraag is of dit niet in strijd is met de onschuldpresumptie uit artikel 6 lid 2 EVRM.

In artikel 6 lid 2 EVRM is bepaald dat: “Een ieder tegen wie een vervolging is ingesteld, wordt voor onschuldig gehouden totdat zijn schuld in rechte is komen vast te staan”. Dit laat zien dat er sprake is van een spanningsveld tussen de onschuldpresumptie van de verdachte en het slachtofferschap. Er kan vervolgens getwist worden over wat dan eigenlijk een juiste definitie van slachtoffer is. Betekent het feit dat iemand slachtoffer is, automatisch dat er ook een dader is in de strafrechtelijke zin van het woord, of kan iemand ook slachtoffer zijn, zonder dat vaststaat of er wel een strafrechtelijk relevante dader is? Uit de bijgewoonde strafzittingen blijkt dat deze discussie ter terechtzitting vaak niet aan de orde is, nu er door rechters wordt gesproken over het slachtoffer als ‘aangever’ of, indien het slachtoffer zich gevoegd heeft in het strafproces, als ‘benadeelde partij’. Deze neutrale termen zijn dus bedoeld om niet vooruit te lopen op het mogelijke daderschap van degene die het leed zou hebben toegebracht.⁸⁵

Intussen heeft de wetgever de afgelopen jaren meer en meer rechten toegekend aan het slachtoffer. Daarbij is er kritiek geweest op het gebruik van de term ‘aangever’, omdat deze door een melder zou kunnen worden opgevat als een miskennis van het ervaren leed. In het interview met slachtoffer Vollebregt wordt dit ook bevestigd. Ze zou het een groot onrecht vinden, als ze op die manier bejegend zou worden.⁸⁶ De letselschadeadvocaat zegt hierover dat haar cliënten ook slachtoffer willen worden genoemd. De term ‘benadeelde partij’ is ook een term die ze vaak niet goed begrijpen.⁸⁷ Het Openbaar Ministerie heeft zich gezien deze ontwikkelingen de vraag gesteld in hoeverre het nog steeds wenselijk en noodzakelijk is om in afwijking van de wet en andere aanwijzingen de afwijkende term ‘aangever’ te blijven gebruiken.⁸⁸ Het Openbaar Ministerie heeft sinds 1 mei 2016 dan ook aansluiting gezocht bij de term ‘slachtoffer’, zoals die ook door de wetgever is aangehouden. Uit de aanwijzing blijkt dat een persoon die iets zou zijn overkomen, vanaf het moment van melding of aangifte als slachtoffer wordt betiteld.⁸⁹

Door te spreken over ‘aangever’ of ‘benadeelde partij’, wordt het slachtoffer niet als zodanig erkend in het strafproces. Wanneer de rechter aan het begin van de terechtzitting inzicht geeft in de procesposities van alle procesdeelnemers en duidelijk maakt dat het slachtoffer deelneemt aan het strafproces, zal het aanduiden van het slachtoffer als zodanig niet als blijk van vooringenomenheid worden gezien.⁹⁰ Uiteindelijk zal de vereiste neutraliteit ten aanzien van de feiten moeten blijken uit de manier van onderzoeken en de wijze waarop de conclusies aan het eind van het onderzoek worden onderbouwd.⁹¹

§ 3.2.2 Recht op informatie

Artikel 4 van het Kaderbesluit en artikel 4 en 6 van de Richtlijn bepalen “dat elke lidstaat waarborgt dat het slachtoffer toegang heeft tot de voor de bescherming van zijn belangen relevante informatie”. In Nederland is aan deze normen uitvoering gegeven door artikel

⁸⁴ M.J. Borgers & G.J.M. Corstens, ‘Het slachtoffer’, *Kluwer Navigator* 2014.

⁸⁵ N.M. Nierop & P. van den Eshof, ‘Beschuldigingen in zedenzaken: onschuldpresumptie en slachtofferpresumptie’, *DD* 2015/58.

⁸⁶ Zie bijlage 6, interview met N. Vollebregt.

⁸⁷ Zie bijlage 7, interview met een letselschadeadvocaat.

⁸⁸ N.M. Nierop & P. van den Eshof, ‘Beschuldigingen in zedenzaken: onschuldpresumptie en slachtofferpresumptie’, *DD* 2015/58.

⁸⁹ Aanwijzing zeden (*Stcrt.* 2016, 19414).

⁹⁰ J. Candido e.a., *Slachtoffer en de rechtspraak. Handleiding voor de strafrechtspraktijk. Slachtoffer en de rechtspraak. Handleiding voor de strafrechtspraktijk*, Den Haag: Van Deventer 2013, p. 52 (ook online te vinden op Rechtspraak.nl).

⁹¹ N.M. Nierop & P. van den Eshof, ‘Beschuldigingen in zedenzaken: onschuldpresumptie en slachtofferpresumptie’, *DD* 2015/58.

51a lid 3 en 4 Sv. Slachtoffers komen geheel onverwacht in de rol van slachtoffer terecht en hebben daarom vaak behoefte aan juiste, begrijpelijke en tijdige informatie. Alleen aan slachtoffers die daarop prijs stellen, wordt informatie verstrekt. Het slachtoffer heeft dan het recht om door de politie en de officier van justitie te worden geïnformeerd over een aantal zaken. Er wordt bijvoorbeeld mededeling gedaan over de vervolging, de aanvang, de voortzetting, de datum, het tijdstip van de terechtzitting en van de einduitspraak in de strafzaak tegen verdachte.⁹²

§ 3.2.3 Recht op kennisneming, toevoeging en afschrift van processtukken

Uit de parlementaire behandeling⁹³ van artikel 51b Sv komt naar voren dat inzage in en afschrift van processtukken moet worden gezien als een fundamenteel onderdeel van de procespositie van het slachtoffer. Het slachtoffer kan op grond van artikel 51b lid 1 Sv aan de officier van justitie toestemming vragen om kennis te nemen van de processtukken die voor hem van belang zijn. Tijdens het onderzoek ter terechtzitting beslist de rechter op een dergelijk verzoek. Voorts mag het slachtoffer op basis van artikel 51b lid 2 Sv de officier van justitie verzoeken stukken, die hij relevant acht voor de beoordeling van de zaak tegen de verdachte of van zijn vordering op de verdachte, aan het dossier toe te voegen. Het voegen van stukken of de kennisneming daarvan kan door de officier van justitie geweigerd worden indien de stukken niet als processtukken kunnen worden aangemerkt, dan wel indien het onverenigbaar is met een van de in artikel 187d lid 1 Sv vermelde belangen, zoals het opsporingsbelang of de staatsveiligheid. Daarvoor is wel een machtiging van de rechter-commissaris nodig.⁹⁴ Het slachtoffer kan een afschrift krijgen van de stukken waarvan de kennisneming is toegestaan op grond van artikel 51b lid 6 Sv.⁹⁵ ⁹⁶ Het recht op kennisneming, toevoeging en afschrift van processtukken is in lijn met de algemene erkenning van rechten en belangen van het slachtoffer, zoals neergelegd in artikel 3 en 4 van het Kaderbesluit en artikel 6 en 10 van de Richtlijn.

§ 3.2.4 Recht op bijstand en vertegenwoordiging

Artikel 5 en 6 van het Kaderbesluit en artikel 7 en 13 van de Richtlijn bepalen dat elke lidstaat waarborgt dat het slachtoffer toegang heeft tot advies over zijn rol in de procedure, rechtsbijstand en tolkenbijstand. Artikel 51c Sv schrijft voor dat het slachtoffer zich kan laten bijstaan. Die bijstand kan door eenieder worden verleend; het hoeft dus niet om een advocaat te gaan. Vaak wordt een slachtoffer bijgestaan door een medewerker van slachtofferhulp of door een familielid. Ter terechtzitting mag degene die bijstand verleent, opmerkingen maken ter behartiging van de belangen van het slachtoffer.⁹⁷ Het slachtoffer kan zich ook doen vertegenwoordigen op de terechtzitting door een advocaat, indien deze verklaart uitdrukkelijk gevolmachtigd te zijn of door een gemachtigde die daartoe een bijzondere en schriftelijke volmacht heeft.⁹⁸ Indien het slachtoffer de Nederlandse taal niet of niet voldoende beheerst, kan hij zich laten bijstaan door een tolk.⁹⁹ ¹⁰⁰

§ 3.2.5 Recht om te spreken

De regeling uit artikel 51e Sv over het spreekrecht van slachtoffers is in hoofdstuk 2 uitvoerig behandeld. De schriftelijke variant van het spreekrecht is echter nog niet aan de orde geweest. Slachtoffers die geen gebruik willen maken van het spreekrecht, kunnen ook kiezen voor een schriftelijke slachtofferverklaring. Zo kunnen nabestaanden die

⁹² F.F. Langemeijer, *Het slachtoffer en het strafproces*, Deventer: Kluwer 2010, p. 12-13.

⁹³ *Kamerstukken I* 2007/08, 30143, D.

⁹⁴ Artikel 51b lid 4 Wetboek van Strafvordering.

⁹⁵ J. Candido e.a., *Slachtoffer en de rechtspraak. Handleiding voor de strafrechtspraktijk. Slachtoffer en de rechtspraak. Handleiding voor de strafrechtspraktijk*, Den Haag: Van Deventer 2013, p. 26-32 (ook online te vinden op Rechtspraak.nl).

⁹⁶ C.P.M. Cleiren e.a., *Strafvordering Tekst & Commentaar* (commentaar op artikel 51b), Deventer: Kluwer 2011, p. 183-187.

⁹⁷ HR 15 juni 2010, ECLI:NL:HR:2010:BM2449.

⁹⁸ Artikel 51c lid 2 Wetboek van Strafvordering.

⁹⁹ artikel 51c lid 3 Wetboek van Strafvordering.

¹⁰⁰ M.J. Borgers & G.J.M. Corstens, 'Het slachtoffer', *Kluwer Navigator* 2014.

wegens de beperking¹⁰¹ van het spreekrecht niet aan bod komen, een schriftelijke verklaring afleggen. De schriftelijke slachtofferverklaring heeft met de invoering van de Wet versterking positie slachtoffers¹⁰², op 1 januari 2011 een wettelijke verankering gekregen in artikel 51b lid 2 Sv. De schriftelijke slachtofferverklaring sluit aan bij het toevoegen van processtukken uit paragraaf 3.2.3. Deze verklaring maakt deel uit van het dossier en de verdediging kan er voor de aanvang van de terechtzitting kennis van nemen. Indien het slachtoffer wordt geholpen door Slachtofferhulp Nederland, zal hij op de bestaande beperking¹⁰³ in het spreekrecht op de terechtzitting worden gewezen. Dit neemt niet weg dat het slachtoffer vrij is de schriftelijke verklaring naar eigen inzicht in te richten en vorm te geven.¹⁰⁴ De schriftelijke slachtofferverklaring is dus een processtuk dat op verzoek van het slachtoffer door de officier van justitie aan het procesdossier is toegevoegd. Het slachtoffer kan ten aanzien van elk strafbaar feit een schriftelijke slachtofferverklaring indienen en is niet gebonden aan de categorie van strafbare feiten waarvoor het spreekrecht geldt. Hierdoor is de rechter ook niet gehouden de schriftelijke slachtofferverklaring voor te lezen. Wanneer de officier van justitie of de verdachte voorlezing verlangt, kan de rechter op grond van artikel 301 Sv het stuk voorhouden.¹⁰⁵ In tegenstelling tot een ter zitting afgelegde verklaring op grond van artikel 51e Sv, kan de schriftelijke slachtofferverklaring op grond van artikel 339 lid 1 sub 5 Sv en artikel 344 lid 1 sub 5 Sv als wettig bewijsmiddel worden gebruikt.¹⁰⁶

§ 3.2.6 Recht op schadevergoeding

In paragraaf 3.1 is al kort aangehaald dat artikel 51f lid 1 Sv regelt wie zich kan voegen in het strafproces, namelijk de persoon die rechtstreeks schade heeft geleden door een strafbaar feit. Deze bepaling stoelt op artikel 9 van het Kaderbesluit en op artikel 16 van de Richtlijn. Artikel 51f Sv dient te worden beschouwd als een eerste toets of een persoon als benadeelde tot het proces wordt toegelaten en gebruik kan maken van de procedurele rechten die de benadeelde partij toekomen. De voeging kan ook al plaatsvinden voordat de officier van justitie een dagvaarding met tenlastelegging heeft uitgebracht. Er wordt daarom aan de formulering 'strafbaar feit' geen al te hoge eisen gesteld. De benadeelde partij dient alleen op redelijke gronden te stellen dat hij als gevolg van een strafbaar feit rechtstreeks schade heeft geleden. Een andere mogelijkheid voor het slachtoffer is om zich als benadeelde partij op de terechtzitting te voegen op grond van artikel 51g lid 3 Sv. Het slachtoffer heeft die gelegenheid tot aan het moment dat de officier van justitie een aanvang maakt met zijn requisitoir.¹⁰⁷

De benadeelde partij zal na de behandeling van de feiten in de gelegenheid worden gesteld om zijn vordering toe te lichten. De verdediging en de officier van justitie worden dan ook de mogelijkheid geboden vragen aan de benadeelde partij te stellen. Op deze wijze kunnen de officier van justitie en de verdediging zich een beeld vormen van de vordering en zich hierover tijdens hun eerste termijn uitlaten. De benadeelde partij kan na het requisitoir reageren op de zienswijze van de officier van justitie over de ingediende vordering. De benadeelde partij zal telkens het woord mogen voeren nadat de officier van justitie die gelegenheid heeft gekregen.^{108 109}

¹⁰¹ Artikel 51e lid 4 Wetboek van Strafvordering: drie nabestaanden kunnen van het spreekrecht gebruik maken.

¹⁰² Kamerstukken II 2004/05, 30143, 3.

¹⁰³ Zie hoofdstuk 2. Scheldtirades of verwensingen aan het adres van verdachte zijn niet toegestaan.

¹⁰⁴ Kamerstukken II 2014/15, 34082, 6, p. 2-3.

¹⁰⁵ J. Candido e.a., *Slachtoffer en de rechtspraak. Handleiding voor de strafrechtspraktijk. Slachtoffer en de rechtspraak. Handleiding voor de strafrechtspraktijk*, Den Haag: Van Deventer 2013, p. 37-38 (ook online te vinden op Rechtspraak.nl).

¹⁰⁶ HR 11 oktober 2011, ECLI:NL:HR:2011:BR2359.

¹⁰⁷ J. Candido e.a., *Slachtoffer en de rechtspraak. Handleiding voor de strafrechtspraktijk. Slachtoffer en de rechtspraak. Handleiding voor de strafrechtspraktijk*, Den Haag: Van Deventer 2013 (ook online te vinden op Rechtspraak.nl).

¹⁰⁸ Artikel 334 lid 3 Wetboek van Strafvordering.

¹⁰⁹ J. Candido e.a., *Slachtoffer en de rechtspraak. Handleiding voor de strafrechtspraktijk. Slachtoffer en de rechtspraak. Handleiding voor de strafrechtspraktijk*, Den Haag: Van Deventer 2013, p. 39-42 en 63-67 (ook online te vinden op Rechtspraak.nl).

§ 3.2.7 Recht op aanwezigheid bij het onderzoek ter terechtzitting

Het recht van het slachtoffer op het bijwonen van de terechtzitting is in de wet echter niet uitdrukkelijk vastgelegd en ook niet absoluut te noemen. Het onderzoek ter terechtzitting¹¹⁰ geschiedt in beginsel in het openbaar op grond van artikel 121 Grondwet en artikel 4 Wet op de rechterlijke organisatie. Een slachtoffer kan een strafzitting dus bijwonen. De rechter kan een gehele of gedeeltelijke behandeling van de zaak met gesloten deuren bevelen op grond van artikel 269 Sv. Dit kan indien de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van de verdachte, andere procesdeelnemers, of anderszins bij de zaak betrokkenen dit eisen. De rechter stelt de officier van justitie, de verdachte en andere procesdeelnemers, waaronder het slachtoffer, in de gelegenheid hun mening over een behandeling met gesloten deuren kenbaar te maken. De rechter kan aan het slachtoffer bijzondere toegang verlenen tot een besloten terechtzitting.¹¹¹

In deze paragraaf staat de vraag centraal op welke onderdelen van het onderzoek ter terechtzitting het slachtoffer aanwezig mag zijn bij een jeugdstrafzaak. Het uitgangspunt van een openbare behandeling geldt niet bij de behandeling van strafzaken tegen minderjarige verdachten. Bij jeugdigen die ten tijde van het strafbare feit waarvan zij verdacht worden de leeftijd van achttien jaar nog niet hadden bereikt, wordt het onderzoek ter terechtzitting in de regel achter gesloten deuren behandeld.¹¹² Zoals uit artikel 495b lid 1 Sv blijkt, heeft het slachtoffer in beginsel toegang tot een besloten zitting, tenzij de rechter wegens bijzondere omstandigheden anders beslist. Het slachtoffer kan de toegang tot bepaalde onderdelen van het onderzoek ter terechtzitting dus worden geweigerd. De wetgever heeft niet vastgelegd wanneer dit kan en wat deze bijzondere omstandigheden zijn.

In het kader van ontbrekende bepalingen op het gebied van de aanwezigheid van het slachtoffer ter terechtzitting, heeft het Hof 's-Hertogenbosch één belangrijk arrest gewezen:

Een benadeelde partij die zich overeenkomstig artikel 51a Sv in het strafproces tegen een minderjarige voegt terzake zijn vordering tot schadevergoeding, komen ter terechtzitting enige bevoegdheden toe die zijn aanwezigheid aldaar veronderstellen. Artikel 334 van het Wetboek van Strafvordering bepaalt immers dat de benadeelde partij ter terechtzitting met betrekking tot de ten gevolge van het strafbare feit geleden schade, stukken mag overleggen en met betrekking tot haar vordering tot schadevergoeding vragen mag stellen aan getuigen en deskundigen. Ook mag de benadeelde partij haar vordering nog toelichten. Volgens de wetsgeschiedenis houdt dit in dat zij zich in volle omvang mag uitlaten over de achtergrond, de inhoud en de grondslag van de vordering.¹¹³ Met name uit het in lid 3 neergelegde recht om vragen te stellen aan de getuigen en de deskundigen, kan worden afgeleid dat het de bedoeling van de wetgever is geweest dat de benadeelde partij met het oog op de (nadere) toelichting van haar vordering, de feitelijke behandeling van de strafzaak kan bijwonen.¹¹⁴

Uit dit arrest is af te leiden dat er in het algemeen geen reden zal zijn de aanwezigheid van de benadeelde partij bij de behandeling van de feiten waaruit de geclaimde schade voortvloeit of de bespreking van de persoonlijke omstandigheden ter discussie te stellen. Slechts als heel specifieke privacygevoelige informatie aan de orde zal (kunnen) komen, zal het belang van de benadeelde partij daarbij aanwezig te zijn, kunnen worden achtergesteld bij het belang van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van de

¹¹⁰ Het onderzoek ter terechtzitting begint met een feitenbehandeling, daarna volgt de bespreking van de persoonlijke omstandigheden. Dan volgt het requisitoir van de officier van justitie. Na het requisitoir krijgt de advocaat de gelegenheid om zijn mening uit te spreken in het pleidooi.

¹¹¹ F.F. Langemeijer, *Het slachtoffer en het strafproces*, Deventer: Kluwer 2010, p. 77.

¹¹² J. Candido e.a., *Slachtoffer en de rechtspraak. Handleiding voor de strafrechtspraktijk. Slachtoffer en de rechtspraak. Handleiding voor de strafrechtspraktijk*, Den Haag: Van Deventer 2013, p. 59-60 (ook online te vinden op Rechtspraak.nl).

¹¹³ *Kamerstukken II* 1989/90, 21345, 3, p. 33.

¹¹⁴ Hof 's-Hertogenbosch 24 mei 2004, ECLI:NL:GHSHE:2004:AQ5509.

jeugdige.¹¹⁵ Aangezien dit niet bij wet is voorzien, zal de rechter voor de beoordeling hiervan aansluiting moeten zoeken bij de rechten en de bescherming van de minderjarige verdachte die hem vanuit nationale wetgeving en internationale verdragen worden geboden. Op het spanningsveld dat bestaat tussen enerzijds de aanwezigheid van het slachtoffer bij het onderzoek ter terechtzitting en anderzijds de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van de minderjarige verdachte zal in hoofdstuk 4 en 5 dieper worden ingegaan.

§ 3.3 Tussenconclusie

Uit dit hoofdstuk blijkt dat het de uitdrukkelijke bedoeling van de wetgever is om het slachtoffer te erkennen en hem een steeds duidelijkere omschreven positie te bieden als procesdeelnemer. Doordat de wetgever steeds meer algemene rechten toekent aan het slachtoffer, zijn er bijvoorbeeld verschuivingen in het bejegeningsaspect van 'aangever' naar 'slachtoffer' en mag het slachtoffer naar aanleiding van de wetswijziging ter terechtzitting uitgebreid spreken. Deze wetswijziging kan impliceren dat het slachtoffer desgewenst aanwezig kan zijn bij de behandeling van een jeugdstrafzaak, ook indien hij zich niet voegt als benadeelde partij of gebruik maakt van zijn spreekrecht.¹¹⁶ Er kan geconcludeerd worden dat het recht op correcte bejegening en het spreekrecht substantieel zijn gewijzigd naar aanleiding van de wetswijziging.

De rechtspraak is er de laatste tijd ook meer en meer doordrongen van dat het slachtoffer een grote rol in het strafproces toekomt en dat het slachtoffer deelneemt op grond van eigen rechten, belangen en bevoegdheden. De memorie van toelichting¹¹⁷ benadrukt echter dat deze rechten niet absoluut zijn, maar dienen te worden afgewogen tegen de belangen van andere procesdeelnemers. Er wordt daarom in dit hoofdstuk nog geen volledig antwoord gegeven op de vraag of het slachtoffer bij alle onderdelen van het onderzoek ter terechtzitting aanwezig mag zijn en of dit recht is gewijzigd naar aanleiding van de wetswijziging. Dit hangt namelijk samen met de rechten en de bescherming van een minderjarige verdachte die hem vanuit nationale wetgeving en internationale verdragen worden geboden. Deze belangenafweging komt in de volgende hoofdstukken aan bod.

¹¹⁵ C.P.M. Cleiren e.a., *Strafvordering Tekst & Commentaar* (commentaar op artikel 495b), Deventer: Kluwer 2011, p. 1589-1592.

¹¹⁶ C.P.M. Cleiren e.a., *Strafvordering Tekst & Commentaar* (commentaar op artikel 51a), Deventer: Kluwer 2011, p. 182.

¹¹⁷ *Kamerstukken II* 2004/05, 30143, 3, p. 2.

Hoofdstuk 4 De rechten van een minderjarige verdachte

*"In het jeugdstrafrecht stellen we de persoon centraal en niet het feit. Bij jongeren heb je rekening te houden met hun toekomstige leven en de schade die ze kunnen oplopen."*¹¹⁸

- Prof. mr. P. Vlaardingerbroek

In dit vierde hoofdstuk wordt er ingegaan op de rechten en bescherming die een minderjarige verdachte in het strafrecht worden geboden. Naast het nationale recht worden de belangrijkste internationale verdragen, te weten het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden en het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (hierna: IVRK), uitgelicht. Tot slot wordt artikel 495b Sv kritisch bekeken.

§ 4.1 Positie minderjarige verdachte in het Nederlandse jeugdstrafrecht

Met de introductie van het jeugdstrafrecht in 1900, zijn aparte procedures voor jeugdige verdachten op gang gekomen.¹¹⁹ Het idee achter een apart jeugdstrafrecht is dat jonge verdachten extra bescherming nodig hebben en moeten kunnen leren van hun fouten. Als men jeugdige verdachten wil onderwerpen aan strafrechtelijke vervolging, moet er rekening worden gehouden met hun ontwikkeling. Kinderen kunnen bovendien onder een bepaalde leeftijd niet of minder verantwoordelijk worden gehouden voor het overtreden van de strafwet. De reactie op het plegen van strafbare feiten moet gebaseerd zijn op herintegratie, het geven van een tweede kans, heropvoeding, resocialisatie en op het weerhouden van verdere criminele activiteiten.¹²⁰

Veel bepalingen uit de Nederlandse Strafwet zijn zowel toepasbaar op meerderjarigen als op minderjarigen. Daarnaast zijn de bijzondere bepalingen, te weten de artikelen 486 tot en met 505 Sv, gericht op minderjarigen. Uit artikel 486 Sv blijkt dat strafrechtelijke vervolging in Nederland beperkt is tot jeugdigen die twaalf jaar of ouder waren ten tijde van het plegen van het delict. Ten aanzien van jeugdigen onder deze leeftijdsgrens kunnen wel enkele dwangmiddelen worden toegepast (artikel 487 Sv), maar zij kunnen niet strafrechtelijk verantwoordelijk worden gehouden voor het gepleegde feit. Er bestaat dan een onweerlegbaar vermoeden van ontoerekenbaarheid. Zolang jeugdigen tussen de twaalf en achttien jaar waren ten tijde van het plegen van het delict, vallen zij onder het jeugdstrafrecht.¹²¹

Jeugdigen hebben recht op een strafproces ten overstaan van een kinderrechter (artikel 495 Sv), achter gesloten deuren¹²² (artikel 495b Sv) en worden bijgestaan door een raadsman (eventueel ambtshalve toegevoegd op grond van artikel 489 Sv). Ook zijn de ouders van de minderjarige verdachte ter terechtzitting aanwezig en mogen zij het woord voeren. De betrokkenheid van ouders is gekoppeld aan de feitelijke leeftijd van de jeugdige tijdens het strafproces. Zodra de jeugdige meerderjarig wordt, zijn de strafvorderlijke bepalingen met betrekking tot de ouders in het strafproces niet langer van toepassing (artikel 488 lid 3 Sv). De ouders hoeven niet meer te worden opgeroepen voor het onderzoek ter terechtzitting en hoeven ook niet meer in de gelegenheid te worden gesteld om het woord te voeren (artikel 496 Sv). De jeugdige wordt gedurende het strafproces in juridische zin bekwaam geacht zelfstandig in rechte op te treden. Zolang de jeugdige nog geen zestien jaar is, komen al zijn bevoegdheden toe aan zijn raadsman

¹¹⁸ Zie bijlage 4, interview met prof. mr. P. Vlaardingerbroek.

¹¹⁹ S. Rap & I. Weijers, *De jeugdstrafzitting: een pedagogisch perspectief. De communicatie tussen jeugdrechter en jeugdige verdachte*, Den Haag: Sdu 2011, p. 21.

¹²⁰ T. Liefwaard, S.E. Rap & I. Weijers, 'De positie van de jeugdige verdachte in het strafproces', *Strafblad* 2010, afl. 4, p. 282.

¹²¹ T. Liefwaard, S.E. Rap & I. Weijers, 'De positie van de jeugdige verdachte in het strafproces', *Strafblad* 2010, afl. 4, p. 282-284.

¹²² Op dit recht wordt nog uitvoerig ingegaan in paragraaf 4.3

(artikel 503 Sv). De raadsman moet hierbij het belang van zijn cliënt voorop stellen (artikel 3 lid 1 IVRK).¹²³

§ 4.2 Positie minderjarige verdachte in internationaal perspectief

Internationale verdragen spelen een belangrijke rol voor de inhoud en de praktijk van het nationale jeugdstrafrecht. De Nederlandse Grondwet bepaalt in artikel 93 en 94 Gw dat internationale verdragen, zoals het EVRM en het IVRK, na ratificatie deel uitmaken van de Nederlandse rechtsorde. De Nederlandse rechter kan aan bepalingen directe werking toekennen, indien zij voldoende concreet zijn geformuleerd en daarmee eenieder kunnen verbinden. In dat geval kunnen bepalingen uit het EVRM en het IVRK direct worden ingeroepen ten overstaan van de rechter. Daarnaast geldt dat Nederlandse wet- en regelgeving altijd verdragsconform moet worden geïnterpreteerd en bij strijdigheid ondergeschikt is aan internationaal recht.¹²⁴ Door de ratificatie van de verdragen is een internationaal juridisch kader ontstaan, waaraan elke jeugdige verdachte die zich op Nederlands grondgebied bevindt rechten kan ontleen.

§ 4.2.1 Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens

Het meest bekende Verdrag van de Raad van Europa is het EVRM. Nederland heeft dit verdrag in 1950 ondertekend en in 1954 geratificeerd. Dit is een voorwaarde voor lidmaatschap van de Raad van Europa. Het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) houdt toezicht op het verdrag door klachten te behandelen van individuen tegen de lidstaat. Individuen moeten dan wel eerst alle mogelijke rechtsprocedures op nationaal niveau hebben doorlopen. De uitspraken van het Europese Hof zijn bindend en lidstaten zijn bij een geconstateerde schending verplicht om maatregelen te nemen.¹²⁵

Het EVRM biedt jeugdige verdachten min of meer dezelfde bescherming als meerderjarigen. Hoewel de bepalingen uit het EVRM nauwelijks verwijzen naar de bijzondere positie van de jeugdige verdachte, is hieraan in de jurisprudentie van het EHRM wel aandacht besteed. Bovendien verwijst het Hof in toenemende mate in zaken waar het minderjarigen betreft naar het IVRK en aanverwante bronnen van internationaal recht.^{126 127} Voor dit onderzoek is artikel 6 EVRM relevant. Artikel 6 EVRM dient een (minderjarige) verdachte te beschermen tegen een willekeurig optredende overheid. Deze bescherming wordt vormgegeven door een (minderjarige) verdachte een aantal rechten toe te kennen¹²⁸:

Recht op een openbare behandeling en openbare uitspraak

Een verdachte heeft op grond van lid 1 in beginsel recht op een openbare behandeling en uitspraak van zijn zaak. In Nederland worden strafzaken tegen jeugdige personen op grond van artikel 495b Sv in beginsel achter gesloten deuren behandeld. In paragraaf 4.3 worden de verhoudingen tussen artikel 495b Sv en artikel 6 EVRM besproken.

Recht op een behandeling binnen een redelijke termijn

De verdachte heeft recht op een behandeling binnen een redelijke termijn, zodat de verdachte niet te lang in onzekerheid verkeert omtrent de uitkomst van de zaak.¹²⁹ Indien de verdachte nog minderjarig is, moet de zaak extra voortvarend worden

¹²³ T. Liefwaard, S.E. Rap & I. Weijers, 'De positie van de jeugdige verdachte in het strafproces', *Strafblad* 2010, afl. 4, p. 282-284.

¹²⁴ T. Liefwaard & J.E. Doek, 'Kinderrechten in de rechtspraak: een internationaal perspectief', *FJR* 2015/20, afl. 4.

¹²⁵ 'Verdragen en wetten', *College voor de Rechten van de Mens*, Mensenrechten.nl.

¹²⁶ Zie bijvoorbeeld EHRM 27 november 2008, ECLI:NL:XX:2008:BH0402 (*Salduz/Turkije*) ten aanzien van het recht op rechtsbijstand bij het (eerste)politieverhoor.

¹²⁷ T. Liefwaard, S.E. Rap & I. Weijers, 'De positie van de jeugdige verdachte in het strafproces', *Strafblad* 2010, afl. 4, p. 288.

¹²⁸ C.P.M. Cleiren e.a., *Strafvordering Tekst & Commentaar* (EVRM), Deventer: Kluwer 2011, p. 2402.

¹²⁹ EHRM 27 juni 1968, 2122/64 (*Wemhoff/Duitsland*).

afgehandeld.¹³⁰ ¹³¹ De Hoge Raad bepaalde dat er in jeugdstrafzaken binnen zestien maanden een eindvonnis moet zijn, tenzij er sprake is van uitzonderlijke omstandigheden, zoals de ingewikkeldheid van de zaak.¹³² De Hoge Raad heeft bepaald dat overschrijding van de redelijke termijn niet kan leiden tot niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie, maar enkel tot strafvermindering.¹³³

Recht op een onafhankelijke en onpartijdige rechter

De rechterlijke instantie moet zowel ten opzichte van partijen als ten opzichte van de uitvoerende macht onafhankelijk zijn.¹³⁴ Voor de beoordeling van de onafhankelijkheid van de rechter wordt gekeken naar de waarborgen tegen druk van buitenaf. Het recht kan geschonden worden geacht indien de schijn van afhankelijkheid is gewekt.¹³⁵ De onpartijdigheid van de rechter moet een vooringenomenheid ten aanzien van de strafzaak voorkomen. Dit recht moet waarborgen dat zowel de verdachte als het publiek vertrouwen in de rechtspraak behouden.¹³⁶

Onschuldpresumptie

De onschuldpresumptie uit artikel 6 lid 2 EVRM moet waarborgen dat aan onschuldigen geen strafleed wordt toegevoegd. De onschuldpresumptie bepaalt met andere woorden dat eenieder voor onschuldig dient te worden gehouden tot het tegendeel is bewezen. In het arrest *Barberà*¹³⁷ heeft het EHRM een aantal regels geformuleerd die uit de onschuldpresumptie voortvloeien, namelijk:

- De rechter mag niet bevooroordeeld zijn;
- De rechter moet vrijspreken indien hij twijfelt aan de schuld van de verdachte;
- De bewijslast ligt bij het Openbaar Ministerie;
- Het Openbaar Ministerie heeft de taak de verdachte te informeren over de vervolging; zodat de verdachte zijn verdediging kan voorbereiden.¹³⁸

Verdedigingsrechten

In het derde lid van artikel 6 worden aan de verdachte verdedigingsrechten toegekend met behulp waarvan hij zelf in staat is onterecht strafleed te voorkomen, zoals het recht op een tolk, het recht op rechtsbijstand en het recht om getuigen te ondervragen.¹³⁹

Aanvullende rechten

Aan artikel 6 EVRM liggen nog enkele beginselen ten grondslag. Dit zijn het beginsel van een 'adversarial trial'¹⁴⁰, het 'onmiddellijkheidsbeginsel'¹⁴¹ en het beginsel van 'equity of arms'¹⁴². Verder hanteert het EHRM in strafzaken het 'nemo tenetur-beginsel' en 'het zwijgrecht'¹⁴³. Omdat het om beginselen gaat, zijn ze niet absoluut, ze kunnen worden afgewogen tegen andere belangen.¹⁴⁴

¹³⁰ EHRM 7 augustus 1996, NJ 1998/185 (*Ferrantelli & Santangelo/Italië*).

¹³¹ C.P.M. Cleiren e.a., *Strafvordering Tekst & Commentaar* (EVRM), Deventer: Kluwer 2011, p. 2405-2407.

¹³² HR 3 oktober 2000, NJ 2000/721.

¹³³ HR 17 juni 2008, NJ 2008/358 en HR 16 december 2008, LJN: BF3181.

¹³⁴ EHRM 16 juli 1971, A 13 (*Ringeisen/Oostenrijk*).

¹³⁵ EHRM 22 oktober 1984, A 84, (*Sramek/Oostenrijk*).

¹³⁶ C.P.M. Cleiren e.a., *Strafvordering Tekst & Commentaar* (EVRM), Deventer: Kluwer 2011, p. 2408-2410.

¹³⁷ EHRM 6 december 1988, A 146 (*Barberà Messegue & Jabardo/Spanje*).

¹³⁸ C.P.M. Cleiren e.a., *Strafvordering Tekst & Commentaar* (EVRM), Deventer: Kluwer 2011, p. 2411-2413.

¹³⁹ C.P.M. Cleiren e.a., *Strafvordering Tekst & Commentaar* (EVRM), Deventer: Kluwer 2011, p. 2402.

¹⁴⁰ EHRM 28 augustus 1991, A 211 (*Brandstetter/Oostenrijk*): De mogelijkheid voor de ene partij datgene te betwisten wat door de andere partij naar voren wordt gebracht en vice versa.

¹⁴¹ EHRM 6 december 1988, A 146 (*Barberà Messegue & Jabardo/Spanje*): Het bewijsmateriaal dient ter terechtzitting en in aanwezigheid van de verdachte gepresenteerd te worden.

¹⁴² EHRM 30 oktober, 1991, NJ 1992/73 (*Borgers/België*): De verdachte moet dezelfde mogelijkheden hebben als de vervolgende instantie voor zover het de mogelijkheid betreft gegevens naar voren te brengen en het gepresenteerde materiaal te betwisten.

¹⁴³ EHRM 25 februari 1993, NJ 1993/485 (*Funke/Frankrijk*): Het recht van de verdachte om niet mee te hoeven werken aan zijn eigen veroordeling.

¹⁴⁴ C.P.M. Cleiren e.a., *Strafvordering Tekst & Commentaar* (EVRM), Deventer: Kluwer 2011, p. 2410-2411.

Met het toekennen van deze verschillende rechten wordt door artikel 6 EVRM het recht op een eerlijk proces gewaarborgd. Specifiek voor minderjarige verdachten heeft het EHRM zich in de *Bulger-case*¹⁴⁵ op het standpunt gesteld dat het recht op een eerlijk proces inhoudt dat de nationale autoriteiten ervoor moeten zorgen dat minderjarigen het proces waarin zij terecht staan begrijpen en dat ze daarin kunnen participeren. Ook de procedures moeten volgens het Hof aangepast worden aan de intellectuele vermogens en het ontwikkelingsstadium van de jeugdige. Het Hof heeft bepaald dat de jeugdige een algemeen begrip moet hebben van de aard van het proces en wat er voor hem op het spel staat met betrekking tot de sanctie.^{146 147}

§ 4.2.2 Het Verdrag inzake de Rechten van het Kind

Het IVRK (hierna ook het Verdrag genoemd) bundelt alle rechten van kinderen in één verdrag en heeft betrekking op nagenoeg alle aspecten van het leven van kinderen. Het Verdrag wil reeds alle bestaande algemene mensenrechten voor kinderen bevestigen en daarnaast de normen van bepaalde mensenrechten voor kinderen verhogen. Zo wordt er op het gebied van het jeugdstrafrecht rekening gehouden met de speciale behoeften en kwetsbaarheid van kinderen.¹⁴⁸

Op 20 november 1989 werd door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties het Verdrag inzake de Rechten van het Kind aangenomen. Het Verdrag trad op 2 september 1990 in werking. Momenteel zijn 196 landen partij bij het Verdrag.¹⁴⁹ Alleen in de Verenigde Staten geldt het kinderrechtenverdrag niet.¹⁵⁰ Het IVRK is hierdoor het meest geratificeerde internationale mensenrechtenverdrag ter wereld. In Nederland is het Verdrag op 8 maart 1995 in werking getreden.¹⁵¹

In 2007 heeft het Mensenrechtencomité van de Verenigde Naties (hierna: het Comité General Comment No. 10, 'Children's Rights in juvenile Justice'¹⁵² (hierna: General Comment No. 10) aangenomen. Het Comité formuleert algemene commentaren, uitleg en aanbevelingen die zijn gebaseerd op IVRK-bepalingen en die tot doel hebben de implementatie ervan te bevorderen op nationaal niveau.¹⁵³ De algemene commentaren spelen een belangrijke rol voor wat betreft de rechtszekerheid voor lidstaten en vergemakkelijken de uitvoeringsfase van het IVRK. Daarnaast zijn de commentaren voor het IVRK van groot belang, zeker nu het Comité geen rechtsprekende taak heeft en lidstaten weten wat er bij de implementatie van de jeugdstrafrechtbepalingen van hen wordt verwacht.¹⁵⁴

Het IVRK vormt het internationaal normerend kader voor de jeugdstrafrechtspleging. Naast de algemene beginselen (artikel 2, 3, 6, 12 IVRK) die voor alle kinderen gelden, zijn in het bijzonder de artikel 37 en 40 IVRK van belang voor jeugdigen binnen het jeugdstrafrecht. Deze paragraaf zal invulling geven aan de rechtspositie van de jeugdige verdachte in het strafproces, zoals geformuleerd in het IVRK. De uitgebrachte General Comment No. 10 zal hierbij de leidraad vormen.

Artikel 2 IVRK

Artikel 2 bevat het non-discriminatiebeginsel. Het belang van dit beginsel zit hem in het voorkomen van ongelijke behandeling tussen jeugdige verdachten, bijvoorbeeld op basis

¹⁴⁵ EHRM 16 december 1999, 24724/94 (T./VK).

¹⁴⁶ EHRM 15 juni 2004, 60958/00 (S.C./VK).

¹⁴⁷ T. Liefwaard, S.E. Rap & I. Weijers, 'De positie van de jeugdige verdachte in het strafproces', *Strafblad* 2010, afl. 4, p. 288.

¹⁴⁸ S. Meuwese, M. Blaak & M. Kaandorp (red.), *Handboek Internationaal Jeugdrecht*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2005, p. 5.

¹⁴⁹ 'Joint statement on Somalia's ratification of the Convention on the Rights of the Child', *Unicef* 2 oktober 2015, Unicef.org.

¹⁵⁰ 'Ook Somalië ratificeert het Kinderrechtenverdrag', *Inlia*, inlia.org.

¹⁵¹ S. Meuwese, M. Blaak & M. Kaandorp (red.), *Handboek Internationaal Jeugdrecht*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2005, p. 1.

¹⁵² General Comment No. 10, 'Children's rights in juvenile justice', *VN Doc. CRC/C/GC/10*, 25 april 2007.

¹⁵³ I. Mijnaerends, T. Liefwaard & M. Bruning, 'De doorwerking van het IVRK in het Nederlandse jeugdstrafrecht', *NTM/NJCM-Bulletin* 2013/41.

¹⁵⁴ I. Weijers & F. Imkamp, *Jeugdstrafrecht in internationaal perspectief*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2008, p. 88.

van geslacht of etniciteit. Volgens het Comité moet de stigmatiserende werking en de negatieve gevolgen die een jeugdstrafzaak op langere termijn met zich kan brengen zo veel mogelijk worden voorkomen.¹⁵⁵ Dit artikel moet in relatie met de andere verdragsrechten worden gelezen. Voor het jeugdstrafrecht betekent dit dat alle jeugdigen die zich in Nederland bevinden, zich op alle andere bepalingen die hierna worden besproken, kunnen beroepen.¹⁵⁶

Artikel 3 IVRK

Artikel 3 IVRK bevat drie verschillende elementen die essentieel zijn voor de verwezenlijking van de rechten van kinderen. Lid 1 bevat het inhoudelijke begrip: “het belang van het kind”. Lid 2 is een kernbepaling over bescherming en zorg. Lid 3 bevat de eis dat de instellingen, diensten en voorzieningen die verantwoordelijk zijn voor de bescherming en zorg van kinderen, voldoen aan de door de bevoegde autoriteiten vastgestelde normen.¹⁵⁷ Al vanaf de totstandkoming van het IVRK wordt artikel 3 beschouwd als het leidende beginsel van het IVRK. In deze verdragsbepaling is neergelegd dat elke overheidsbeslissing die wordt genomen, gestoeld moet zijn op het belang van het kind. Dit is het kernaspect van het IVRK. Daarmee is niet bepaald wat het belang moet inhouden. Vaak zal een belangenafweging plaatsvinden en in die afweging is ervoor gekozen het belang van het kind voorrang te geven.¹⁵⁸

General Comment No. 10 legt het zwaartepunt van artikel 3 vooral op de invoering van een apart systeem van jeugdstrafrechtspleging. Omdat kinderen opgroeiende mensen zijn, moeten ze apart worden berecht met aparte straffen en maatregelen. Het is dus in ‘het belang van het kind’ dat er naast het algemene strafdoel van vergelding ruimte is voor rehabilitatie en re-integratie. Het is van belang dat er eerst wordt geïnvesteerd in maatregelen ter verbetering van school en werk, in de vorm van behandeling en begeleiding. Vrijheidsberoving is een allerlaatste maatregel waarbij jeugdigen op een zodanige wijze worden berecht en bestraft dat het hun waardigheid intact laat. Het is tevens in het belang van de jeugdige verdachte dat het jeugdstrafrecht geen nadelige invloed heeft op hun ontwikkeling. Het belang van het kind is met andere woorden een algemeen beginsel dat fundamenteel is voor de implementatie en interpretatie van alle andere inhoudelijke artikelen van het IVRK.¹⁵⁹

Artikel 6 IVRK

Artikel 6 IVRK speelt eveneens een rol in het jeugdstrafrecht. Lid 1 bevat het recht op leven en lid 2 het recht op overleven en de ontwikkeling van het kind. General Comment No. 10 wijst onder andere op het voorkomen van delinquent gedrag, maar indien het toch zo ver komt, dient artikel 37a IVRK (verbod op de doodstraf en op een levenslange gevangenisstraf) te worden gerespecteerd. Tevens moet artikel 37b IVRK (detentie als laatste middel) in acht worden genomen. Het recht op ontwikkeling impliceert dat elke strafrechtelijke bejegening de (verdere) ontwikkeling in positieve zin zou moeten bevorderen, waarbij delinquent gedrag een negatieve invloed heeft op de ontwikkeling van jeugdigen.¹⁶⁰ Het recht op ontwikkeling kan via implementatie van artikel 40 lid 1 IVRK worden verwezenlijkt.¹⁶¹

¹⁵⁵ T. Liefwaard, S.E. Rap & I. Weijers, ‘De positie van de jeugdige verdachte in het strafproces’, *Strafblad* 2010, afl. 4, p. 285.

¹⁵⁶ I. Weijers & F. Imkamp, *Jeugdstrafrecht in internationaal perspectief*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2008, p. 77-78.

¹⁵⁷ S. Meuwese, M. Blaak & M. Kaandorp (red.), *Handboek Internationaal Jeugdrecht*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2005, p. 52.

¹⁵⁸ I. Weijers & F. Imkamp, *Jeugdstrafrecht in internationaal perspectief*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2008, p. 79.

¹⁵⁹ I. Weijers & F. Imkamp, *Jeugdstrafrecht in internationaal perspectief*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2008, p. 79-80.

¹⁶⁰ T. Liefwaard, S.E. Rap & I. Weijers, ‘De positie van de jeugdige verdachte in het strafproces’, *Strafblad* 2010, afl. 4, p. 285.

¹⁶¹ I. Weijers & F. Imkamp, *Jeugdstrafrecht in internationaal perspectief*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2008, p. 81.

Artikel 12 IVRK

Artikel 12 IVRK bepaalt dat een jeugdige in juridische procedures de gelegenheid moet krijgen om te worden gehoord. Het moet worden gezien als onderdeel van het recht op een eerlijk proces en het recht om op effectieve wijze te participeren in de strafrechtelijke procedure. Dit direct afdwingbare recht is voor jeugdigen die met het strafrecht in aanmerking komen van essentieel belang. In Nederland kunnen jeugdigen dan ook alleen worden berecht in aanwezigheid van henzelf (artikel 495a Sv). De strafzaak zal worden aangehouden als de minderjarige verdachte niet is verschenen.¹⁶² Het VN-Comité gaat uit van de veronderstelling dat het feit dat de jeugdige verdachte verantwoordelijk kan worden gehouden voor het plegen van strafbare feiten, impliceert dat hij bekwaam is om deel te nemen aan het strafproces. Dit houdt onder meer in dat de jeugdige verdachte de mogelijkheid moet worden geboden om zijn stem te laten gelden in de zaak die hem aangaat. Hierbij dient rekening te worden gehouden met de leeftijd en het besef van de jeugdige, hetgeen wellicht aanpassing van procedures in de rechtszaal met zich zou moeten brengen. In een later algemeen commentaar heeft het VN-Comité hieraan toegevoegd dat berechting achter gesloten deuren ook in dit verband van belang is. Tot slot moet de jeugdige ook geïnformeerd worden over de inhoud en de gevolgen van de op te leggen straffen of maatregel, zodat de rechter een inschatting kan maken in hoeverre het zinvol is om deze op te leggen.¹⁶³

Artikel 37 IVRK

Artikel 37 IVRK is van groot belang voor het jeugdstrafrecht. Artikel 37 onder a IVRK bepaalt dat kinderen moeten worden beschermd tegen marteling of tegen een andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing. Daarnaast kan de doodstraf of een gevangenisstraf zonder de mogelijkheid van vrijlating, niet aan een kind worden opgelegd. Artikel 37 onder b IVRK bepaalt dat de aanhouding, inhechtenisneming of gevangenneming van een kind in overeenstemming moet zijn met de wet en slechts worden gehanteerd als uiterste maatregel voor de kortst mogelijke en passende duur. Artikel 39 onder c IVRK geeft nadere bepalingen voor de behandeling van ieder kind dat van zijn of haar vrijheid is beroofd. Het kind moet worden behandeld met menselijkheid en met eerbied voor de waardigheid inherent aan de menselijke persoon en wel zodanig dat rekening wordt gehouden met de behoeften van een persoon van zijn of haar leeftijd. Het kind wordt gescheiden geplaatst van volwassenen, tenzij de scheiding niet in het belang van de minderjarige is. Artikel 3 IVRK wordt hier expliciet benoemd. Tevens heeft ieder kind het recht op contact met zijn of haar familie, door middel van correspondentie en bezoeken, behalve in uitzonderlijke omstandigheden. Artikel 37 onder d IVRK bepaalt onder andere dat een kind tijdens de vrijheidsbeneming recht heeft op rechtsbijstand en andere passende bijstand, alsmede het recht om elke vrijheidsbeneming op haar rechtmatigheid te toetsen door een rechterlijke instantie.

Artikel 37 IVRK stelt met andere woorden juridische voorwaarden aan de toepassing van vrijheidsbeneming. Het VN-Comité vult dit aan en beschrijft dat er voldoende alternatieven beschikbaar moeten zijn om ervoor te zorgen dat vrijheidsbeneming een laatste middel is. Een breed aanbod van alternatieven is noodzakelijk om te garanderen dat minderjarigen op een wijze behandeld kunnen worden die recht doet aan hun welzijn en die proportioneel is in verhouding met de omstandigheden en het gepleegde delict. Vrijheidsbeneming heeft negatieve consequenties voor de ontwikkeling van een kind en belemmert zijn of haar herintegratie in de samenleving.¹⁶⁴

¹⁶² I. Weijers & F. Imkamp, *Jeugdstrafrecht in internationaal perspectief*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2008, p. 82.

¹⁶³ T. Liefwaard, S.E. Rap & I. Weijers, 'De positie van de jeugdige verdachte in het strafproces', *Strafblad* 2010, afl. 4, p. 285-287.

¹⁶⁴ M. Blaak e.a., *Handboek Internationaal Jeugdrecht*, Leiden: Defence for Children 2012, p. 827.

Artikel 40 IVRK

Artikel 40 IVRK kent de jeugdige belangrijke rechten toe. Volgens artikel 40 lid 1 IVRK hebben kinderen recht op een behandeling die geen afbreuk doet aan het gevoel van waardigheid en eigenwaarde van het kind, er moet respect zijn voor de mensenrechten van het kind en de leeftijd van het kind. Tevens blijkt het einddoel van het jeugdstrafrecht uit artikel 40 lid 1 IVRK: elke jeugdstrafrechtelijke interventie dient gericht te zijn op de herintegratie van de jeugdige in de maatschappij, alwaar hij invulling kan geven aan zijn veronderstelde opbouwende rol in de samenleving.

Voor de verwezenlijking van dit recht zijn in artikel 40 lid 2 tot en met lid 4 IVRK een aantal specifieke verplichtingen aangegeven. Zo is in lid 2 het recht op een eerlijk proces neergelegd. Uit sub a blijkt dat het vervolgbare feit tijdens het moment van handelen verboden moet zijn geweest op grond van het nationale of internationale recht (het legaliteitsbeginsel).

In sub b zijn de procedurele waarborgen opgenomen:

- I. Het recht om voor onschuldig gehouden te worden tot schuld is bewezen (de onschuldpresumptie).
- II. Het recht om direct in kennis te worden gesteld van beschuldigingen en het recht op (juridische) passende bijstand.
- III. Het recht op een eerlijke behandeling door een bevoegde en onafhankelijke autoriteit.
- IV. Het recht om niet gedwongen te worden tot het afleggen van verklaringen of het bekennen van schuld (het pressieverbod).
- V. Het recht op hoger beroep bij een bevoegde, onafhankelijke en onpartijdige autoriteit overeenkomstig de wet.
- VI. Het recht op kosteloze bijstand van een tolk indien het kind de gebruikte taal niet spreekt.
- VII. Het recht op bescherming van het privéleven van het kind.¹⁶⁵

Volgens artikel 40 lid 3 IVRK moeten Staten die partij zijn bij het IVRK streven naar het bevorderen van de totstandkoming van wetten, procedures, autoriteiten en instellingen die specifiek zijn bedoeld voor kinderen die zich schuldig hebben gemaakt aan het plegen van een strafbaar feit. Verdragspartijen behoren met anderen woorden te streven naar het introduceren van een afzonderlijk jeugdstrafrecht. In lid 4 worden Staten verplicht zorg beschikbaar te stellen, zoals begeleiding, toezicht, jeugdreclassering en pleegzorg. Uit artikel 40 lid 3 en 4 IVRK kan worden geconcludeerd dat Verdragslanden moeten proberen kinderen zo veel mogelijk buiten de strafrechtelijke procedures te houden en naar andere mogelijkheden moeten zoeken.¹⁶⁶

Het VN-Comité heeft in General Comment No. 10 bepaald dat ten aanzien van de implementatie van artikel 40 IVRK respect voor de rechten van de betrokken jeugdigen van cruciaal belang is. Respect voor de rechten van de betrokken jeugdigen impliceert dat artikel 40 IVRK in samenhang met de andere rechten van het IVRK moet worden beschouwd.¹⁶⁷ Daarnaast is voor dit onderzoek van belang dat het Comité bij artikel 40 lid 2 onder vii IVRK opmerkt dat het privéleven van de jeugdige volledig geëerbiedigd moet worden tijdens alle stadia van het proces. Een argument daarvoor is het stigmatiserende effect van negatieve publiciteit en de mogelijke impact daarvan op de veiligheid van de jeugdige of zijn vermogen om toegang te krijgen tot onderwijs, werk en huisvesting. Ook worden er argumenten aangevoerd die betrekking hebben op de

¹⁶⁵ S. Meuwese, M. Blaak & M. Kaandorp (red.), *Handboek Internationaal Jeugdrecht*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2005, p. 503.

¹⁶⁶ S. Meuwese, M. Blaak & M. Kaandorp (red.), *Handboek Internationaal Jeugdrecht*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2005, p. 503-504.

¹⁶⁷ T. Liefwaard, S.E. Rap & I. Weijers, 'De positie van de jeugdige verdachte in het strafproces', *Strafblad* 2010, afl. 4, p. 285.

terechtzinging zelf. Voor een 'fair trial' is het nodig dat de jeugdige effectief kan participeren in zijn strafproces en zich daar ook vrijelijk kan uiten in een atmosfeer van begrip.¹⁶⁸

VN-richtlijnen op het gebied van het jeugdstrafrecht

Naast het IVRK zijn er nog drie belangrijke richtlijnen die relevante bepalingen bevatten voor de Nederlandse jeugdstrafrechtspleging en zich speciaal richten op de rechtspositie van jongeren: de Beijing Rules¹⁶⁹, de Havana Rules¹⁷⁰ en de Riyadh Guidelines¹⁷¹. De Beijing Rules bevatten tal van interessante minimumnormen betreffende de nationale jeugdstrafrechtspleging, zoals de plaatsing in een inrichting als laatste middel, het strikt vertrouwelijke karakter van de justitiële gegevens, het vermijden van onnodige vertraging in jeugdstrafrechtelijke procedures en de noodzaak van goed opgeleide en doorgaand goed getrainde en gespecialiseerde professionals. In de Beijing Rules zijn belangrijke principes neergelegd betreffende de zitting bij de rechter. Met name Rule 8, die het recht van jongeren op privacy vastlegt en Rule 14 waarin de eis wordt gesteld dat de procedure zich voltrekt "in een sfeer van begrip, die het voor de jongere mogelijk maakt in de procedure te participeren en zichzelf vrij uit te drukken". Van Rule 14 loopt er een lijn naar artikel 12 IVRK. In de Havana Rules worden regels gegeven voor onder andere de kwaliteit van de zorg en behandeling van jeugdigen aan wie hun vrijheid is ontnomen, het gebruik van beperkende disciplinaire maatregelen, klachtrecht en programma's ten behoeve van de terugkeer in de samenleving.¹⁷² De Riyadh Guidelines omvatten het sociale beleid dat gevoerd moet worden om minderjarigen te beschermen en te voorkomen dat zij misdrijven plegen.¹⁷³

Er kan geconcludeerd worden dat de jeugdige op grond van voorgaande artikelen en richtlijnen wordt erkend als een persoon die zich bevindt in een belangrijke ontwikkelingsfase die niet moet worden verstoord, maar positief moet worden gestimuleerd door een (eventuele) strafrechtelijke tussenkomst.¹⁷⁴

§ 4.3 Artikel 495b Sv

In de voorgaande paragrafen is zo beknopt mogelijk het nationaal en internationaal juridisch kader geschetst omtrent de rechten en de bescherming van een minderjarige verdachte in het jeugdstrafprocesrecht.

Nu het slachtoffer door de wetswijziging meer rechten heeft gekregen, is de vraag weer actueel of het slachtoffer daardoor bij het gehele onderzoek ter terechtzitting aanwezig mag zijn. Tegenover het recht op aanwezigheid van het slachtoffer, staat het recht van een minderjarige verdachte op een besloten behandeling en een eerbiediging van zijn persoonlijke levenssfeer gedurende het gehele strafproces. Om uiteindelijk in hoofdstuk 5 een goede belangenafweging te maken tussen de rechten van het slachtoffer en de rechten van een minderjarige verdachte, wordt artikel 495b Sv kritisch bekeken en langs de internationale 'meetlat' gelegd.

¹⁶⁸ J. Uit Beijerse & R.S. Bouw, 'Naar een duidelijk geregelde regierol van de rechter bij de toelating van slachtoffers en journalisten tot de besloten jeugdstrafzitting', *Strafblad* 2015.

¹⁶⁹ United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice, 'Beijing Rules', *UN Document A/RES/40/33*, 1985.

¹⁷⁰ United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty, 'Havana Rules', *UN Document A/RES/45/113*, 1990.

¹⁷¹ United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency, 'Riyadh Guidelines' *UN Document A/RES/45/112*, 1990.

¹⁷² M. Bruning, T. Liefwaard & P. Vlaardingerbroek, *Jeugdrecht en Jeugdhulp*, Amsterdam: Reed Business 2016, p. 589-594.

¹⁷³ M. Blaak e.a., *Handboek Internationaal Jeugdrecht*, Leiden: Defence for Children 2012, p. 833.

¹⁷⁴ M. Bruning, T. Liefwaard & P. Vlaardingerbroek, *Jeugdrecht en Jeugdhulp*, Amsterdam: Reed Business 2016, p. 590.

§ 4.3.1 Recht op een besloten behandeling

“De zaak wordt achter gesloten deuren behandeld.”¹⁷⁵

Zoals eerder naar voren is gekomen, worden strafzaken tegen jeugdige personen op grond van artikel 495b lid 1 Sv achter gesloten deuren behandeld, zowel ingeval de zaak bij de kinderrechter als bij de meervoudige kamer van de rechtbank dient. Er zijn in het verleden verschillende argumenten geweest om jeugdstrafzaken besloten te behandelen. Het eerste argument betreft niet de bescherming van de jeugdige, maar van andere leden van het gezin waartoe de jeugdige behoort. Er wordt hen zo een pijnlijke openbare behandeling bespaard. Gericht op de jeugdige zelf wordt stigmatisering van hem tijdens de terechtzitting voorkomen. Een kind moet nog een leven opbouwen en kan zichzelf vaak nog verbeteren en ontwikkelen. Er moet hem daarom nog een kans worden gegeven. Daarnaast wordt er in jeugdstrafzaken dieper ingegaan op de persoonlijke omstandigheden. Het is niet wenselijk dat de burens kunnen meegenieten van de narigheid in de familie van de jeugdige verdachte. Ook zou de aanwezigheid van publiek een open dialoog tussen de rechter, de minderjarige verdachte en zijn ouders kunnen belemmeren.¹⁷⁶ Indien de jeugdige verdachte niet verschijnt en tegen hem verstek wordt verleend, dient de behandeling met gesloten deuren plaats te vinden (artikel 495a lid 3 Sv). Dit geldt ook bij behandeling van de zaak bij afwezigheid van de verdachte, waar met toestemming van de rechtbank een advocaat de verdediging voert (artikel 297 Sv).¹⁷⁷ Een zaak is dus besloten in verband met de privacy van de jeugdige en zijn familie.

Het verdient nog opmerking dat de uitspraak in een zaak behandeld met gesloten deuren in het openbaar geschiedt op grond van artikel 121 Gw.¹⁷⁸ In de praktijk doet de kinderrechter na sluiting van het onderzoek onmiddellijk uitspraak en zal doorgaans daartoe niet eerst opening van de deuren gelasten.¹⁷⁹

Artikel 495b Sv laat op deze hoofdregel van beslotenheid twee uitzonderingen toe. Artikel 495b lid 1 Sv maakt het mogelijk dat de rechter bijzondere toegang verleent tot bijwoning van de besloten zitting. Lid 2 bepaalt dat de rechter een openbare behandeling van de zaak gelast, indien naar zijn oordeel het belang van de openbaarheid van de zitting zwaarder moet wegen dan het belang van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van de verdachte, zijn medeverdachte, ouders of voogd.¹⁸⁰ Deze uitzonderingen zijn ontstaan doordat de wetgever bij de ontwikkeling van artikel 495b Sv rekening diende te houden met artikel 6 EVRM en met artikel 40 IVRK. Hierna wordt ingegaan op deze uitzonderingen en een antwoord gegeven op de vraag hoe artikel 495b Sv zich eigenlijk verdraagt met artikel 6 EVRM en artikel 40 IVRK. Ten slotte wordt er nog ingegaan op een belangrijk discussiepunt van dit onderzoek, namelijk de aanwezigheid van het slachtoffer bij het gehele onderzoek ter terechtzitting.

§ 4.3.2 Bijzondere toegang

“De voorzitter van de rechtbank kan tot bijwoning van de besloten terechtzitting bijzondere toegang verlenen.”¹⁸¹

De wetgever heeft met artikel 495b Sv twee niet met elkaar overeenstemmende verdragsrechtelijke voorschriften proberen te verenigen. Aan de ene kant staat het recht

¹⁷⁵ Artikel 495b lid 1 Sv.

¹⁷⁶ J. Uit Beijerse & R.S. Bouw, 'Naar een duidelijk geregelde regierol van de rechter bij de toelating van slachtoffers en journalisten tot de besloten jeugdstrafzitting', *Strafblad* 2015.

¹⁷⁷ C.P.M. Cleiren e.a., *Strafvordering Tekst & Commentaar* (commentaar op artikel 495b Sv), Deventer: Kluwer 2011, p. 1589-1592.

¹⁷⁸ HR 15 februari 1972, ECLI:NL:HR:1972:AB4850.

¹⁷⁹ C.P.M. Cleiren e.a., *Strafvordering Tekst & Commentaar* (commentaar op artikel 495b Sv), Deventer: Kluwer 2011, p. 1589-1592.

¹⁸⁰ J. Uit Beijerse & R.S. Bouw, 'Naar een duidelijk geregelde regierol van de rechter bij de toelating van slachtoffers en journalisten tot de besloten jeugdstrafzitting', *Strafblad* 2015.

¹⁸¹ Artikel 495b lid 1 Sv.

op een 'fair trial', neergelegd in artikel 6 lid 1 EVRM. Openbare behandeling van een zaak is een van de kernpunten daarvan. Aan de andere kant is er artikel 40 lid 2 onder vii IVRK, dat ieder kind de garantie biedt dat zijn of haar privéleven volledig wordt geëerbiedigd tijdens alle stadia van het proces.¹⁸² Ook al zegt het IVRK niets over de openbaarheid van de zitting, op basis van deze formulering kan er worden beredeneerd dat het voorschrift van privacybescherming in combinatie met de verschijningsverplichting van de jeugdige tot de conclusie kan leiden dat beslotenheid van alle jeugdzittingen het uitgangspunt moet zijn. Beide verdragsbepalingen hebben rechtstreekse werking, een jeugdige verdachte kan zich er dus in rechte op beroepen.¹⁸³

De wetgever is met artikel 495b lid 1 Sv uiteindelijk gekomen tot een artikel dat uitgaat van beslotenheid (artikel 40 IVRK), maar dat bijzondere toegang tot het bijwonen van de besloten zitting toestaat (artikel 6 EVRM). De beslotenheid uit artikel 495b lid 1 Sv is in lijn met een nieuwe Europese Richtlijn (hierna: Richtlijn)¹⁸⁴ die moet leiden tot gemeenschappelijke EU-normen in alle strafprocedures¹⁸⁵ en die voor 11 mei 2019 in alle lidstaten geïmplementeerd dient te zijn. Artikel 14 van die Richtlijn bepaalt dat de rechtszittingen waarbij kinderen betrokken zijn, in de regel achter gesloten deuren plaatsvinden. De Nederlandse wetgeving voldoet met artikel 495b lid 1 Sv aan artikel 14 van de Richtlijn en hoeft haar wetgeving op dit punt niet aan te passen.¹⁸⁶

Daarentegen heeft volgens artikel 6 EVRM een ieder recht op een openbare behandeling van zijn zaak. Een uitzondering die daarop gemaakt kan worden, is dat de pers en het publiek de toegang tot de rechtszaal kan worden onzegd wanneer de belangen van minderjarigen of de bescherming van het privéleven van procespartijen dit eisen. Het pijnpunt zit erin dat bij artikel 6 lid 1 EVRM "the circumstances of the case" kunnen leiden tot beslotenheid, terwijl die beslotenheid in artikel 495b lid 1 Sv juist het uitgangspunt is.¹⁸⁷ Het is verdedigbaar dat een algemene wettelijke uitzondering op de openbaarheid, zoals de Nederlandse regeling die kent, niet aanvaardbaar is.¹⁸⁸ Anderzijds blijkt uit artikel 6 lid 1 EVRM dat het belang van een minderjarige of de bescherming van het privéleven van een (jeugdige) procesdeelnemer wordt erkend als grond om pers en publiek de toegang tot de rechtszaal te onzeggen. Daarmee duidt deze tekst in wezen op de erkenning van hetzelfde recht als in artikel 40 lid 2 onder vii IVRK.¹⁸⁹ Door de uitzondering in artikel 6 EVRM, kunnen de twee verschillende verdragsbepalingen met elkaar verenigd worden.

Jurisprudentie

De gronden voor het verlenen van bijzondere toegang staan niet in de wet. In de jurisprudentie zijn wel enkele voorbeelden gevonden van zaken waarin de rechtbank besloot dat vanwege de maatschappelijke impact, bijzondere toegang kon worden verleend op grond van artikel 495b lid 1 Sv.

¹⁸² A.P. van der Linden & G. de Jonge, 'Behandeling achter gesloten deuren – uitspraak in het openbaar', *Handboek Jeugd & strafrecht* 2013/4.5.6.

¹⁸³ J. Uit Beijerse & R.S. Bouw, 'Naar een duidelijk geregelde regierol van de rechter bij de toelating van slachtoffers en journalisten tot de besloten jeugdstrafzitting', *Strafblad* 2015.

¹⁸⁴ Richtlijn 2016/800. De Europese Commissie beoogt met deze richtlijn waarborgen te creëren voor kinderen die verdachte of beklaagde in een strafzaak zijn.

¹⁸⁵ Deze richtlijn maakt deel uit van een reeks voorstellen (zie ook Richtlijn 2016/343 en Richtlijn 2016/1919) die moeten leiden tot gemeenschappelijke EU-normen in alle strafprocedures.

¹⁸⁶ 'Voorstel voor een richtlijn betreffende procedurele waarborgen voor kinderen die verdachte of beklaagde zijn in een strafprocedure', Eerste kamer der Staten-Generaal november 2016, Eerstekamer.nl.

¹⁸⁷ H.J.J. Talsma, 'In alle openheid? De openbare behandeling van jeugdstrafzaken in het licht van het Kinderrechtenverdrag', *FJR* 2006.

¹⁸⁸ J. Uit Beijerse & R.S. Bouw, 'Naar een duidelijk geregelde regierol van de rechter bij de toelating van slachtoffers en journalisten tot de besloten jeugdstrafzitting', *Strafblad* 2015.

¹⁸⁹ J. Uit Beijerse & R.S. Bouw, 'Naar een duidelijk geregelde regierol van de rechter bij de toelating van slachtoffers en journalisten tot de besloten jeugdstrafzitting', *Strafblad* 2015.

In de bekende jeugdstrafzaak tegen de daders van de doding van grensrechter Richard Nieuwenhuizen, verleende de rechtbank bijzondere toegang aan vertegenwoordigers van de pers tot het bijwonen van de besloten zitting. Hierbij werd aan één journalist per medium toegang verleend, die de zaak kon volgen door middel van een videoverbinding. Vanwege de jonge leeftijd van de daders had de rechtbank besloten dat de bespreking van de persoonlijke omstandigheden van de minderjarige verdachten geheel achter gesloten deuren zou worden behandeld.¹⁹⁰

In een andere zaak besloot de Rechtbank Zutphen dat de privacybescherming van de verdachte diende te wijken voor het belang van openbaarheid, gelet op het geruchtmakende karakter van de zaak en de publieke aandacht die de zaak al had getrokken. Gelet op de jeugdige leeftijd en de geringe begaafdheid van verdachte, kwam hem wel een zekere beslotenheid van de behandeling toe. De rechtbank verleende aan de pers, familie, hulpverleners en een aantal politieambtenaren bijzondere toegang tot het bijwonen van de terechtzitting. Ze konden in een andere zittingszaal het proces volgen door middel van een videoverbinding.¹⁹¹

Dat rechters terughoudend omgaan met de bijzondere toegang uit artikel 495b lid 1 Sv blijkt uit de Victoriepark-zaak in Alkmaar.¹⁹² De Rechtbank Alkmaar kreeg een verzoek om bijzondere toegang van de pers, maar wees dit met een beroep op artikel 40 IVRK af. De zaak werd achter gesloten deuren behandeld.¹⁹³

Op grond van het voorgaande kan artikel 495b lid 1 worden beschouwd als een genuanceerde uitwerking van artikel 40 IVRK, waarbij rekening is gehouden met artikel 6 EVRM. De bijzondere toegang voorkomt dat vrijwel niemand meer bij een jeugdstrafzitting aanwezig zou mogen zijn. Indien er sprake is van een geruchtmakende zaak met een maatschappelijke impact, biedt lid 1 de mogelijkheid dat hulpverleners, vertegenwoordigers van de pers en andere belangstellenden de jeugdstrafzaak kunnen bijwonen, eventueel door middel van een videoverbinding. Deze regeling lijkt zo een werkbare balans mogelijk te maken tussen beslotenheid en openbaarheid.

§ 4.3.3 Openbare behandeling

“De voorzitter van de rechtbank gelast een openbare behandeling van de zaak indien naar zijn oordeel het belang van de openbaarheid van de zitting zwaarder moet wegen dan het belang van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van de verdachte, diens medeverdachte, ouders of voogd.”¹⁹⁴

Dit artikel maakt een geheel openbare behandeling mogelijk en vormt dus een uitzondering op het beginsel van beslotenheid dat in het eerste lid is vastgelegd. De grondslag voor een geheel openbare behandeling wordt volgens het artikel gevormd door een belangenafweging tussen openbaarheid en bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Omdat artikel 495b lid 1 Sv op gespannen voet staat met artikel 6 EVRM, lijkt het erop dat de wetgever dit heeft willen oplossen met artikel 495b lid 2 Sv. Hier zijn enkele kanttekeningen bij te plaatsen.

Uit de kamerstukken¹⁹⁵ blijkt dat de minister de beslotenheid van de zitting in verband met de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van de betrokkenen wel als uitgangspunt neemt, maar indien voor een onevenredige aantasting daarvan niet hoeft te worden gevreesd, afgewogen tegen het belang van de openbaarheid, is er onvoldoende grond de

¹⁹⁰ ‘Inhoudelijke behandeling zaak grensrechter’, *De Rechtspraak* 21 mei 2013, Rechtspraak.nl.

¹⁹¹ Rb. Zutphen, 15 juli 2008, ECLI:NL:RBZUT:2008:BD7141.

¹⁹² Rb. Alkmaar 21 juli 2005, ECLI:NL:RBALK:2005:AU0040.

¹⁹³ H.J.J. Talsma, ‘In alle openheid? De openbare behandeling van jeugdstrafzaken in het licht van het Kinderrechtenverdrag’, *FJR* 2006.

¹⁹⁴ Artikel 495b lid 2 Sv.

¹⁹⁵ *Kamerstukken II* 1992/93, 21327, 12, p. 15-16.

uitzondering op artikel 6 EVRM¹⁹⁶ aanwezig te achten en dient de rechter te besluiten tot openbaarheid. Er worden in de kamerstukken criteria genoemd die niet zijn opgenomen in de wettekst. De 'volledige bescherming' van de persoonlijke levenssfeer die op grond van het IVRK zou moeten worden gewaarborgd, maakt plaats voor een belangenafweging. Die belangenafweging houdt volgens de wetgever in dat er pas bij vrees voor een 'onevenredige aantasting' van die persoonlijke levenssfeer een besloten behandeling kan plaatsvinden. Op basis van de parlementaire uitleg kan eerder tot een openbare zitting worden gekomen, dan het geval is wanneer strikt naar de wet wordt gekeken. In de praktijk zou een zaak in het openbaar behandeld kunnen worden omdat er geen sprake is van een 'onevenredige aantasting' en wat wel een beperking van de 'volledige eerbieding' kan betekenen.¹⁹⁷ Het is de vraag of het bepaalde in artikel 495b lid 2 Sv eigenlijk wel in lijn is met de internationale wetgeving, nu deze criteria steeds verder verwijderd raken van het Kinderrechtenverdrag.¹⁹⁸

Jurisprudentie

De parlementaire stukken bevatten geen concrete voorbeelden van zaken waarvoor dit artikel nu precies is bedoeld. In de jurisprudentie zijn enkele zaken gevonden waar het vraagstuk van openbaarheid aan de orde was.

In de Bulger-case¹⁹⁹ werden de belangen van jeugdigen, twee Engelse jongens van 10 en 11 jaar, voor het eerst getoetst aan artikel 6 lid 1 EVRM. De jongens werden in 1993 in het openbaar berecht voor een Britse strafrechtbank, met een afgeladen publieke tribune. Het EHRM nam een schending van artikel 6 EVRM aan, de openbaarheid en de druk van publieke opinie en pers hadden geleid tot een oneerlijk proces. Volgens het EHRM betekent een speciaal jeugdstrafrecht dat de jeugdige kan worden gehoord op een zodanige wijze dat zijn privacy en integriteit worden gewaarborgd.²⁰⁰ Het toelaten van publiek bij een jeugdstrafzitting kan daardoor in strijd zijn met artikel 40 IVRK, maar ook met deze uitspraak van het EHRM.

De volgende voorbeelden laten zien hoe de verschillende rechtbanken in Nederland met de 'geruchtmakende' jeugdstrafzaken zijn omgegaan:

In eerste aanleg is de zaak Murat D.²⁰¹ uiteindelijk besloten behandeld. Aan ongeveer 60 personen, onder wie vertegenwoordigers van de media, nabestaanden en collega's van het slachtoffer werd bijzondere toegang verleend. Dit zorgde ervoor dat de hele zaal alsnog vol zat. Zijn advocaten verklaarden later dat Murat D. bij het betreden van de overvolle rechtszaal een natuurlijke neiging voelde om in de verdediging te schieten. Murat D. gedroeg zich opstandig, waardoor de journalisten de conclusie trokken dat hij geen spijt zou hebben.²⁰²

De strafzaken tegen de verdachten van de brandstichtingen in de Bedir-school in Uden²⁰³ werden voor wat betreft de feiten in het openbaar behandeld. Dit werd gedaan gelet op de toenemende mediabelangstelling en vooral de impact die de zaak had op Uden en de moslimgemeenschap. Bij de behandeling van de persoonlijke omstandigheden werden de

¹⁹⁶ Dat de deuren worden gesloten wanneer de belangen van de minderjarige dit eisen.

¹⁹⁷ B.C.G.M. van Beers, *De gesloten deur op een kier* (scriptie Tilburg Universiteit), 2014.

¹⁹⁸ H.J.J. Talsma, 'In alle openheid? De openbare behandeling van jeugdstrafzaken in het licht van het Kinderrechtenverdrag', *FJR* 2006.

¹⁹⁹ EHRM 16 december 1999, 24724/94 (*T./VK*) en EHRM 16 december 1999, 23888/94 (*V./VK*).

²⁰⁰ I. Mijnaerts, T. Liefwaard & M. Bruning, 'De doorwerking van het IVRK in het Nederlandse jeugdstrafrecht', *NTM/NJCM-Bulletin* 2013/41.

²⁰¹ Rb. 's-Gravenhage 29 april 2004, ECLI:NL:RBSGR:2004:AO8610.

²⁰² J. uit Beijerse, *Jeugdstrafrecht. Beginselen, wetgeving en praktijk*, Apeldoorn/Antwerpen: Maklu 2013, p. 157.

²⁰³ Rb. 's-Hertogenbosch 30 augustus 2005, ECLI:NL:RBSHE:2005:AU1674, Rb. 's-Hertogenbosch 30 augustus 2005, ECLI:NL:RBSHE:2005:AU1642 en Rb. 's-Hertogenbosch 30 augustus 2005, ECLI:NL:RBSHE:2005:AU1664.

deuren gesloten, maar waren de minderjarige medeverdachten wel aanwezig. De officier van justitie en de raadslieden voerden vervolgens weer in het openbaar het woord.²⁰⁴

In de bekende Facebookmoord²⁰⁵ koos de rechtbank voor een deels openbare behandeling, omdat het ging om een ernstige en uitzonderlijke zaak. Een zaak die een grote impact had op de nabestaanden, maar ook op de samenleving als geheel. Het belang van openbaarheid woog zwaarder dan het belang van de bescherming van de privacy van de verdachte. Bij de behandeling van de persoonlijke omstandigheden van de verdachten zouden de deuren wel worden gesloten.²⁰⁶ De 15-jarige hoofdverdachte Jighua klapte in de grote overvolle rechtszaal volledig dicht en een gesprek was niet meer mogelijk. De medeverdachte Wesley had een heel verhaal voorbereid, maar durfde niets meer te zeggen en keek van schaamte alleen nog maar naar beneden, wat ook een verkeerde indruk gaf bij het aanwezige publiek.²⁰⁷

Er kan geconcludeerd worden dat de wetgever met artikel 495b Sv op twee gedachten is blijven hinken. De poging van de wetgever om artikel 6 EVRM en artikel 40 IVRK met elkaar te verenigen lijkt het beste geslaagd in lid 1 van artikel 495b Sv. Lid 2 lijkt een volledige eerbieding van artikel 6 EVRM, waarbij de wetgever 'het absolute gebod om het privéleven van de jeugdige volledig te waarborgen' van artikel 40 IVRK naast zich neer heeft gelegd. Opvallend is dat bovenstaande zaken zo geruchtmakend waren dat ze volgens artikel 495b lid 2 Sv in volledige openbaarheid behandeld hadden kunnen worden. Toch besloten alle gerechten voor een (deels) besloten behandeling en het al dan niet verlenen van een bepaalde vorm van bijzondere toegang.²⁰⁸ In het interview met jeugdrechter mr. B. Prenger bevestigt hij ook dat hij bijna geen omstandigheden zou kunnen bedenken waarin hij lid 2 zou toepassen. De wetgever heeft met lid 2 de deur op een kier laten staan naar volledige openbaarheid. Hierdoor kan een minderjarige verdachte op gelijke wijze worden behandeld als een volwassene.²⁰⁹

§ 4.3.4 Toegang van het slachtoffer tot een besloten jeugdstrafzitting

*"Aan het slachtoffer of de nabestaanden van het slachtoffer wordt toegang verleend, tenzij de voorzitter wegens bijzondere redenen anders beslist."*²¹⁰

In het voorgaande zijn de algemene regels met betrekking tot aanwezigheid besproken. Voor specifieke toegang van het slachtoffer tot een besloten jeugdstrafzitting werd in Nederland lange tijd aangesloten bij het arrest van het Hof 's-Hertogenbosch²¹¹ dat in paragraaf 3.2.7 is behandeld. De praktijk was ontstaan dat het slachtoffer alleen maar ter zitting aanwezig was als hij zich als benadeelde partij had gevoegd in het strafproces. De benadeelde partij kreeg dan bijzondere toegang op grond van artikel 495b lid 1 Sv. De benadeelde partij was aanwezig bij de behandeling van de feiten en mocht toelichting geven op zijn vordering. Bij de behandeling van de persoonlijke omstandigheden van de jeugdige verdachte werd de benadeelde partij verzocht om naar buiten te gaan. Er werd zo een goed evenwicht verkregen tussen de belangen van het slachtoffer aan de ene kant en de privacy van de jeugdige verdachte aan de andere kant.²¹²

²⁰⁴ H.J.J. Talsma, 'In alle openheid? De openbare behandeling van jeugdstrafzaken in het licht van het Kinderrechtenverdrag', *FJR* 2006.

²⁰⁵ Rb. Arnhem 12 november 2012, ECLI:NL:RBARN:2012:BY2852 en Rb. Arnhem 12 november 2012, ECLI:NL:RBARN:2012:BY2835.

²⁰⁶ 'Rechtszaak over doodsteken 15-jarige Winsie openbaar', *de Rechtspraak* 17 april 2012, Rechtspraak.nl.

²⁰⁷ J. Uit Beijerse & R.S. Bouw, 'Naar een duidelijk geregelde regierol van de rechter bij de toelating van slachtoffers en journalisten tot de besloten jeugdstrafzitting', *Strafblad* 2015.

²⁰⁸ H.J.J. Talsma, 'In alle openheid? De openbare behandeling van jeugdstrafzaken in het licht van het Kinderrechtenverdrag', *FJR* 2006.

²⁰⁹ H.J.J. Talsma, 'In alle openheid? De openbare behandeling van jeugdstrafzaken in het licht van het Kinderrechtenverdrag', *FJR* 2006.

²¹⁰ Artikel 495b lid 1 Sv.

²¹¹ Hof 's-Hertogenbosch 24 mei 2004, ECLI:NL:GHSHE:2004:AQ5509.

²¹² J. Uit Beijerse & R.S. Bouw, 'Naar een duidelijk geregelde regierol van de rechter bij de toelating van slachtoffers en journalisten tot de besloten jeugdstrafzitting', *Strafblad* 2015.

Toen de Wet ter versterking van de positie van het slachtoffer in 2011²¹³ werd ingevoerd, werd aan de regeling van de bijzondere toegang (lid 1) toegevoegd “dat aan het slachtoffer of de nabestaanden van het slachtoffer toegang wordt verleend, tenzij de voorzitter wegens bijzondere redenen anders beslist”. Hoe dit verder moet worden geregeld, wordt niet toegelicht. De memorie van toelichting²¹⁴ schrijft hier slechts over dat het slachtoffer de gesloten behandeling van de zaak tegen de minderjarige als regel kan bijwonen. Daarmee wordt de positie van het slachtoffer gelijk getrokken met die in het volwassenenstrafrecht. Hij mag aanwezig zijn, tenzij er bijzondere redenen zijn die daaraan in de weg staan.²¹⁵

Op grond van het voorgaande kan het echter op weinig bezwaren stuiten dat een slachtoffer in Nederland het recht heeft om de behandeling van een jeugdstrafzaak bij te wonen. Hij werd immers zelf slachtoffer en deed aangifte hiervan. De aanwezigheid van een slachtoffer (ook zonder vordering) is dan ook op grond van artikel 495b lid 1 Sv een gerechtvaardigd belang.²¹⁶ Een discussiepunt is de vraag of het slachtoffer met deze bepaling ook automatisch toegang heeft tot de behandeling van de persoonlijke omstandigheden van de minderjarige verdachte. In hoofdstuk 5 wordt dit belang van het slachtoffer afgezet tegen het belang van een minderjarige verdachte op een besloten behandeling.

§ 4.4 Tussenconclusie

Door het juridisch kader omtrent een minderjarige verdachte in een jeugdstrafprocedure te schetsen, is duidelijk geworden dat het jeugdstrafrecht zich door het pedagogische karakter onderscheidt van het volwassenenstrafrecht.

Om uiteindelijk een antwoord te kunnen geven op de vraag hoe het ‘onbeperkte spreekrecht’ zich verhoudt tot de rechtspositie van een minderjarige verdachte, zijn alle hiervoor besproken bepalingen relevant. Naast de bijzondere bepalingen uit het Wetboek van Strafvordering, spelen de internationale verdragen hierbij een belangrijke rol. Het IVRK onderstreept dat het jeugdstrafrecht gericht dient te zijn op verbetering van de ontwikkeling en de opvoedingsomstandigheden van een jeugdige. De algemene beginselen uit de artikelen 2, 3, 6 en 12 IVRK en de VN-richtlijnen verplichten de Verdragsstaten te waarborgen dat elke jeugdige in de eerste plaats wordt erkend als een rechtssubject dat beschikt over mensenrechten.²¹⁷ Daarnaast zijn de artikelen 37 en 40 specifiek gericht op de rechtspositie van minderjarige verdachten in het jeugdstrafrecht. Tevens is voor dit onderzoek de onschuldpresumptie uit artikel 6 lid 2 EVRM van belang. Deze voorgaande artikelen beschrijven de normen voor een eerlijk proces, stellen strikte voorwaarden aan vrijheidsbeneming en geven een kader voor een jeugdstrafrechtssysteem.

Daarnaast is op nationaal niveau artikel 495b Sv van belang voor een minderjarige verdachte. Dit artikel bevat het recht op een besloten behandeling en moet waarborgen dat een jeugdige effectief kan participeren in zijn strafproces en zich daar ook vrijelijk kan uiten in een atmosfeer van begrip. Op grond van lid 1 kan de rechter echter bijzondere toegang verlenen. In datzelfde artikel wordt aan het slachtoffer toegang verleend tot de besloten jeugdstrafzitting. Lid 2 biedt de mogelijkheid om een zitting in het openbaar te laten plaatsvinden. Er kan worden geconcludeerd dat de rechter een regierol toebedeeld heeft gekregen, waarbij hij weinig houvast krijgt. De gronden voor het weigeren van een slachtoffer en de gronden voor het verlenen van bijzondere toegang staan niet in de wet. Ook wordt niet aangegeven voor welk type zaken lid 2 is bedoeld.

²¹³ Stb. 2010, 1.

²¹⁴ Kamerstukken II 2004/05, 30143, 3, p. 25.

²¹⁵ J. Uit Beijerse & R.S. Bouw, ‘Naar een duidelijk geregelde regierol van de rechter bij de toelating van slachtoffers en journalisten tot de besloten jeugdstrafzitting’, *Strafblad* 2015.

²¹⁶ J. Uit Beijerse & R.S. Bouw, ‘Naar een duidelijk geregelde regierol van de rechter bij de toelating van slachtoffers en journalisten tot de besloten jeugdstrafzitting’, *Strafblad* 2015.

²¹⁷ M. Blaak e.a., *Handboek Internationaal Jeugdrecht*, Leiden: Defence for Children 2012, p. 822.

Hoofdstuk 5 De belangenafweging in de praktijk

“Het is balanceren tussen de verschillende rechten van het slachtoffer en de rechten van de minderjarige verdachte.”²¹⁸

- Prof. mr. P. Vlaardingerbroek

In dit hoofdstuk wordt onderzocht op welke wijze de belangen van het slachtoffer dienen te worden afgezet tegen de belangen van een minderjarige verdachte naar aanleiding van de wetswijziging van 1 juli 2016. Hierbij wordt een scheiding gemaakt tussen het onbeperkte spreekrecht en de aanwezigheid van slachtoffers tijdens de zitting. Deze onderdelen worden opgedeeld in een onderzoek van het recht en een onderzoek van de praktijk. Hierbij wordt telkens teruggekoppeld naar de theorie uit de vorige hoofdstukken. In paragraaf 5.1 zal eerst de opbouw van dit hoofdstuk kort worden toegelicht.

§ 5.1 Inleiding op hoofdstuk 5

Hierna komen de hoofdstukken 1 tot en met 4 samen. In hoofdstuk 2 is de wetswijziging met betrekking tot het spreekrecht uitvoerig besproken. Met de invoering van deze wet hebben slachtoffers meer rechten gekregen. Om een goed beeld te krijgen van zijn positie in het strafproces, zijn in hoofdstuk 3 alle algemene rechten van het slachtoffer besproken. Hier is ook het aanwezigheidsrecht van het slachtoffer ter zitting aan bod gekomen. In hoofdstuk 3 is omschreven dat het slachtoffer dat deelneemt aan het strafproces eigen belangen en bevoegdheden heeft. Die belangen zijn niet absoluut van aard en dienen (bij een eventuele botsing) door de rechtbank te worden afgewogen tegen de belangen van andere procesdeelnemers. Om die reden is de positie van een minderjarige verdachte in het strafproces, en de rechten en belangen die hij of zij in dat kader heeft, in hoofdstuk 4 besproken.

Onderzoek van het recht

Tussen de rechten van een slachtoffer en de rechten van een minderjarige verdachte bestaan enkele knelpunten of spanningen. In paragraaf 5.2.1 zal gekeken worden hoe het spreekrecht van een slachtoffer (hoofdstuk 2 en 3) zich verhoudt tot de rechten en de bescherming die een minderjarige verdachte vanuit nationale en internationale wetgeving worden geboden (hoofdstuk 4).

Aangezien een slachtoffer op de zitting aanwezig moet kunnen zijn om gebruik te maken van zijn spreekrecht, wordt in paragraaf 5.3.1 het aanwezigheidsrecht van een slachtoffer (hoofdstuk 3) tegenover het recht op een besloten behandeling van een minderjarige verdachte gezet (hoofdstuk 4).

Onderzoek van de praktijk

Naast het juridische onderzoek, is er door middel van interviews en het bijwonen van zittingen ook een duidelijk beeld verkregen van de praktijk. Er zijn in totaal acht personen geïnterviewd. De onafhankelijke respondenten in dit onderzoek zijn: hoogleraar personen- en familierecht prof. mr. P. Vlaardingerbroek²¹⁹, jeugdrechter mr. M. Meeuwisse²²⁰ en jeugdrechter mr. B. Prenger²²¹. Daarnaast zijn aan de slachtofferkant drie respondenten geïnterviewd: de heer J. Beijer namens Slachtofferhulp Nederland (juridisch medewerker)²²², een letselschadeadvocaat²²³ en mevrouw N. Vollebregt (slachtoffer)²²⁴. Ten slotte zijn officier van justitie mr. J. Kerkhofs²²⁵ en een advocaat die veel minderjarige verdachten in het strafproces bijstaat²²⁶ geïnterviewd. De respondenten zijn geselecteerd

²¹⁸ Zie bijlage 4, interview met prof. mr. P. Vlaardingerbroek.

²¹⁹ Zie bijlage 2, Interview met prof. mr. P. Vlaardingerbroek.

²²⁰ Zie bijlage 7, Interview met mr. M. Meeuwisse.

²²¹ Zie bijlage 9, Interview met mr. B. Prenger.

²²² Zie bijlage 8, Interview met J. Beijer.

²²³ Zie bijlage 5, Interview met een letselschadeadvocaat.

²²⁴ Zie bijlage 4, Interview met N. Vollebregt.

²²⁵ Zie bijlage 3, Interview met mr. J. Kerkhofs.

²²⁶ Zie bijlage 6, Interview met een jeugdrechts advocaat.

op basis van hun expertise. Hoewel het slachtoffer als enige niet juridisch onderlegd is, heeft dit interview veel inzichten gegeven in de emotionele kant van dit onderzoek. Een waardevol aspect van dit praktijkonderzoek is dat er argumenten en ideeën naar voren kwamen die nog niet eerder zijn besproken. De input uit deze gesprekken heeft derhalve belangrijke informatie opgeleverd.

Tot slot zal er na bespreking van elk onderwerp gekeken worden of de belangenafweging die de rechtbank uiteindelijk moet maken tussen de rechten en de belangen van het slachtoffer en de rechten en de belangen van een minderjarige verdachte, anders is komen te liggen.

§ 5.2 Het spreekrecht

Het gevolg van het 'onbeperkte spreekrecht' is dat aan het slachtoffer niet of nauwelijks beperkingen worden opgelegd over hetgeen hij in het kader van de strafzaak aan de orde wil stellen. In hoofdstuk 2 is na bestudering van de totstandkoming van de wet geconcludeerd dat de wetgever bij het 'onbeperkte spreekrecht' geen rekening heeft gehouden met het jeugdstrafrecht, waarin een minderjarige verdachte extra bescherming nodig heeft. Dat de wetgever hiermee wel degelijk rekening had moeten houden, zal hierna duidelijk worden.

§ 5.2.1 Onderzoek van het recht

Het 'onbeperkte spreekrecht' staat mogelijk op gespannen voet met de bepalingen uit het IVRK, die tezamen maken dat de persoonlijke levenssfeer van een minderjarige verdachte tijdens alle stadia van het proces moet worden beschermd (artikel 40 IVRK). Uit hoofdstuk 4 is gebleken dat het uitgangspunt van een apart jeugdstrafrecht is, dat jeugdigen extra bescherming nodig hebben. Er worden andere straffen en maatregelen opgelegd en ook zijn de processuele regels anders dan in het volwassenstrafrecht. Het jeugdstrafrecht heeft een pedagogisch karakter en dat is tijdens een zitting goed te merken. Er hangt een andere sfeer dan in een volwassenstrafzaak en er wordt door de jeugdrechter meer aandacht aan de jeugdige besteed. De sociale en persoonlijke omstandigheden van een verdachte komen uitvoerig aan bod. Ook zijn er vertegenwoordigers van de Raad voor de Kinderbescherming en de Jeugdreclassering aanwezig.

Een belangrijk punt voor dit onderzoek is dat een minderjarige verdachte door deze professionele partijen op een andere manier wordt benaderd dan een volwassen verdachte. Er wordt een flinke inspanning gedaan om de minderjarige op zijn niveau en in zijn belevingswereld te bereiken en hem bij de procedure te betrekken. Daardoor wordt een jeugdige geholpen om maximale competenties in de rechtszaal te laten zien. Op die manier wordt ook voldaan aan Rule 14 van de Beijing Rules. De procedure volstrekt zich dan in een sfeer van begrip en dat maakt het voor de jeugdige mogelijk in de procedure te participeren en zichzelf vrij uit te drukken.

Een gemiddeld slachtoffer is niet op de hoogte van het pedagogische karakter van een jeugdstrafzitting en wil met zijn verklaring vooral de rechter overtuigen van het leed dat hem door deze verdachte is aangedaan. Voorheen was dat een minder groot probleem, aangezien slachtoffers alleen mochten verklaren over de gevolgen die het strafbare feit teweeg hadden gebracht. Nu mag een slachtoffer 'een verklaring afleggen'. Hij zal daarbij geen of weinig rekening houden met de jeugdige, waardoor de jeugdige niet optimaal beschermd kan worden en dit de dialoog tussen de rechter en de minderjarige behoorlijk kan belemmeren. Deze zorg wordt ondersteund door informatie uit de interviews, waaruit blijkt dat slachtoffers zich niet bezig houden met de scheiding tussen minder- en meerderjarige verdachten en het slachtoffer hetzelfde tegen een minderjarige verdachte als tegen een meerderjarige verdachte zou zeggen. Doordat slachtoffers nu het recht hebben alles te mogen verklaren, is het voor rechters moeilijker om dat in goede banen te

leiden. Als slachtoffers over een bepaalde grens heen gaan, is het te laat en is het leed al geschied. Artikel 51e Sv lijkt het uitgangspunt van een pedagogische behandeling ter zitting te ondermijnen.

Daarnaast zijn slachtoffers niet juridisch onderlegd en bestaat de zorg dat het slachtoffer zich uitlaat over de schuld van de minderjarige. Dit staat op gespannen voet met het uitgangspunt dat de rechter pas later vaststelt of de minderjarige voor dit feit strafrechtelijk verantwoordelijk is (artikel 6 EVRM). De wetgever biedt op veel punten bescherming aan een minderjarige, maar heeft dit voor het 'onbeperkte spreekrecht' nagelaten.

§ 5.2.2 Onderzoek van de praktijk

De gegevens uit de interviewverslagen zijn vergeleken in een matrix. Dit overzicht is in bijlage 10a opgenomen. Hieruit blijkt dat de meerderheid van de respondenten het juist goed vindt, in het kader van het pedagogische karakter van een jeugdstrafzitting, dat een slachtoffer tegen een minderjarige verdachte spreekt. Prof. mr. Vlaardingerbroek zegt hierover dat een jeugdige ook het recht heeft om te horen wat het slachtoffer ervan vindt. De letselschadeadvocaat voegt hieraan toe dat een jeugdige inzicht krijgt in wat hij heeft aangericht, aangezien ze dat vaak niet inzien. Daarnaast zijn de respondenten wel van mening dat een jeugdrechter eerder moet ingrijpen dan is toegestaan op grond van de wet en de memorie van toelichting. De jeugdrechter moet ervoor zorgen dat pure scheldtirades of stromen van verwensingen de verdachte niet bereiken. Prof. mr. Vlaardingerbroek is van mening dat een slachtoffer geen feiten of teksten moet noemen die een jeugdige niet begrijpt. Hij vindt dat een rechter ervoor moet waken dat het kind geen last gaat krijgen van het spreekrecht. Een slachtoffer moet daarom rekening houden met de gevoelens die zijn opmerkingen mogelijk bij de jeugdige oproepen. Slachtoffer Vollebregt vindt dat het slachtoffer zich moet beperken tot wat er voor de zaak toe doet. De advocaat die minderjarige verdachten bijstaat, sluit zich hierbij aan en vindt dat slachtoffers zich ook niet mogen uitlaten over de persoon van de verdachte. Op basis hiervan kan worden geconcludeerd dat er wel degelijk een verschil bestaat tussen het spreekrecht in minder- en meerderjarigen strafzaken.

In de gesprekken is een voorbeeld getoetst uit de rechtspraak:

De vader van Nicole van den Hurk haalde onlangs tijdens een volwassenstrafzitting vernietigend uit naar verdachte Jos de G. Hij sprak met de woorden: "Dit is geen mens, maar een vreselijk wezen. Of mogen we deze ademende vleesmassa, niet de titel mens geven?"²²⁷

Het merendeel van de respondenten vindt dat dit te ver gaat. Prof. mr. Vlaardingerbroek zou ingrijpen en vragen of het slachtoffer het netjes wil houden. Mr. Kerkhofs is van mening dat dit absoluut niet tegen een kind zou mogen worden gezegd en vindt dat er op dit punt een duidelijk onderscheid te maken is tussen minder- en meerderjarigen. Opvallend genoeg vindt de advocaat van een minderjarige dat deze uitspraak nog kan. De advocaat geeft aan dat het alleen maar meer ellende geeft, als hij daar op dat moment een probleem van maakt. Hij stelt dat het in het belang van zijn cliënt is om in dat geval niet in te grijpen. Indien meerdere keren achter elkaar bepaalde dingen worden beweerd, zou hij de rechter wél verzoeken een einde te maken aan de insinuaties van het slachtoffer. Het is nog goed om te vermelden dat officier van justitie mr. Kerkhofs zelf zou ingrijpen indien het slachtoffer volgens haar te ver gaat in het spreekrecht en de rechter het wel toestaat. Ze geeft aan dat ze daardoor wel de kans loopt door de rechter teruggefloten te worden. De rechter blijft immers verantwoordelijk voor de orde in de zittingszaal op grond van artikel 271 lid 2 Sv.

²²⁷ 'Ad van den Hurk haalt snoeihard uit naar Jos de G: 'Je bent een vreselijk wezen', *Omroep Brabant*, Omroepbrabant.nl.

Uit de praktijk blijkt ook dat het uitgebreide spreekrecht bij team Jeugdrecht, van de rechtbank Zeeland-West-Brabant nog maar beperkt is ingezet en dat de jeugdrechters hun bevoegdheid om in te grijpen dus nog niet hebben hoeven te gebruiken. Alle respondenten geven aan dat ze het uitgebreide spreekrecht ook nog niet hebben meegemaakt in de praktijk. Slachtoffers houden het ter terechtzitting bij het spreken over de gevolgen die het strafbare feit op hen heeft gehad en een enkeling spreekt zich uit over de straf. Jeugdrechter mr. Meeuwisse heeft ook het idee dat de mogelijkheden van de nieuwe wet nog niet bij iedereen zijn doorgedrongen. Soms vraagt ze nadrukkelijk aan de advocaat van het slachtoffer of hij of zij nog iets wil toevoegen. Tot nu toe is daar geen respons op gekomen. De onderzoeker heeft hiervoor een verklaring gezocht. Daarnaast heeft de wetgever gesteld dat Slachtofferhulp Nederland, het Openbaar Ministerie en de letselschadeadvocaten een belangrijke rol hebben bij het voorbereiden van het slachtoffer op het spreekrecht. Daarom is er ook een onderzoek gedaan naar de voorlichting die slachtoffers voor een strafzitting krijgen. Zo wordt er inzicht gegeven in wat de rechtbank ter terechtzitting kan verwachten indien een slachtoffer gebruik gaat maken van het spreekrecht en wordt begeleidt door voorgaande instanties of personen.

Letselschadeadvocaat

Er kan worden geconcludeerd dat de letselschadeadvocaat slachtoffers uitgebreid voorlicht. Ze heeft er nog geen ervaring mee dat een cliënt gebruik wil maken van het 'onbeperkte spreekrecht'. Slachtoffers willen vaak wel een zware straf voor de verdachte, maar kunnen niet motiveren waarom en bezitten ook niet de kennis om zich specifiek uit te laten over een passende straf. Slachtoffer Vollebregt bevestigt dit en geeft aan dat ze wel iets zou willen zeggen over de strafmaat, maar niet concreet met een straf zou komen. Ze vindt dat ze dat aan de professionals moet overlaten. De advocaat merkte ook niet dat er onder haar cliënten behoefte was aan een uitgebreider spreekrecht. Ze geeft aan dat slachtoffers eerder behoefte hebben aan andere rechten, zoals de mogelijkheid om in hoger beroep te gaan als een verdachte wordt vrijgesproken.

Het Openbaar Ministerie

In zwaardere strafzaken waarin een zitting is gepland, wordt het slachtoffer de gelegenheid geboden een slachtoffergesprek te hebben met een officier van justitie ter voorbereiding van die zitting.²²⁸ Vaak heeft het slachtoffer in zulke zaken al gesprekken met een letselschadeadvocaat of Slachtofferhulp gehad. Mr. Kerkhofs geeft slachtoffers informatie over hun rechten en vertelt over het verloop van een strafzitting. Daarnaast vertelt ze ook over de risico's van het spreken op zitting. Het grootste risico voor een slachtoffer is dat naarmate hij zich meer uitlaat over de toedracht van het misdrijf, hij vanwege het belastende karakter als getuige kan worden beëdigd. Mr. Meeuwisse bevestigt dat indien een slachtoffer zich niet beperkt tot de gevolgen, maar over een mogelijke bewezenverklaring of straf spreekt, er al snel aan het noodzakelijkheids criterium is voldaan en ze diegene als getuige moet horen. Anders komt het ondervragingsrecht onder spanning te staan.

Slachtofferhulp Nederland

De grootste groep slachtoffers wordt door Slachtofferhulp Nederland begeleid. Het is de taak van de medewerkers van Slachtofferhulp om slachtoffers en nabestaanden volledig en objectief te informeren over wat het 'onbeperkte spreekrecht' inhoudt. Verwachtingsmanagement is hierbij erg belangrijk. Slachtoffers en nabestaanden moeten weten waaraan ze toe zijn en wat ze kunnen verwachten.²²⁹ Slachtofferhulp Nederland heeft alle medewerkers op de wetswijziging voorbereid door deskundigheidsbijeenkomsten.

²²⁸ 'Slachtoffergesprekken bij het OM', *Openbaar Ministerie*, Om.nl.

²²⁹ 'Uitbreiding spreekrecht per 1 juli. Wij zijn er klaar voor', *Slachtofferhulp Nederland*, Slachtofferhulp.nl.

De heer Beijer, juridisch medewerker bij Slachtofferhulp Nederland vertelt dat de meeste slachtoffers ook willen weten wat het spreekrecht nu precies inhoudt. Hij geeft dan aan dat er officieel minder beperkingen aan het spreekrecht vast zitten, maar hij vertelt slachtoffers wel over de risico's van het niet beperken van een slachtofferverklaring. Er wordt standaard samen met een medewerker van Slachtofferhulp een schriftelijke slachtofferverklaring opgesteld. Indien het slachtoffer die liever alleen schrijft, wordt deze verklaring nagekeken door een medewerker. Het is voor het slachtoffer fijn om te weten dat de verklaring vermoedelijk aan de eisen van de wet voldoet. Daarnaast weet men op deze manier wat ze gaan voorlezen en zo kunnen ze zich goed voorbereiden op het moment dat ze gaan spreken. Ook hebben ze een vangnet indien ze toch afzien van het voordragen van de verklaring. Er ligt dan evengoed een schriftelijke slachtofferverklaring die kan worden meegenomen in de zaak.

In het interview is geïnformeerd naar het beleid van Slachtofferhulp bij het opstellen van een verklaring. Naar voren is gekomen dat op landelijk niveau hetzelfde beleid wordt gehanteerd. De heer Beijer zal bij het opstellen van een verklaring altijd uitgaan van een situatie waarin hij te maken heeft met een rechter die weinig tolereert. Hij wil namelijk voorkomen dat het slachtoffer ter terechtzitting tot de orde wordt geroepen. Het is voor een slachtoffer erg vervelend als hem de mond wordt gesnoerd. Hij probeert daarmee herhaald slachtofferschap te voorkomen.

Andere uitgangspunten bij het opstellen van een verklaring zijn:

1. Het wordt slachtoffers aangeraden om te spreken tegen een rechter en niet tegen een verdachte. De meest veilige manier om te spreken is in de derde persoon enkelvoud. Dat wordt ook gedaan met de achterliggende gedachte dat er nog geen dader is, maar alleen een verdachte. Dit is in lijn met artikel 6 lid 2 EVRM (de onschuldpresumptie).
2. De verklaring moet zich beperken tot het strafbare feit en tot datgene wat ten laste is gelegd. Indien een vervelende situatie al jarenlang gaande is, kan dat erg vervelend zijn voor het slachtoffer. Er wordt dan in de verklaring enkel gesproken over: 'het heeft een voorgeschiedenis'.
3. Daarnaast moet de betamelijkheid in acht worden genomen. Beledigingen en bedreigingen worden niet opgenomen in een schriftelijke verklaring. Ook wordt het cliënten afgeraden dergelijke uitlatingen te doen tijdens de zitting. De medewerkers van Slachtofferhulp informeren de slachtoffers ook over de gevolgen die een dergelijke uitspraak met zich kan brengen. Het kan zo zijn dat een slachtoffer uitlatingen doet waar de organisatie niet achter staat.
4. Tot slot wordt geadviseerd de verklaring kort, maar krachtig te houden. Hoe meer woorden je nodig hebt om uit te leggen hoe je je voelt, hoe minder geloofwaardig het wordt.

De heer Beijer merkt nog op dat slachtoffers er geen behoefte aan hebben om ter terechtzitting meer te mogen zeggen. Slachtoffers willen het namelijk hebben over wat het hun écht heeft gedaan. Dat was al mogelijk en daar willen ze nog steeds erkenning voor. Slachtofferhulp had verwacht veel tijd te moeten besteden aan het nieuwe spreekrecht, maar dat is meegevallen. Ze ervaren geen verschil met het oude spreekrecht. De heer Beijer geeft aan dat hij onder de oude wetgeving vaak al een advies over de strafmaat verwerkte in slachtofferverklaringen. Er werden dingen gezegd als: "Ik vind toch dat hier een gepaste straf op moet komen", of "Ik vind een gevangenisstraf wel op zijn plaats". Hij is hier nooit op afgestraft. De rechtbanken stonden dit onder het oude recht toe.

Verrassend is dat Slachtofferhulp slachtoffers adviseert om bij het opstellen van een slachtofferverklaring zich nog steeds te beperken tot de gevolgen die het strafbare feit teweeg hebben gebracht. Deze gevolgen zijn vaak onderbelicht in het strafproces en dit doen ze ook ter bescherming van het slachtoffer. De heer Beijer geeft ook aan dat

slachtoffers zich niet bezig willen houden met de inhoud van een zitting. Het spreekrecht wordt gezien als een kans om een overleden persoon een gezicht te geven of om te vertellen hoe het nu echt voor het slachtoffer was. Slachtofferhulp Nederland wil de verklaring menselijk houden en wil de positie van het slachtoffer niet juridiseren.

Overige constatering uit de interviews

Het doel van het spreekrecht is om bij te dragen aan het herstel van de emotionele schade die is aangericht door het misdrijf. Ook blijkt het willen beïnvloeden van de strafmaat een belangrijk motief te zijn om gebruik te maken van het spreekrecht. De mogelijkheid om zich uit te laten over de gewenste straf of het bewijs, kan ook tot gevolg hebben dat de rechtbank niet aan de wensen van het slachtoffer tegemoet komt. Dat zou kunnen leiden tot secundaire victimisatie. Toch is de letselschadeadvocaat van mening dat als het slachtoffer goed voor het voetlicht kunt brengen wat iets met hem heeft gedaan, de inbreng van het slachtoffer meegewogen zal worden. De advocaat van de minderjarige verdachte wijst erop dat hij in zaken waarvan het spreekrecht gebruik wordt gemaakt, hij “de strafmaat omhoog ziet vliegen”. Als iemand in de zittingszaal spreekt, heeft dat enorme impact. Jeugdrechter mr. Meeuwisse denkt dat het onbewust een zekere invloed op je heeft. De rechter hoeft echter geen rekening te houden met de mededelingen van het slachtoffer.

§ 5.2.3 Belangenafweging

Hoewel uit paragraaf 5.2.1 is gebleken dat het ‘onbeperkte spreekrecht’ op gespannen voet staat met de bescherming en de rechten van een minderjarige verdachte, blijkt uit het onderzoek van de praktijk dat slachtoffers de risico’s van het uitgebreide spreekrecht als te groot ervaren en er om die reden voor kiezen om er geen gebruik van te maken en enkel te verklaren over de gevolgen van het strafbare feit. Dat de wetgever dit mogelijk had voorzien, blijkt uit het feit dat hij bij de totstandkoming van dit wetsvoorstel²³⁰ heeft nagedacht over de invoering van een tweefasenproces. In een tweefasenproces beslist de rechter eerst over de schuld van de verdachte en als deze is vastgesteld wordt de procedure voortgezet over de strafmaat. Hiermee wordt meer recht gedaan aan de positie van het slachtoffer. Het slachtoffer komt pas in het tweede deel in zicht, maar krijgt daar meer ruimte om zijn standpunten naar voren te brengen. Ook wordt recht gedaan aan de positie van de verdachte. De onschuldpresumptie wordt immers gewaarborgd, het slachtoffer krijgt pas na beantwoording van de vragen uit artikel 348 en 350 Sv de mogelijkheid om te spreken. Uiteindelijk is er van een splitsing van het strafproces in twee fasen afgezien.²³¹

Indien een slachtoffer in de toekomst toch gebruik maakt van het ‘onbeperkte spreekrecht’, kan hij daarin wettelijk gezien erg ver gaan. Men vindt over het algemeen dat er een bepaalde grens is, waardoor rechters in de praktijk waarschijnlijk niet snel een slachtoffer tot de orde hoeven te roepen. Op het moment dat het slachtoffer ter terechtzitting toch de grenzen overschrijdt, zal de rechter moeten afwegen of hij zal gaan ingrijpen. De wijze waarop de jeugdrechters die belangenafweging moeten maken, is naar aanleiding van deze wetswijziging anders komen te liggen. Slachtoffers hebben feitelijk meer rechten gekregen en mogen op grond van de wet ongestoord een verklaring afleggen. Het is daarom van belang om, meer dan voorheen, in het voordeel van het slachtoffer te denken. Als het slachtoffer bij die verklaring de grenzen opzoekt, zal de rechter hem moeten laten uitpraten, met als reden dat de wetgever de positie van het slachtoffer in het strafproces heeft willen versterken. Daarnaast moeten de mensenrechtenverdragen niet worden vergeten en zal er nog steeds rekening moeten worden gehouden met artikel 40 IVRK, dat bepaalt dat het privéleven van een jeugdige volledig moet worden geëerbiedigd tijdens alle stadia van het proces.

²³⁰ Kamerstukken II 2014/15, 34082, 3.

²³¹ T. Spronken, ‘Het slachtoffer als mede-eiser’, *NJB* 2013/2188, afl. 37, p. 2587.

§ 5.3 Aanwezigheid van het slachtoffer ter terechtzitting

Nu het leerstuk over het 'onbeperkte spreekrecht' is veranderd, is het de vraag of het leerstuk met betrekking tot de aanwezigheid van slachtoffers tot een besloten jeugdstrafzitting, ook anders is komen te liggen.

§ 5.3.1 Onderzoek van het recht

Op grond van artikel 495b lid 1 Sv heeft een slachtoffer toegang tot een besloten jeugdstrafzitting, tenzij de rechter wegens bijzondere omstandigheden anders beslist. Hierdoor is de praktijk ontstaan dat het slachtoffer automatisch aanwezig is bij het gehele onderzoek ter terechtzitting en wordt het aan de jeugdige verdachte en zijn advocaat overgelaten de aanwezigheid van het slachtoffer te betwisten. Deze praktijk strookt niet met de internationale wetgeving op het gebied van het jeugdrecht.

Tegenover het recht op aanwezigheid van het slachtoffer, staat het recht van een minderjarige verdachte op een besloten behandeling. De argumenten voor beslotenheid zijn enerzijds gericht op de berechting zelf, waarbij de jeugdige in een sfeer van vertrouwen moet kunnen participeren, en argumenten gericht op de toekomst van de jeugdige, het voorkomen van stigmatisering en het bieden van een tweede kans.²³²

De Nederlandse wetgever is met artikel 495b lid 1 Sv gekomen tot een artikel dat uitgaat van beslotenheid (artikel 40 IVRK), maar dat slachtoffers in beginsel toelaat (artikel 6 EVRM). Het kan op weinig bezwaren stuiten dat een slachtoffer het recht heeft om de feitelijke behandeling van een jeugdstrafzaak bij te wonen²³³. Dat het slachtoffer ook aanwezig mag zijn bij bespreking van de persoonlijke omstandigheden, maakt een grote inbreuk op de privacy van een minderjarige. In jeugdstrafzaken wordt diep ingegaan op de persoonlijke omstandigheden. Er worden ingrijpende rapportages over de jeugdige besproken en ook komt de thuissituatie uitvoerig aan bod. Dit raakt direct de persoonlijke levenssfeer van een minderjarige verdachte. Het is belangrijk dat een jeugdige zich veilig voelt om zijn verhaal te doen, zonder dat hij wordt geremd door 'ogen in zijn rug'. Op die manier kan de rechtbank ook een beter beeld vormen van de gevoelens die de jeugdige heeft en hoe hij ermee omgaat.²³⁴ Dat een slachtoffer automatisch aanwezig mag zijn bij de persoonlijke omstandigheden, zorgt ervoor dat een jeugdige niet op een zodanige wijze kan worden gehoord dat zijn privacy en integriteit worden gewaarborgd. De ruime wijze waarop slachtoffers op grond van artikel 495b lid 1 Sv toegang hebben gekregen, staat derhalve op gespannen voet met de rechten en bescherming die een minderjarige verdachte vanuit internationale verdragen wordt geboden.

De onderzoeker is van mening dat de wetgever bij de totstandkoming van deze wet, meer gewicht had moeten toekennen aan artikel 40 IVRK. Hoewel artikel 6 EVRM een grote positie in het recht heeft, gaat artikel 495b Sv specifiek over jeugdigen, en daar is het EVRM niet uitdrukkelijk voor geschreven. Bovendien verwijst het EHRM in zaken waar het minderjarigen betreft naar het IVRK en laat zich hierdoor ook inspireren. De wetgever had zich bij artikel 495b Sv meer door het IVRK moeten laten leiden, zodat juist op het moment waarbij de persoonlijke levenssfeer in het geding is, er alles aan wordt gedaan om die volledig te eerbiedigen.

§ 5.3.2 Onderzoek van de praktijk

Uit de praktijk blijkt dat indien een advocaat verzoekt om het slachtoffer gedurende de gehele of een bepaald deel van de zitting weg te sturen, dat verzoek meestal wordt

²³² J. Uit Beijerse & R.S. Bouw, 'Naar een duidelijk geregelde regierol van de rechter bij de toelating van slachtoffers en journalisten tot de besloten jeugdstrafzitting', *Strafblad* 2015.

²³³ Ook naar aanleiding van het gewezen arrest van het Hof 's-Hertogenbosch van 24 mei 2004, ECLI:NL:GHSHE:2004:AQ5509.

²³⁴ J. Uit Beijerse & R.S. Bouw, 'Naar een duidelijk geregelde regierol van de rechter bij de toelating van slachtoffers en journalisten tot de besloten jeugdstrafzitting', *Strafblad* 2015.

toegewezen. Omdat de persoonlijke omstandigheden ook vaak in het requisitoir en het pleidooi aan bod komen, wordt er soms voor gekozen het slachtoffer daar ook te weigeren.

Uit bijlage 10b blijkt dat er in de praktijk verschillend over dit onderwerp wordt gedacht. Prof. mr. Vlaardingebroek vraagt zich af wat het slachtoffer met de persoonlijke omstandigheden van de minderjarige verdachte te maken heeft. Hij is van mening dat de rechter de vraag of het slachtoffer in de zaal mag blijven, in elke zaak aan de jeugdige en zijn advocaat moet voorleggen. Hij maakt op dit punt nog een onderscheid tussen een anoniem slachtoffer en een bekend slachtoffer, zoals burens, familie en vrienden, omdat dan het gevaar bestaat dat de jeugdige verdachte te kijk wordt gezet. Hij merkt nog op dat de wetgever bij nieuwe wetgeving verplicht het IVRK zou moeten hanteren. Een kind moet zo veel mogelijk in bescherming worden genomen en dat wordt met de bepalingen uit artikel 495b Sv niet volledig gedaan.

De letselschadeadvocaat wijst erop dat het voor slachtoffers belangrijk is dat ze de hele gang van zaken kunnen volgen, hen is immers iets overkomen. Daarnaast zijn de persoonlijke omstandigheden nodig om een slachtoffer uit te leggen waarom iemand een bepaalde straf krijgt. De informatie over de persoonlijke omstandigheden kunnen ook een positieve bijdrage leveren, omdat slachtoffers die horen over een situatie waarin de jeugdige is opgegroeid, soms anders tegen hem gaan aankijken en meer begrip kunnen opbrengen voor een verdachte.

De advocaat van een minderjarige verdachte wijst erop dat het soms goed is voor een verdachte om te worden geconfronteerd met het slachtoffer. De verdachte kan zo zien dat het geen anoniem en abstract persoon is, maar een mens van vlees en bloed. Sommige minderjarigen hebben problemen met de aanwezigheid van een slachtoffer en kunnen niet meer onbevangen antwoord geven op vragen van de rechter of de persoonlijke omstandigheden toelichten. Indien dat niet mogelijk is, probeert de advocaat een situatie te scheppen waarin dat wel kan. Hij is van mening dat er van een advocaat mag worden verwacht dat hij daarover contact zoekt met de rechtbank of in het begin van de zitting verzoekt om het slachtoffer toegang tot bepaalde onderdelen te ontfangen.

Mr. Kerkhofs is van mening dat indien er ernstige verdenkingen bestaan tegen een minderjarige verdachte, het belang van het slachtoffer om bij de feitenbehandeling aanwezig te zijn, zwaarder weegt dan het recht op privacy van de jeugdige. Bij bespreking van de persoonlijke omstandigheden krijg je op enig moment een kantelpunt en kan het voorkomen dat het slachtoffer de zaal moet verlaten. Ze geeft aan dat daar bij het requisitoir en het pleidooi dan ook rekening mee moet worden gehouden. Het feit dat mensen een gezicht bij een verdachte krijgen, kan vaak al veel voor slachtoffers betekenen. Het gaat erg ver als slachtoffers alle details te horen krijgen over de minderjarige verdachte. Er is vaak behoorlijk wat aan de hand. Mr. Kerkhofs wijst op de duidelijke rol in de voorbereiding van de advocaat van een minderjarige verdachte. Hij moet de aanwezigheid van het slachtoffer samen met zijn cliënt en de ouders bespreken. In de gevallen waarin een advocaat geen verzoek doet aan de rechter en mr. Kerkhofs daar zelf wel moeite mee heeft, zal ze daar een punt van maken en aan de rechter voorleggen dat ze twijfelt over de aanwezigheid van het slachtoffer bij de persoonlijke omstandigheden. Als niemand daar op ingaat, is het tenminste wel besproken. Mr. Kerkhofs staat er namelijk als officier van justitie voor de waarheidsvinding, maar ook om iemand opnieuw op weg te helpen. Als officier van justitie kan je bij jeugdstrafzaken bijdragen aan een positieve ontwikkeling van een jeugdige.

§ 5.3.3 Belangenafweging

Naar aanleiding van het onderzoek van het recht en het onderzoek van de praktijk kan er worden geconcludeerd dat bijwoning van de persoonlijke omstandigheden door het

slachtoffer, kan bijdragen aan de verwerking van een traumatische ervaring. Vanuit dit oogpunt zou de rechter er goed aan doen slachtoffers de gehele behandeling bij te laten wonen, het is immers ook de zaak van het slachtoffer die wordt behandeld. Hier komt bij dat de aanwezigheid van het slachtoffer tijdens een jeugdstrafzitting een pedagogisch belang kan dienen. Het dwingt een minderjarige namelijk om stil te staan bij de gevolgen van het feit.

Hoewel het voor slachtoffers verhelderend kan werken om meer te weten te komen over de persoonlijke omstandigheden die een rol hebben gespeeld bij het strafbare feit, staat artikel 495b lid 1 Sv op gespannen voet met artikel 40 IVRK. Daarnaast fungeert een verdachte, in tegenstelling tot het slachtoffer, als een volwaardige procespartij. De jeugdige verdachte staat in het strafproces centraal. Om het privéleven van de jeugdige volledig te kunnen eerbiedigen, zou er op grond van het internationale recht vaker moeten worden gekozen voor een jeugdstrafzaak waarbij het slachtoffer de persoonlijke omstandigheden niet mag bijwonen, tenzij de minderjarige en zijn advocaat daar uitdrukkelijk toestemming voor geven. Daarentegen heeft de nationale wetgever met het 'onbeperkte spreekrecht' meer rechten aan het slachtoffer toegekend en is het zijn uitdrukkelijke bedoeling om het slachtoffer meer te erkennen in het strafproces. De wijze waarop de rechters naar aanleiding van deze wetwijziging een belangenafweging moet maken bij de aanwezigheid van het slachtoffer bij alle onderdelen van het onderzoek ter terechtzitting, komt dan ook anders te liggen. De rechter moet meer gewicht toekennen aan de rechten die een slachtoffer heeft. Waar de jeugdrechter voorheen, op verzoek van een advocaat, een slachtoffer wegens bijzondere redenen de toegang tot de besloten zitting weigerde, kan hij er nu voor kiezen om een slachtoffer nog steeds te weigeren bij de persoonlijke omstandigheden, maar hem wél bij het requisitoir en het pleidooi toe te laten, waar ook voor een deel de persoonlijke omstandigheden aan bod komen. Zo kan er gedeeltelijk worden bijgedragen aan de verwerking van de traumatische ervaring van het slachtoffer en wordt er toch een goed evenwicht verkregen tussen de belangen van het slachtoffer aan de ene kant en de privacy van de jeugdige verdachte aan de andere kant.

Verder zijn er voor een belangenafweging met betrekking tot het spreekrecht en de aanwezigheid van slachtoffers geen echte handvaten aan te reiken, omdat de beoordeling daarvan per casus verschilt. Toch zijn er uit het praktijkonderzoek nog enkele factoren naar voren gekomen waar rekening mee kan worden gehouden, zoals de leeftijd en de persoon van de minderjarige verdachte, de relatie tussen de jeugdige en het slachtoffer en de impact en de ernst van het feit.

§ 5.4 Tussenconclusie

Wettelijk gezien kan een slachtoffer met zijn slachtofferverklaring erg ver gaan en kan er worden geconcludeerd dat het 'onbeperkte spreekrecht' op gespannen voet staat met de bepalingen uit het IVRK, die tezamen maken dat de persoonlijke levenssfeer van een minderjarige verdachte tijdens alle stadia van het proces moet worden beschermd. Uit de praktijk is gebleken dat de risico's van het 'onbeperkte spreekrecht' als te groot worden ervaren en slachtoffers er om die reden voor kiezen er geen gebruik van te maken. Als een slachtoffer ter terechtzitting toch de grenzen opzoekt en de rechter overweegt om in te grijpen, zal de rechter hem eerder het voordeel van de twijfel moeten geven, met als reden dat de wetgever de positie van het slachtoffer in het strafproces heeft willen versterken. Daarnaast moet een jeugdrechter er te allen tijde voor waken dat de verklaring geen ernstig effect op de jeugdige verdachte en op de behandeling van de zaak heeft.

Daarnaast staat het aanwezigheidsrecht van slachtoffers in jeugdstrafzaken ook op gespannen voet met de bepalingen uit het IVRK. De zittingszaal moet op een bepaalde manier zijn ingericht, zodat recht wordt gedaan aan de leeftijd en het ontwikkelingsniveau van het kind. Om die reden zou er vaker voor een behandeling moeten worden gekozen,

waarbij het slachtoffer de persoonlijke omstandigheden niet mag bijwonen, tenzij de minderjarige en zijn advocaat daar nadrukkelijk toestemming voor geven. Rechters kunnen ervoor kiezen het slachtoffer bij de persoonlijke omstandigheden te weigeren, maar wel bij het requisitoir en het pleidooi toe te laten. Zo wordt er een goed evenwicht verkregen tussen de belangen van het slachtoffer aan de ene kant en de privacy van de jeugdige verdachte aan de andere kant.

Hoofdstuk 6 Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk komen de bevindingen uit voorgaande hoofdstukken samen. De conclusies geven een antwoord op de centrale vraag. Dit hoofdstuk sluit af met aanbevelingen over de manier waarop het beste kan worden omgegaan met de ingetreden wetswijziging van 1 juli 2016.

De centrale vraag luidt:

Op welke wijze moeten de jeugdrechters de belangen afwegen tussen enerzijds de rechten van de minderjarige verdachte ter bescherming van zijn persoonlijke levenssfeer ter terechtzitting en anderzijds de uitbreiding van de rechten van het slachtoffer ter terechtzitting naar aanleiding van de wetswijziging ingetreden op 1 juli 2016, van het Wetboek van Strafvordering ter aanvulling van het spreekrecht van slachtoffers en nabestaanden in het strafproces?

§ 6.1 Conclusies

Op 1 juli 2016 is het beperkte spreekrecht door een wijziging van artikel 51e lid 2 Sv aangevuld tot een 'onbeperkt spreekrecht'. Door middel van deze wetswijziging is de positie van het slachtoffer wederom versterkt en worden hem nauwelijks meer beperkingen opgelegd over hetgeen hij in de strafzaak aan de orde wil stellen. Het slachtoffer mag voortaan spreken over de gevolgen van het strafbare feit en daaraan gerelateerde onderwerpen, voor zover het strafproces daardoor niet onnodig wordt belast. Uit de kamerstukken blijkt dat het slachtoffer bijvoorbeeld kan ingaan op de wijze waarop het strafproces is verlopen en de manier waarop het opsporingsonderzoek is uitgevoerd. Het slachtoffer kan ook zijn opvatting geven over een passende kwalificatie van het strafbare feit, het bewijs en de strafmaat. Tevens kunnen er verzoeken worden gedaan om alsnog getuigen te horen of deskundigen te benoemen. De memorie van toelichting laat zich nauwelijks uit over de wijze waarop de rechters ter terechtzitting zouden moeten omgaan met het verruimde spreekrecht. De enige begrenzing hierbij is gelegen in de uitoefening van de ordebevoegdheid van de voorzitter, maar deze bevoegdheid wordt alleen genoemd met het oog op het geval dat het slachtoffer zou vervallen in pure scheldtirades of stromen van verwensingen aan het adres van de verdachte. Het gevolg van een uitgebreider spreekrecht is dat naarmate het slachtoffer zich meer uitlaat over de toedracht van het misdrijf, hij als getuige kan worden beëdigd. Er kan geconcludeerd worden dat het verruimde spreekrecht veel meer om het lijf heeft dan het schrappen van enkele woorden in artikel 51e Sv.

De wetswijziging werkt op grond van artikel 488 Sv door in het jeugdstrafrecht. Een rechtsgebied waarbij het uitgangspunt is dat kwetsbare, jonge kinderen extra bescherming nodig hebben en waarbij de zitting een pedagogisch karakter heeft. Bij de bestudering van de totstandkomingsgeschiedenis van de wet, is nergens een link naar het jeugdstrafrecht gevonden. Hierdoor kan geconcludeerd worden dat de wetgever niet of nauwelijks rekening heeft gehouden met de bescherming en de rechten die een minderjarige verdachte vanuit het nationale recht en de internationale verdragen, worden geboden.

Naast het spreekrecht heeft een slachtoffer in het strafproces ook recht op correcte bejegening, recht op informatie, recht op kennisneming, toevoeging en afschrift van processtukken, recht op bijstand en vertegenwoordiging, recht op schadevergoeding en recht op aanwezigheid bij het onderzoek ter terechtzitting. Uit deze rechten blijkt dat het de uitdrukkelijke bedoeling van de wetgever is om het slachtoffer te erkennen in het strafproces en hem een steeds duidelijkere omschreven positie te bieden als procesdeelnemer. De memorie van toelichting benadrukt echter dat deze rechten niet

absoluut zijn, maar dienen (bij een eventuele botsing) te worden afgewogen tegen de belangen van andere procesdeelnemers.

Om die reden is de positie van een minderjarige verdachte in het strafproces, en de rechten en belangen die hij of zij in dat kader heeft, besproken. Hierbij spelen de bijzondere bepalingen uit het Wetboek van Strafvordering, het EVRM en het IVRK, een grote rol. Op basis van deze nationale en internationale wetgeving wordt de minderjarige verdachte erkend als een persoon die zich bevindt in een belangrijke ontwikkelingsfase die niet moet worden verstoord, maar positief moet worden gestimuleerd door een (eventuele) strafrechtelijke tussenkomst.

Het belang van het slachtoffer bij een uitgebreid spreekrecht, staat op gespannen voet met de bepalingen uit het IVRK, die tezamen maken dat de persoonlijke levenssfeer van een minderjarige verdachte tijdens alle stadia van het proces moet worden beschermd. Een gemiddeld slachtoffer is niet op de hoogte van het pedagogische karakter van een jeugdstrafzitting en wil met zijn verklaring vooral de rechter overtuigen van het leed dat hem door deze verdachte is aangedaan. Hij zal daarbij geen rekening houden met de jeugdige, waardoor de jeugdige niet optimaal beschermd kan worden en dit de dialoog tussen de rechter en de minderjarige behoorlijk kan belemmeren. Deze zorg wordt ondersteund door de afgenomen interviews waaruit blijkt dat slachtoffers zich niet bezig houden met de scheiding tussen minder- en meerderjarigen verdachten en het slachtoffer hetzelfde tegen een minderjarige verdachte als tegen een meerderjarige verdachte zou zeggen. Daarnaast zijn slachtoffers niet juridisch onderlegd en bestaat de zorg dat het slachtoffer zich uitlaat over de schuld van de minderjarige. Dit staat op gespannen voet met het uitgangspunt dat de rechter pas later vaststelt of de minderjarige voor dit feit strafrechtelijk verantwoordelijk is.

Uit de praktijk blijkt dat het uitgebreide spreekrecht bij de rechtbank Zeeland-West-Brabant, team Jeugdrecht, nog maar beperkt is ingezet. Slachtoffers hebben op papier meer rechten gekregen, maar in de praktijk zijn er grote risico's aan verbonden. Uit de interviews is gebleken dat slachtoffers er geen behoefte aan hebben om als getuige te worden gehoord. Daarnaast willen slachtoffers zich niet bezig houden met de juridische inhoud van een zitting, maar zien ze het spreekrecht als een kans om een overleden persoon een gezicht te geven of om te vertellen hoe het nu echt voor het slachtoffer was. Om die redenen adviseert Slachtofferhulp Nederland aan slachtoffers om zich nog steeds te beperken tot de gevolgen die het strafbare feit teweeg hebben gebracht. Dat Slachtofferhulp Nederland de positie van het slachtoffer niet wil juridiseren, verklaart waarom de jeugdrechters weinig van de wetswijziging merken.

Indien een slachtoffer toch gebruik maakt van het 'onbeperkte spreekrecht', zal de rechter een belangenafweging moeten maken op het moment dat het slachtoffer ter terechtzitting de grenzen overschrijdt en de rechter op grond van artikel 272 lid 1 Sv overweegt om in te grijpen. Slachtoffers hebben feitelijk meer rechten gekregen en mogen op grond van de wet meer zeggen. Waar een rechter onder de oude wetgeving zou hebben ingegrepen, mag het slachtoffer nu op grond van de wet "een verklaring afleggen". Als het slachtoffer bij die verklaring de grenzen opzoekt, zal de rechter hem eerder het voordeel van de twijfel moeten geven en hem moeten laten uitpraten, met als reden dat de wetgever de positie van het slachtoffer in het strafproces heeft willen versterken. Daarnaast moeten de mensenrechtenverdragen niet worden vergeten en zal er nog steeds rekening moeten worden gehouden met artikel 40 IVRK, dat bepaalt dat het privéleven van een jeugdige volledig geëerbiedigd moet worden tijdens alle stadia van het proces.

Een slachtoffer moet aanwezig zijn om te kunnen spreken. Een knelpunt dat samenhangt met deze wetswijziging is dan ook of het slachtoffer bij het gehele onderzoek ter

terechtzinging aanwezig mag zijn. Er is aan de hand van jurisprudentie en interviews onderzocht of er na invoering van de nieuwe wet anders tegen de aanwezigheid van slachtoffers bij een besloten jeugdstrafzinging moet worden aangekeken.

Op grond van artikel 495b lid 1 Sv heeft een slachtoffer in beginsel toegang tot een besloten zitting, tenzij de rechter wegens bijzondere omstandigheden anders beslist. Hierdoor is de praktijk ontstaan dat het slachtoffer automatisch aanwezig is bij het gehele onderzoek ter terechtzinging en wordt het aan de jeugdige verdachte en zijn advocaat overgelaten de aanwezigheid van het slachtoffer te betwisten. Dat het slachtoffer aanwezig mag zijn bij bespreking van de persoonlijke omstandigheden, zorgt ervoor dat een jeugdige niet op een zodanige wijze kan worden gehoord dat zijn privacy en integriteit worden gewaarborgd. Dit wordt ondersteund door voorbeelden uit de jurisprudentie waaruit blijkt dat minderjarigen dichtklappen bij aanwezigheid van derden. De aanwezigheid van rechters, officieren, advocaten en ouders zijn op zichzelf al spannend genoeg. De wetgever had bij de totstandkoming van deze wet, meer gewicht moeten toekennen aan artikel 40 IVRK, een verdrag dat uitdrukkelijk voor jeugdigen is geschreven, zodat juist op het moment wanneer de persoonlijke levenssfeer in het geding is, er alles aan wordt gedaan om die volledig te eerbiedigen. Artikel 495b lid 1 Sv is op deze manier te ruim vormgegeven.

Uit de praktijk blijkt dat indien een advocaat verzoekt om het slachtoffer gedurende de gehele of een bepaald deel van de zitting weg te sturen, dat verzoek meestal wordt gehonoreerd. Omdat de persoonlijke omstandigheden ook vaak in het requisitoir en het pleidooi aan bod komen, wordt er soms voor gekozen het slachtoffer daar ook te weigeren. Uit de interviews blijkt dat de meningen van de respondenten zijn verdeeld over dit onderwerp. De één vraagt zich af wat het slachtoffer met de persoonlijke omstandigheden te maken heeft, terwijl de ander erop wijst dat de informatie over de persoonlijke omstandigheden een positieve bijdrage kan leveren aan het herstel van het slachtoffer.

Hoewel het voor slachtoffers verhelderend kan werken om meer te weten te komen over de persoonlijke omstandigheden die een rol hebben gespeeld bij het strafbare feit, staat artikel 495b lid 1 Sv op gespannen voet met artikel 40 IVRK. Daarnaast fungeert een verdachte, in tegenstelling tot het slachtoffer, als een volwaardige procespartij. De jeugdige staat in het strafproces centraal. Om het privéleven van de jeugdige volledig te eerbiedigen, zou er op grond van het internationale recht vaker voor een jeugdstrafzaak moeten worden gekozen, waarbij het slachtoffer de bespreking van de persoonlijke omstandigheden niet mag bijwonen, tenzij de minderjarige en zijn advocaat daar uitdrukkelijk toestemming voor geven. Daarentegen heeft de nationale wetgever met het 'onbeperkte spreekrecht' meer rechten toegekend aan het slachtoffer en is het zijn uitdrukkelijke bedoeling om het slachtoffer meer te erkennen in het strafproces. Waar de jeugdrechter voorheen op verzoek van de advocaat een slachtoffer wegens bijzondere redenen de toegang tot de zitting weigerde, kan hij er nu voor kiezen het slachtoffer nog steeds te weigeren bij bespreking van de persoonlijke omstandigheden, maar hem wél bij het requisitoir en het pleidooi toe te laten, waar ook voor een deel de persoonlijke omstandigheden aan bod komen. Zo kan er gedeeltelijk worden bijgedragen aan de verwerking van de traumatische ervaring van het slachtoffer en wordt er toch een goed evenwicht verkregen tussen de belangen van het slachtoffer aan de ene kant en de privacy van de jeugdige verdachte aan de andere kant. Op grond van de jurisprudentie, de wet en naar aanleiding van deze wetwijziging is er in het algemeen geen reden meer om de aanwezigheid van het slachtoffer bij de behandeling van de feiten, het requisitoir en het pleidooi ter discussie te stellen.

Tot slot kan er worden gesteld dat de wijze waarop de jeugdrechters de belangen moeten afwegen tussen de rechten van de minderjarige verdachte en de rechten van het

slachtoffer naar aanleiding van deze wetswijziging, is veranderd. Hiervoor zijn geen echte handvaten aan te reiken, omdat de beoordeling daarvan per casus verschilt. Toch zijn er uit het praktijkonderzoek nog enkele factoren naar voren gekomen waarmee de rechters rekening kunnen houden, zoals de leeftijd en de persoon van de minderjarige verdachte, de relatie tussen de verdachte en het slachtoffer en de impact en de ernst van het feit. Deze wetswijziging heeft ertoe geleid dat aan de belangen van het slachtoffer meer gewicht moet worden toegekend dan voorheen.

§ 6.2 Aanbevelingen

Gelet op de bevindingen die zijn gedaan tijdens het onderzoek, worden in deze paragraaf enkele aanbevelingen gegeven aan de rechtbank Zeeland-West-Brabant, team Jeugdrecht. Met het oog op de rechtseenheid, zijn de aanbevelingen eveneens gericht aan alle andere rechtbanken in Nederland. Daarnaast raakt de inhoud van dit onderzoeksrapport ook de wetgever. Om die reden worden ook belangrijke aanbevelingen aan de wetgever gedaan. Om deze aanbevelingen te realiseren zou de rechtbank via de Raad van de rechtspraak, de regering en de Staten-Generaal hierover kunnen adviseren.

§ 6.2.1 Aanbevelingen voor de rechtbank, team Jeugdrecht

Algemene aanbevelingen

- Het is duidelijk geworden dat de wetgever het als taak van de rechter ziet om de nieuwe wetgeving in te vullen. Er moet worden voorkomen dat er weer ongelijkheid bestaat omtrent de grenzen die gehanteerd worden door de rechters (één van de redenen voor deze wetswijziging). Er wordt aanbevolen om in het eerst volgende Rechtersoverleg in het cluster jeugdrecht van de rechtbank Zeeland-West-Brabant na te denken over deze gewijzigde wetgeving en de conclusies uit dit onderzoeksrapport daarin mee te nemen. Op landelijk niveau kan dit worden gedaan in de expertgroep Jeugdrechters. Mogelijk kunnen er afspraken ter bevordering van de rechtseenheid worden gemaakt.
- Het is de uitdrukkelijke bedoeling van de wetgever om het slachtoffer te erkennen en hem een steeds duidelijkere omschreven positie te bieden als procesdeelnemer. Het is belangrijk dat de jeugdrechters zich bewust zijn van de grotere rol die het slachtoffer toekomt. Slachtoffers krijgen soms de indruk dat een rechter niet op ze zit te wachten. Het verdient dan ook aanbeveling dat de jeugdrechters meer tijd en aandacht aan het slachtoffer besteden tijdens een jeugdstrafzitting.

Aanbevelingen met betrekking tot het 'onbeperkte' spreekrecht

- Aangezien er geen contact is tussen de rechtbank en Slachtofferhulp Nederland, verdient het aanbeveling ieder jaar met Slachtofferhulp Nederland het spreekrecht te evalueren. Vanuit Slachtofferhulp Nederland is er behoefte aan feedback en ze willen graag vernemen hoe de rechters omgaan met het werk dat ze leveren. Ook is het voor de rechtbank een goed moment om verbeterpunten terug te koppelen, zodat het spreekrecht op de zitting in goede banen kan worden geleid.
- Het verdient aanbeveling om het slachtoffer aan het begin van de zitting in te lichten over de planning en diens rol en positie ter terechtzitting. Indien een slachtoffer tijdens de zitting gebruik maakt van zijn spreekrecht en over de inhoud gaat verklaren, verdient het aanbeveling dat de rechter het slachtoffer daarop wijst en hem waarschuwt voor de mogelijke gevolgen hiervan.
- Wanneer het slachtoffer met zijn verklaring te ver gaat en de rechter het slachtoffer hierin wil belemmeren, verdient het aanbeveling hem het voordeel van de twijfel te geven, met als reden dat de wetgever de positie van het slachtoffer in het strafproces heeft willen versterken.

- De rechter behoeft geen rekening te houden met de mededelingen van het slachtoffer. Hij hoeft er ook niet op te reageren in het vonnis. Indien de rechter wel rekening heeft gehouden met de verklaring van de spreekgerechtigden bij de totstandkoming van de uitspraak, verdient het aanbeveling dit kort te motiveren in het vonnis. Slachtoffers zullen zich hierdoor gehoord en begrepen voelen.

Aanbevelingen met betrekking tot de aanwezigheid van slachtoffers bij een besloten jeugdstrafzitting

- Het verdient aanbeveling dat de jeugdrechters in de voorbereiding van een jeugdstrafzitting zichzelf ambtshalve de vraag stellen of ze vinden dat een slachtoffer aanwezig mag zijn bij alle onderdelen van het onderzoek ter terechtzitting. Ga als jeugdrechter op de zitting dan zelf na of een jeugdige en zijn advocaat er problemen mee hebben als een slachtoffer bij de bespreking van de persoonlijke omstandigheden aanwezig is.
- Een slachtoffer heeft met de wetswijziging meer rechten gekregen. Waar de jeugdrechter voorheen een slachtoffer wegens bijzondere redenen de toegang tot de zitting weigerde, kan hij er nu voor kiezen om het slachtoffer nog steeds te weigeren bij de persoonlijke omstandigheden, maar hem wél bij het requisitoir en het pleidooi toe te laten, waar ook voor een deel de persoonlijke omstandigheden aan bod komen.

§ 6.2.2 Aanbevelingen voor de wetgever

Aanbevelingen met betrekking tot het 'onbeperkte' spreekrecht

- Het verdient aanbeveling om aan de wettekst van artikel 51e lid 2 Sv toe te voegen dat het slachtoffer ter terechtzitting een verklaring kan afleggen, zolang die verklaring niet de persoonlijke levenssfeer van de verdachte aantast. De beoordeling hiervan is aan de voorzitter. Dit blijkt al uit de kamerstukken, maar is niet uitdrukkelijk in de wettekst opgenomen.
- Met deze wetswijziging heeft de wetgever de bewuste keuze gemaakt om van een tweefasenproces af te zien. Dit onderzoek toont aan dat weinig slachtoffers gebruik maken van het 'onbeperkte spreekrecht', omdat ze bang zijn om als getuige te worden gehoord. Met deze nieuwe informatie blijkt dat het in de praktijk lastig is om op deze manier slachtoffers meer ruimte te bieden. Het is voor de rechters ook niet mogelijk om slachtoffers bij belastende verklaringen niet als getuige te horen. Om die reden wordt een tweefasenproces toch weer een reële optie. Het wordt aanbevolen om nogmaals de invoering van een tweefasenproces te overwegen.
- Er is geconcludeerd dat de wetgever met deze nieuwe wet te veel nadruk heeft gelegd op de rechten van het slachtoffer en te weinig op de rechten van een minderjarige verdachte. Het is belangrijk dat een jeugdige zo veel mogelijk in bescherming wordt genomen. Aanbevolen wordt om bij totstandkoming van wetten het IVRK te hanteren.

Aanbevelingen met betrekking tot de aanwezigheid van slachtoffers bij een besloten jeugdstrafzitting

- Aanbevolen wordt om artikel 495b lid 1 Sv op een zodanige wijze in te richten, dat er juist een beslissing moet worden genomen als het slachtoffer aanwezig mag zijn bij bespreking van de persoonlijke omstandigheden. Er kan dan aan het slachtoffer of de nabestaanden van het slachtoffer toegang worden verleend tot de feitelijke behandeling, het requisitoir en het pleidooi. Er wordt dan toegang verleend tot bijwoning van de persoonlijke omstandigheden, indien de verdachte

en zijn raadsman daarvoor uitdrukkelijk toestemming geven. Op deze uitgangspunten kan de voorzitter wegens bijzondere redenen anders beslissen.

- Op de manier waarop artikel 495b lid 1 Sv nu is ingericht, kan de rechter het slachtoffer wegens bijzondere redenen de toegang tot de terechtzitting weigeren. Daarnaast kan hij bijzondere toegang verlenen tot het bijwonen van de besloten zitting. Aanbevolen wordt om gronden te formuleren op basis waarvan kan worden besloten om geen toegang te verlenen. Daarbij kan een voorbeeld worden genomen aan artikel 269 Sv (de regeling van de beslissing om een uitzondering te maken op de openbare behandeling). Dat kan de jeugdrechters helpen om hun regierol beter vorm te geven en zo in elke zaak een op wettelijke gronden gebaseerde beslissing te nemen. Zo wordt er elke keer opnieuw een afweging gemaakt en kan daarover in de rechtszaal een discussie op gang worden gebracht. Mogelijk kunnen de jeugdrechters in het Rechtersoverleg ook ter bevordering van de rechtseenheid, afstemmen over hoe zij de gronden zien waarop besloten kan worden om wel of geen toegang te verlenen.
- De wetgever heeft met artikel 495b lid 2 Sv de deur op een kier laten staan naar een volledig openbare behandeling van een jeugdstrafzaak. Uit de praktijk blijkt dat lid 2 maar in een gering aantal situaties en voor slechts een gedeelte van de zitting wordt toegepast. Er wordt aanbevolen met concretere voorbeelden te komen van zaken waarvoor dit artikel nu precies is bedoeld.

Literatuurlijst

Literatuur

Bijlsma 2005

A.C. Bijlsma, *Handboek benadeelde partij. De rol en positie van het slachtoffer in het strafproces*, Alphen aan den Rijn: Kluwer 2005.

Blaak e.a. 2012

M. Blaak e.a., *Handboek Internationaal Jeugdrecht*, Leiden: Defence for Children 2012.

Bruning, Liefwaard & Vlaardingerbroek 2016

M. Bruning, T. Liefwaard & P. Vlaardingerbroek, *Jeugdrecht en Jeugdhulp*, Amsterdam: Reed Business 2016.

Candido 2013

J. Candido e.a., *Slachtoffer en de rechtspraak. Handleiding voor de strafrechtspraktijk. Slachtoffer en de rechtspraak. Handleiding voor de strafrechtspraktijk*, Den Haag: Van Deventer 2013.

Cleiren e.a. 2011

C.P.M. Cleiren e.a., *Strafvordering Tekst & Commentaar*, Deventer: Kluwer 2011.

Langemeijer 2010

F.F. Langemeijer, *Het slachtoffer en het strafproces*, Deventer: Kluwer 2010.

Meuwese, Blaak & Kaandorp 2005

S. Meuwese, M. Blaak & M. Kaandorp (red.), *Handboek Internationaal Jeugdrecht*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2005.

Nieuwenhuis, Stolker & Valk 2011

J.H. Nieuwenhuis, C.J.J.M. Stolker & W.L. Valk (red.), *Strafvordering. Tekst & Commentaar*, Deventer: Kluwer 2011.

Rap & Weijers 2011

S. Rap & I. Weijers, *De jeugdstrafzitting: een pedagogisch perspectief. De communicatie tussen jeugdrechter en jeugdige verdachte*, Den Haag: Sdu 2011.

Van Schaaijk 2011

G.A.F.M. van Schaaijk, *Praktijkgericht juridisch onderzoek*, Schijndel: Boom Juridische uitgevers 2011.

Uit Beijerse 2013

J. Uit Beijerse, *Jeugdstrafrecht. Beginselen, wetgeving en praktijk*, Apeldoorn/Antwerpen: Maklu 2013.

Weijers & Imkamp 2008

I. Weijers & F. Imkamp, *Jeugdstrafrecht. In internationaal perspectief*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2008.

Publicaties

Borgers 2015

M.J. Borgers, 'Op het bord van de rechter', *DD* 2015/64.

Borgers & Corstens 2014

M.J. Borgers & G.J.M. Corstens, 'Het slachtoffer', *Kluwer Navigator* 2014.

Liefwaard & Doek 2015

T. Liefwaard & J.E. Doek, 'Kinderrechten in de rechtspraak: een internationaal perspectief', *FJR* 2015/20, afl. 4.

Liefwaard, Rap & Weijers 2010

T. Liefwaard, S.E. Rap & I. Weijers, 'De positie van de jeugdige verdachte in het strafproces', *Strafblad* 2010, afl. 4.

Van der Linden & De Jonge

A.P. van der Linden & G. de Jonge, 'Behandeling achter gesloten deuren – uitspraak in het openbaar', *Handboek Jeugd & strafrecht* 2013/4.5.6.

Mijnarends, Liefwaard & Bruning 2013

I. Mijnarends, T. Liefwaard & M. Bruning, 'De doorwerking van het IVRK in het Nederlandse jeugdstrafrecht', *NTM/NJCM-Bulletin* 2013/41.

Nierop & Van den Eshof 2015

N.M. Nierop & P. van den Eshof, 'Beschuldigingen in zedenzaken: onschuldpresumptie en slachtofferpresumptie', *DD* 2015/58.

Spronken

T. Spronken, 'Het slachtoffer als mede-eiser', *NJB* 2013/2188, afl. 37.

Talsma 2006

H.J.J. Talsma, 'In alle openheid? De openbare behandeling van jeugdstrafzaken in het licht van het Kinderrechtenverdrag', *FJR* 2006.

Uit Beijerse & Bouw 2015

J. Uit Beijerse & R.S. Bouw, 'Naar een duidelijk geregelde regierol van de rechter bij de toelating van slachtoffers en journalisten tot de besloten jeugdstrafzitting', *Strafblad* 2015.

Rapporten**Van Beers 2014**

B.C.G.M. van Beers, *De gesloten deur op een kier* (scriptie Tilburg Universiteit), 2014.

Keulen e.a. 2013

B.F. Keulen e.a., *Naar een tweefasenproces? Over voor- en nadelen van een strafproces in twee fasen, in relatie tot de posities van slachtoffer en verdachte* (Rijksuniversiteit Groningen) 2013.

Lens, Pemberton & Groenhuijsen 2010

K. Lens, A. Pemberton & M. Groenhuijsen, *Het spreekrecht in Nederland, een bijdrage aan een emotioneel herstel van slachtoffers?* Tilburg: Intervict 2010.

Overige publicaties**Beaujean 2016**

R. Beaujean, *Wet aanvulling van het spreekrecht van slachtoffers en nabestaanden in het strafproces en uitbreiding van de mogelijkheid van uitkering aan nabestaanden uit het schadefonds geweldsmisdrijven* (Wetgevingsbericht voor de Rechtspraak, intern document), 2016.

Van der Steur 2015

G.A. van der Steur, *Antwoorden Kamervragen over het spreekrecht van stieffamilie in het strafrecht* (brief van de Minister van Veiligheid en Justitie), 2015.

Elektronische bronnen

'Ad van den Hurk haalt snoeihard uit naar Jos de G: 'Je bent een vreselijk wezen', *Omroep Brabant*, Omroepbrabant.nl.

E. Cummins, 'Life Songs, If you want to sing out, sing out', Ericacummins.com.au (afbeelding omslag).

T. van den Hurk, 'Spreekrecht zaak Van den Hurk', 12 oktober 2016, Richardkorver.nl.

'Inhoudelijke behandeling zaak grensrechter', *De Rechtspraak* 21 mei 2013, Rechtspraak.nl.

'Joint statement on Somalia's ratification of the Convention on the Rights of the Child', *Unicef* 2 oktober 2015, Unicef.org.

'Moord op Nicole van den Hurk', *Wikipedia*, Wikipedia.nl.

'Ook spreekrecht voor stieffamilie in strafzaak', *Nu*, Nu.nl.

'Ook Somalië ratificeert het Kinderrechtenverdrag', *Inlia*, Inlia.org.

'Rechtszaak over doodsteken 15-jarige Winsie openbaar', *de Rechtspraak* 17 april 2012, Rechtspraak.nl.

A. Sas, 'Geen spreekrecht voor stiefmoeder en stiefzus: rechtsvinding in Den Bosch', *NJBlog*, NJB.nl.

'Slachtoffergesprekken bij het OM', *Openbaar Ministerie*, Om.nl.

'Uitbreiding spreekrecht per 1 juli. Wij zijn er klaar voor', *Slachtofferhulp Nederland*, Slachtofferhulp.nl.

'Verdragen en wetten', *College voor de Rechten van de Mens*, Mensenrechten.nl.

'Voorstel voor een richtlijn betreffende procedurele waarborgen voor kinderen die verdachte of beklaagde zijn in een strafprocedure', *Eerste kamer der Staten-Generaal* november 2016, Eerstekamer.nl.

'Waarom geen spreekrecht voor stiefmoeder en -zus van het 15-jarige Eindhovense meisje?', *De Rechtspraak* 2 november 2015, Rechtspraak.nl.

Kamerstukken

Kamerstukken II 1989/90, 21345, 3.
Kamerstukken II 1992/93, 21327, 12.
Kamerstukken II 2000/01, 27632, 3.
Kamerstukken II 2001/02, 27632, 3.
Kamerstukken II 2001/02, 27632, 5.
Kamerstukken II 2004/05, 30143, 3.
Kamerstukken II 2007/08, 30143, 3.

Kamerstukken I 2007/08, 30143, D.
Kamerstukken II 2014/15, 34082, 3.
Kamerstukken II 2014/15, 34082, 6.
Kamerstukken I 2015/16, 34082, E.

Jurisprudentie

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

EHRM 27 juni 1968, 2122/64 (*Wemhoff/Duitsland*).
EHRM 16 juli 1971, A 13 (*Ringeisen/Oostenrijk*).
EHRM 22 oktober 1984, A 84, (*Sramek/Oostenrijk*).
EHRM 6 december 1988, A 146 (*Barberà Messegue & Jabardo/Spanje*).
EHRM 28 augustus 1991, A 211 (*Brandstetter/Oostenrijk*).
EHRM 30 oktober, 1991, NJ 1992/73 (*Borgers/België*).
EHRM 25 februari 1993, NJ 1993/485 (*Funke/Frankrijk*).
EHRM 7 augustus 1996, NJ 1998/185 (*Ferrantelli & Santangelo/Italië*).
EHRM 16 december 1999, 23888/94 (V./VK).
EHRM 16 december 1999, 24724/94 (T./VK).
EHRM 15 juni 2004, 60958/00 (S.C./VK).
EHRM 27 november 2008, ECLI:NL:XX:2008:BH0402 (*Salduz/Turkije*).

Hof van Justitie van de Europese Unie

HvJ EU 16 juni 2005, zaak C-105/03, ECLI:NL:XX:2005:AU2335 (*Pupino/OM*).

Hoge Raad

HR 15 februari 1972, ECLI:NL:HR:1972:AB4850.
HR 3 oktober 2000, NJ 2000/721.
HR 17 juni 2008, NJ 2008/358.
HR 16 december 2008, LJN: BF3181.
HR 15 juni 2010, ECLI:NL:HR:2010:BM2449.
HR 11 oktober 2011, ECLI:NL:HR:2011:BR2359.
HR 6 maart 2012, ECLI:NL:HR:2012:BR1149.

Gerechtshof

Hof 's-Hertogenbosch 24 mei 2004, ECLI:NL:GHSHE:2004:AQ5509.

Rechtbanken

Rb. 's-Gravenhage 29 april 2004, ECLI:NL:RBSGR:2004:AO8610.
Rb. Alkmaar 21 juli 2005, ECLI:NL:RBALK:2005:AU0040.
Rb. 's-Hertogenbosch 30 augustus 2005, ECLI:NL:RBSHE:2005:AU1642.
Rb. 's-Hertogenbosch 30 augustus 2005, ECLI:NL:RBSHE:2005:AU1664.
Rb. 's-Hertogenbosch 30 augustus 2005, ECLI:NL:RBSHE:2005:AU1674.
Rb. Zutphen, 15 juli 2008, ECLI:NL:RBZUT:2008:BD7141.
Rb. Amsterdam 21 mei 2012, ECLI:NL:RBAMS:2012:BW6148.
Rb. Arnhem 12 november 2012, ECLI:NL:RBARN:2012:BY2835.
Rb. Arnhem 12 november 2012, ECLI:NL:RBARN:2012:BY2852.
Rb. Oost-Brabant 19 oktober 2016, ECLI:NL:ROBR:2016:5799.
Rb. Zeeland-West-Brabant 2 november 2016, ECLI:NL:RBZWB:2016:6882.

Regelgeving en besluiten

Internationaal

General Comment No. 10, 'Children's rights in juvenile justice', *VN Doc. CRC/C/GC/10*, 25 april 2007.

Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie (*PbEU* 2007 C 303/1).

Richtlijn 2012/29/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012 tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten, en ter vervanging van Kaderbesluit 2001/220/JBZ van de Raad van 15 mei 2001 inzake de status van het slachtoffer in de strafprocedure.

Richtlijn 2016/343 van het Europees Parlement en de Raad van 9 maart 2016 betreffende de versterking van bepaalde aspecten van het vermoeden van onschuld en van het recht om in strafprocedures bij de terechtzitting aanwezig te zijn.

Richtlijn 2016/800 van het Europees Parlement en de Raad van 11 mei 2016 betreffende procedurele waarborgen voor kinderen die verdachte of beklaagde zijn in een strafprocedure.

Richtlijn 2016/1919 van het Europees Parlement en de Raad van 26 oktober 2016 betreffende rechtsbijstand voor verdachten en beklaagden in strafprocedures en voor gezochte personen in procedures ter uitvoering van een Europees aanhoudingsbevel.

United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice, 'Beijing Rules', *UN Document A/RES/40/33*, 1985.

United National Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty, 'Havana Rules', *UN Document A/RES/45/113*, 1990.

United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency, 'Riyadh Guidelines' *UN Document A/RES/45/112*, 1990.

Nationaal

Wet van 17 december 2009 tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering, het Wetboek van Strafrecht en de Wet schadefonds geweldsmisdrijven ter versterking van de positie van het slachtoffer in het strafproces (*Stb.* 2010, 1).

Wet van 14 april 2016 tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering ter aanvulling van het spreekrecht van slachtoffers en nabestaanden in het strafproces en wijziging van de Wet schadefonds geweldsmisdrijven ter uitbreiding van de mogelijkheid van uitkering aan nabestaanden (*Stb.* 2016, 160).

Aanwijzing zeden (*Stcrt.* 2016, 19414).